

T.C.
ORDU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAYAT BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDAKİ METİN VE GÖRSELLERİN
DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

HAZIRLAYAN
ZEYNEP SUDE ÖZKAN

AKADEMİK DANIŞMAN
YRD. DOÇ. DR. Talip ÖZTÜRK

ORDU – 2017

ÖĞRENCİ BEYAN METNİ

Yüksek Lisans Yeterlik tezi olarak savunduğum “Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmadan yazdığımı ve yararlandığım kaynakların “Kaynakça” bölümünde gösterilenlerden farklı olmadığını, belirtilen kaynaklara atıf yapılarak yararlandığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03/07/2017

Zeynep Sude ÖZKAN

15530800022

TEZ JÜRİ ONAY SAYFASI

Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün **15530800022** numaralı Yüksek Lisans öğrencisi **Zeynep Sude ÖZKAN**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "**Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi**" başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur. Bu çalışma **Temel Eğitim** Anabilim Dalında **Yüksek Lisans** Tezi olarak kabul edilmiştir.

Ad-Soyad

İmza

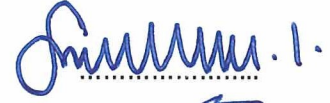
Başkan

: Yrd.Doç.Dr. Talip ÖZTÜRK

Jüri Üyeleri

: Doç.Dr. Ömer Faruk SÖNMEZ

: Yrd.Doç.Dr. Seher BAYAT

Savunma Tarihi: 22.06.2017

ÖNSÖZ

Yaşamsal düzenin sağlanmasında, sağlıklı iletişimin oluşmasında, kararların bir ölçüde göre verilmesinde değerler önemli bir yer tutar.

Geçmiş yıllarda bilişsel ve zihinsel öğrenmelere odaklı olan öğretim programları, son yıllarda duyuşsal öğrenmelere de önem veren bir durumdadır. Bununla birlikte değerler eğitimine verilen önem son yıllarda artmaktadır. Tüm yönleriyle bir bütün olan insanı duyuşsal özelliklerinden ayrı düşünmek mümkün değildir. Bu sebeple değerler eğitiminin verilmesi önem arz etmektedir. Kişilik gelişimi için kritik dönem olan ilkokul dönemi değer eğitiminde önemli bir dönemdir. Değerler eğitimi ailede başlar ve okulda planlı, sistemli bir halde devam eder. Değerler eğitiminin verildiği bir ders olan Hayat bilgisi dersi önem arz etmektedir. Ayrıca eğitim öğretimde çok kullanılan materyal olan ders kitaplarının niteliği de değerler eğitimi açısından çok önemlidir. Kitaplarda yer alan her yazılı ve görsel ifade çocuklara mesaj vermektedir. Bu sebeple değer eğitimi ile ilgili tüm içeriğin incelenmesi yararlı görülmüştür.

Yaşam ile bağlantı kurabilmenin sağlanmasında, değerler eğitiminin gerçekleştirilmesinde önem arz eden Hayat bilgisi ders kitaplarının ve bu kitaplardaki içeriğin değerler eğitimi bakımından incelenmesinin, literatüre katkı sağlayacağı düşünülmüştür.

Araştırma sürecinde bana her zaman rehber olan, katkılarını esirgemeyen değerli tez danışmanı hocam Yrd. Doç. Dr. Talip ÖZTÜRK'e; araştırma sürecinde fikirleri ile beni aydınlatan değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Filiz ZAYİMOĞLU ÖZTÜRK'e; destek veren değerli hocalarıma; lisans dönemimde görüş ve önerileriyle beni lisansüstü eğitime teşvik eden saygıdeğer hocam Doç. Dr. Nazım ELMAS'a; hayatımın her aşamasında olduğu gibi araştırma sürecinde de maddi manevi desteğim olan sevgili annem Şehriban ÖZKAN'a ve sevgili babam Mustafa ÖZKAN'a; canım kardeşlerim Ayşe Sevde KAVAK, Cahit Bürkan ÖZKAN, Halit Furkan ÖZKAN'a; araştırma sürecinde her türlü desteğim olan sevgili arkadaşım Demet SARI'ya, kıymetli dostlarıma, nişanlım Emrah ERSU'ya sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
GÖRSELLER LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
ÖZET.....	ix
ABSTRACT.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	vi

BÖLÜM 1

GİRİŞ	1
1.1.PROBLEM CÜMLESİ	3
1.1.1.Alt Problemler	3
1.2.ÇALIŞMANIN AMACI.....	3
1.3.ÇALIŞMANIN ÖNEMİ	3
1.4.VARSAYIMLAR.....	4
1.5.SINIRLILIKLAR.....	4
1.6.TANIMLAR	4
1.7.KAVRAMSAL ÇEVÇEVE.....	5
1.7.1.Değer Kavramının Tanımı	5
1.7.2. Değerler Sistemine Bilim Dallarının Bakışı	9
1.7.2.1. Sosyolojiye göre değer.....	9
1.7.2.2. Felsefeye göre değer	11
1.7.2.3. Psikolojiye göre değer	12
1.7.3.Değerlerin Sınıflandırılması	13
1.7.3.1. Spranger Değer Sınıflaması	14
1.7.3.2. Rokeach Değer Sınıflaması	15
1.7.3.3.Schwartz Değer Sınıflaması	16
1.7.4.Değerler Eğitimi.....	18

1.7.5. Değer Öğretimi Yaklaşımları	24
1.7.5.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı- Değerleri Telkin Etmek	25
1.7.5.2. Değer Açıklama- Belirginleştirme Yaklaşımı.....	26
1.7.5.3. Değer Analizi Yaklaşımı	27
1.7.5.4. Bütüncül Yaklaşım, Kohlberg'in Asil Topluluk Okulları, Ahlaki Muhakeme	29
1.7.5.5. Karakter Eğitimi.....	29
1.7.6. Hayat Bilgisi Dersi Ve Önemi.....	32
1.7.7. Hayat bilgisi ders kitapları ve değerler eğitimi.....	34
1.7.8. İlgili Çalışmalar	35

BÖLÜM 2

2.1. YÖNTEM	42
2.1.2. ARAŞTIRMA MODELİ	42
2.1.3. ÇALIŞMA GRUBU	43
2.1.4. VERİLER VE TOPLANMASI.....	44
2.1.5. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI.....	45

BÖLÜM 3

3.1. BULGULAR VE YORUM.....	48
3.1.1. DEĞERLERİN FREKANSLARINA VE YÜZDELERİNE İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR.....	48
3.1.2. DEĞERLERİN METİN VE GÖRSELLERDEKİ FREKANSLARINA İLİŞKİN BULGULAR VE YORUMLAR	50
3.1.2.1. Adalet	50
3.1.2.2. Bilimsellik.....	52
3.1.2.3. Çalışkanlık	53
3.1.2.4. Dayanışma	55
3.1.2.5. Doğa Sevgisi	57
3.1.2.6. Doğruluk	59

3.1.2.7. Dürüstlük	60
3.1.2.8. Estetik.....	61
3.1.2.9. Güven	63
3.1.2.10. Hoşgörü	64
3.1.2.11. Merhamet	66
3.1.2.12. Misafirperverlik	68
3.1.2.13. Özgüven.....	69
3.1.2.14. Paylaşma.....	71
3.1.2.15. Sabır	72
3.1.2.16. Saygı	74
3.1.2.17. Sevgi.....	75
3.1.2.18. Sorumluluk.....	77
3.1.2.19. Vatanseverlik.....	78
3.1.2.20. Yardımlaşma	80
3.1.3.Tartışma.....	82

BÖLÜM 4

4.1. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	87
4.1.1.SONUÇLAR	87
4.1.2.ÖNERİLER	89
4.1.2.1.Araştırmacılara Öneriler	89
4.1.2.2.Uygulayıcılara Öneriler	90

KAYNAKÇA.....	92
----------------------	-----------

EKLER.....	101
-------------------	------------

Ek 1: NVIVO 10 Programında Ders Kitabı İncelemesi.....	102
--	-----

Ek 2: NVIVO 10 Programında Metin Kodlama Örneği.....	103
--	-----

Ek 3: NVIVO 10 Programında Resim kodlama Örneği.....	104
--	-----

Ek 4: Değer İnceleme Formu.....	105
---------------------------------	-----

TABLULAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1: Spranger değer sınıflaması	13
Tablo 2: Schwatz değer sınıflaması	17
Tablo 3: Kohlberg'e göre ahlaki gelişim basamakları	27
Tablo 4: Değerlerin Frekans ve Yüzde Oranları.....	49
Tablo 5: Adalet Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı	50
Tablo 6: Bilimsellik Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı	52
Tablo 7: Çalışkanlık Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı.....	53
Tablo 8: Dayanışma Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı	55
Tablo 9: Doğa Sevgisi Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı.....	58
Tablo 10: Doğruluk Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı.....	59
Tablo 11: Dürüstlük Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı.....	60
Tablo 12: Estetik Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı.....	61
Tablo 13: Güven Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı	63
Tablo 14: Hoşgörü Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı	64
Tablo 15: Merhamet Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı.....	66
Tablo 16: Misafirperverlik Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı	68
Tablo 17: Özgüven Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı.....	69
Tablo 18: Paylaşma Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı.....	71
Tablo 19: Sabır Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı	72
Tablo 20: Saygı Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı.....	75
Tablo 21: Sevgi Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı.....	76
Tablo 22: Sorumluluk Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı	78
Tablo 23: Vatanseverlik Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı	80
Tablo 24: Yardımlaşma Değeri İle İlgili Resim ve Metinlerin Frekansı.....	80
Tablo 25: Yapılan Benzer Çalışmalarda En Çok Çıkan Değerler.....	86

GÖRSELLER LİSTESİ

	Sayfa
Görsel 1: Adalet Değeri.....	52
Görsel 2: Bilimsellik Değeri.....	53
Görsel 3: Çalışkanlık Değeri	55
Görsel 4: Dayanışma Değeri.....	57
Görsel 5: Doğa Sevgisi Değeri	58
Görsel 6: Doğruluk Değeri	60
Görsel 7: Dürüstlük Değeri.....	61
Görsel 8: Estetik Değeri	62
Görsel 9: Güven Değeri.....	64
Görsel 10: Hoşgörü Değeri.....	66
Görsel 11: Merhamet Değeri	68
Görsel 12: Misafirperverlik Değeri.....	69
Görsel 13: Özgüven Değeri	70
Görsel 14: Paylaşma Değeri	72
Görsel 15: Sabır Değeri.....	73
Görsel 16: Saygı Değeri	76
Görsel 17: Sevgi Değeri	77
Görsel 18: Sorumluluk Değeri.....	79
Görsel 19: Vatanseverlik Değeri.....	80
Görsel 20: Yardımlaşma Değeri	81

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Schwartz'ın temel değerleri 17

ÖZET
HAYAT BİLGİSİ DERS KİTAPLARINDAKİ DEĞERLERİN
METİNLERLE VE GÖRSELLERLE İNCELENMESİ
(ORDU)
Özkan, Zeynep Sude

Yüksek Lisans, Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd.Doç.Dr. Talip ÖZTÜRK,

Haziran-2017

Sayfa: 111

Hayat bilgisi dersi, değer eğitiminde temel derslerden biridir. Bu nedenle bu araştırmada 2016-2017 eğitim öğretim yılında MEB'in okutulacak ders kitabı olarak belirlediği özel bir yayınevine ait ilköğretim 3. Sınıf Hayat bilgisi ders kitaplarındaki değerler metinlerle ve görsellerle incelenmiştir. Bu çalışmada, 3. sınıf hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görselleri değer perspektifinden incelemek, değerlerin kitapta yer alan kullanım sıklığını tespit etmek ve değerler açısından daha işlevsel kitapların hazırlanmasına katkıda bulunabilmek amaçlanmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme modeli kullanılmıştır. Verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz yöntemi esas alınmıştır. Bu çalışmada NVIVO 10 programı yardımı ile ders kitaplarında bulunan metinler ve resimler analiz edilmiştir. MEB 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen 20 değerın ders kitaplarındaki durumu, hazırlanan formdan hareketle incelenmiştir. Metinlerde yer alan değer içerikli ifadeler belirlenmiştir. Görsel ifadelerden değer eğitimi amacı taşıyanlar tespit edilmiştir. İncelemenin sonucunda; sevgi değeri (%13,5), hoşgörü değeri (%13,2), saygı değeri (%13,1), sorumluluk değeri (%8,5), çalışkanlık değeri (%6,7) hayat bilgisi ders kitabında en sık rastlanan değerler olmuştur. sabır değeri (%2,2), bilimsellik değeri (%1,7), doğa sevgisi değeri (%1), estetik değeri (%0,8), misafirperverlik değeri (%0,7) ise en az rastlanan değerlerdir. Çalışma sonuçlarına göre en çok yer alan değer sevgi değeri (%13,5) ve en az yer alan değer ise misafirperverlik (%0,7) değeridir. Elde edilen bulgulara dayanılarak önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Hayat bilgisi dersi, ders kitabı, değer, doküman analizi.

ABSTRACT

INVESTIGATION OF THE VALUES IN LIFE SCIENCE TEXT BOOKS IN TERMS OF TEXTS AND VISUALS (ORDU)

Özkan, Zeynep Sude

Master Thesis, Department of Primary Education

Advisor: Yrd.Doç.Dr. Talip ÖZTÜRK

June- 2017

Page: 111

Life science lesson is one of the basic lessons in value education. For this reason in this research, texts and visuals in primary school 3rd grade Life Science textbooks of a private publishing firm, which was acknowledged by the Ministry of Education in 2016-2017 education year, were examined in terms of value education. In this study, it was aimed to examine the values in third grade life science textbooks, to determine the distributions and ratios of these values, and to contribute to the preparation processes of more functional books in terms of values in future. The document review model which is one of the qualitative research methods was used in the research. In the analysis of the data, descriptive analysis method was taken as basis. Then, the texts and visuals in textbooks were analyzed with NVIVO 10 program. The situation of the 20 values in textbooks which are aimed to be given to the students in the 3rd grade life science curriculum was investigated by using the prepared "Value Inspection Form". First, the value expressions in the texts are determined. Then, those carrying the aim of value education from visual expressions have been identified. As a result of the examination; love value (13,5%), tolerance value (13,2%), respect value (13,1%), responsibility value (8,5%), diligence value (6,7%) were the most frequent ones. patience value (2,2%), scientific value (1,7%), nature love value (1%), aesthetic value (0,8%) and hospitality value (0,7%) are the least common values. According to the study results, the most valuable value is love value (13.5%) and the least value is hospitality (0.7%) value. Based on these findings, suggestions were made at the end.

Key Words: Life sciences lesson, textbooks, value, document analysis.

KISALTMALAR

Akt. : Aktaran

Çev. : Çeviren

f :Frekans

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

HBDK:Hayat Bilgisi Ders Kitabı

TDK : Türk Dil Kurumu

S : Sayı

s : Sayfa

ss :Sayfa

Vb:Ve benzeri

Vd:Ve diğerleri

% :Yüzde

1.BÖLÜM

GİRİŞ

Toplumların kendi kültürlerinin özelliklerini yeni kuşaklara aktardığı kültürlenme sürecinde, olumlu kazanımların yanında olumsuz davranışların kazanılması, bütün bilgi, beceri ve değerlerin aktarılamaması gibi olumsuzluklarla karşılaşmak mümkündür. Toplumlar bu olumsuzlukları ortadan kaldırmak için amaçlı kültürlenme etkinlikleri düzenlemiştir. Bu ise eğitim olarak ifade edilir (Akbaş, 2004:26).

Eğitim, insanlığın var oluşu kadar eski; insanlık var oldukça da devam edecek kadar yeni bir hayati ihtiyaçtır(Yaman, 2014:340). Tarih boyunca insanlar eğitime ve eğitime ile karşı karşıya gelmişlerdir. Her dönemde o zamanın en iyi eğitimini vermek amaçlanmıştır. Eğitim ve öğretimle bilgi kazandırmak, meslek edindirmek amaçların başında gelmişse de insan davranışlarının, karakterlerinin ve kişiliklerinin oluşturulması için de eğitim ve öğretim etkili bir rol üstlenmiştir (Ulusoy ve Dilmaç, 2014:1).

Devlet, eğitim kurumları aracılığıyla; eğitimin planlı, programlı ve profesyonel eğitimciler gözetiminde yapılmasını sağlar. Okulların olmadığı bir toplumda birey için gerekli olan davranışların tümü planlı olarak öğretilmemektedir (Akbaş, 2004:26).

Günümüzde insanların kendi çıkarlarını düşündüğü, kişilerarası saygının daha az önemsendiği, sorumlulukların dikkate alınmadan hareket edildiği ve bunlarla birlikte dünyada artan şiddet olayları görülmektedir. Bireylerin tercih ve davranışlarının en önemli belirleyicilerinden birisi olan değerlerin de değişime uğradığı bir gerçektir. İşte bu nedendir ki değer kavramıgünümüzün en önemli konularından birisidir. Değerler, toplumsal hayatın ve toplumsalkültürün en önemli birleştiricileridir. Değerler, toplumda yer alan fertlerin birlikte yaşayabilmelerini sağlayan en etkili bağlayıcılardır. Değerlerin değişime uğraması ya da yok olması, sadece toplumu oluşturan kişilerin karakterlerini değil bütün toplumsal yaşamı tehdit etmektedir.Olumsuzlukların en aza indirilmesi için

bireylerin temel değerleri benimsemeleri ve bu değerler doğrultusunda davranmaları gerekmektedir. Bu durumda, değerlerin korunması gerekliliği ortaya çıkmakta, bu da değerler eğitimine olan ihtiyacın ve değerler eğitimine verilen önemin artmasına sebep olmaktadır (Uzunkol, 2014:1).

Temel insani değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek aile, toplum ve okulun başlıca misyonlarıdır. Okulların temel iki amacı: Akademik açıdan başarılı ve temel değerleri benimsemiş bireylerin yetiştirilmesi denilebilir. Türk Milli Eğitim Temel Kanunu ve ders programlarının amaçlarında da temel değerlerin kazandırılması amacı görülür (MEB, 1973:1). Temel kanunun başlangıcında milli eğitimin amaçları sayılırken ahlaki, manevi değerleri benimseyen, beden, zihin, akıl, ruh ve duygu bakımından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip kişiler yetiştirmekten söz edilmektedir (Ekşi, 2003:79).

TDK'nın tanımına göre değer: "Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü" olarak tanımlanır(www.tdk.gov.tr). Akbaş'a göre (2008:10) değerler, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini, kısacası nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir. Eğitim kurumları da bu konuda öğrencilere rehberlik eder.Eğitimde son yıllarda ayrı bir önem kazanan evrensel ve ulusal değerlere sahip olma bilincinin geliştirilmesinde okulların rolü daha da artmıştır. Eğitim, geçmişini bilen aynı zamanda çağdaş insanın sahip olması gereken bilgi, becerilerle donanmış ve geleceğeyönelmiş, kendisinin farkında olan bireyler yetiştirmelidir(Kırmızı,2014:219).

Değerlerin aktarılmasında hayat bilgisi dersinin önemli bir misyonu olduğu görülür. Hayat bilgisi dersi, bireyin toplumsallaşma sürecine katkıda bulunan temel derslerden biridir. Sahip olunan evrensel ve ulusal değerlerin eğitim yoluyla yeni kuşaklara aktarılmasında etkisi oldukça büyüktür.Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında öğrenme-öğretme sürecinde becerilerin yanı sıra öğrencilere kazandırılacak olumlu değerler olarak belirtilmektedir. Değer olarak adalet, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, doğruluk, dürüstlük, estetik, güven, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, özgüven, paylaşma, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımlaşma yer almıştır. Programda öğrencilere kazandırılmak istenen kişisel niteliklerin hangi kazanımlarla gerçekleştirileceği, kazanım numaraları kişisel niteliklerin yer aldığı bir tabloda

gösterilmiştir. İlgili kazanım işlenirken hangi kişisel nitelik üzerinde durulacağı belirtilmiştir (MEB,2015:2; Güven,2013:360).

1.1. PROBLEM CÜMLESİ

- 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında değerlere yer verilme durumu nedir?

1.1.1. Alt Problemler

- 1) 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki metinlerde değerlere yer verilme durumu nedir?
- 2) 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki görsellerde değerlere yer verilme durumu nedir?

1.2. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışmada, 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki metin ve görselleri değer perspektifinden incelemek, değerlerin kitapta yer alan kullanım sıklığını tespit etmek ve değerler açısından daha işlevsel kitapların hazırlanmasına katkıda bulunabilmek amaçlanmıştır.

1.3. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Eğitim materyalleri içerisinde ders kitapları önemli eğitim aracı olma önemini korumaktadır. Bu sebeple okullar, ders kitapları aracılığıyla bireylere ve toplumdaki yenilenme sürecine katkı sağlamalıdır (Özkan, 2010:1127).

Bireye hayatı anlamlandırması için yol gösteren hayat bilgisi dersi, değer aktarmaya da yardımcı olan derslerden biridir. İlköğretim dönemi değerler eğitimde önemli rol oynamaktadır. Ders kitaplarında değerler genellikle metin ve görseller aracılığı ile sunulmaktadır. Ders kitaplarının değer perspektifinden incelenmesi ile ilgili yapılan çalışmaların azlığı sebebiyle, yapılacak bu çalışma önem arz etmektedir. Literatür taraması yapıldığında, hayat bilgisi çalışma kitaplarındaki temel evrensel değerlerin incelendiği bir tez çalışmasının

bulunduğu görülmüştür. Ayrıca yapılandırmacı yaklaşıma göre ilköğretim 6 ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerlerin incelenmesini konu alan bir tez çalışması bulunmaktadır. Bu çalışmalar ders kitaplarındaki değerlerin tespiti açısından örnek teşkil etmektedirler.

Öğretim programlarında değerler eğitiminin yeri, kazanımlarda değerlere yer verilme durumunu içeren çalışmalar mevcut olsa da; bu çalışma değerlerin doğrudan, öğrencilere en yakın araç olan ders kitaplarındaki metin ve görsellerle incelenmesini esas alması bakımından önem arz etmektedir.

1.4. VARSAYIMLAR

- Çalışmada hazırlanan değer inceleme formunun belirtilen değerleri ölçmede yeterli olduğu varsayılmıştır.
- Değerlerin hayat bilgisi ders kitabında bulunan metin ve görseller ile sunulduğu kabul edilmiştir.

1.5. SINIRLILIKLAR

Bu çalışmadaki çalışma grubu, özel bir yayınevince hazırlanan 3. sınıf ders kitapları ile sınırlandırılmıştır. Bu kitaplardaki sadece metin ve resimler incelenmiştir. 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında yer alan adalet, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, doğruluk, dürüstlük, estetik, güven, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, özgüven, paylaşma, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımlaşma değerleri ile sınırlandırılmıştır.

1.6. TANIMLAR

1.6.1. Değer: İnsanın bir duruma bakış açısını ve ona verdiği önemi yansıtan, benimseme esasına dayalı, davranışlara yön verme gücüne sahip psikolojik, sosyal, ahlaki ve estetik boyutlu inanç ve kanaatler olarak tanımlanır (Yeşil ve Aydın, 2007:70).

1.6.2. Değer Eğitimi: Kirschenbaum'a (1995:14) göre, bir insanın daha karakterli hayat sürmesini ve hayatından memnun kalmasını ve de toplumun iyiliğine katkı sağlamasını hedefleyen eğitimidir (Akt. Akbaş, 2004:60).

1.6.3.Hayat bilgisi: Öğrencilerin içinden geldikleri toplumun ve doğal çevrenin onlarla ilgili olan tüm yönlerinin gerçek ortamdaki doğallığı içinde ele alındığı ve onların gelişim düzeylerine uygun şekilde düzenlendiği, ilgilerine ve ihtiyaçlarına hitap eden bir derstir (Bektaş, 2007:10).

1.7. KAVRAMSAL ÇEVÇEVE

1.7.1.Değer Kavramının Tanımı

Değer kavramı iktisattan felsefeye, sosyolojiden psikolojiye, matematikten ilahiyata kadar birçok bilim alanında kullanılmaktadır (Akbaş,2004:43). İlk defa Znaniecki'nin sosyal bilimlere kazandırdığı değer kavramı Latince “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamına gelen “valere” kökünden türetilmiştir(Karaköse ve Altınkurt, 2009:50; Izgar,2013:14).

Değer, bir sosyal grup veya toplumun kendi varlık, birlik işleyiş ve devamını sağlamak ve sürdürmek için üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançları belirtmektedir (MEB,2005).

Değerler inanışları içeren ve böylece de alışkanlıklar taşıyan olgulardır. Fertlerin yapıp etmelerini rasyonelleştirip içselleştirmelerine imkân sağlarlar. Genellikle ilgi gösterilen, arzu edilen şeylerdir. Her alanla ilgilidirler ama alanların kendine has değerleri vardır. Farklı kaynaklara ve içeriklere sahip olsalar da bir biçimde sosyaldirler (Aydın, 2003).

Değer kavramı ile ilgili olarak yapılan tanımlar arasında en çok bilineni Amerikalı sosyal psikolog Rokeach (1973) tarafından yapılmış olanıdır. Rokeachinsanların değerleri ile ilgili olarak bir takım varsayımlar öne sürmüştür:

- Her fert bir değere ve değerler sistemine sahiptir,
- Bir ferdin sahip olduğu değerlerin toplam sayısı görece azdır,
- Herkes aynı değere farklı farklı derecede sahiptir,
- Değerler, değer sistemleri içerisinde örgütlenmiştir,
- İnsanın sahip olduğu değerler, kültürün, toplumun, kurumların vefertlerin kişiliğinin ürünüdür (Rokeach'tan aktaran Yılmaz, 2006:28).

Değerler, toplumu oluşturan bireylere, nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini yani nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir. Eğitim kurumlarının genel hedefleri incelendiğinde birçoğunun vatansever olma, temiz olma, sağlığına dikkat etme, düzenli olma, adil olma, yaratıcı olma, girişimci olma gibi pek çok değer içerdiği görülmektedir. Eğitim kurumları bunlar ve benzeri

değerlerle nelerin önemli olduğunu ve nasıl yaşanması gerektiği konusunda rehberlik eder (Akbaş,2008:10).

Değer; bir durumun önemini belirlemeyi sağlayan soyut ölçü, değdiği karşılık, kıymet, yüksek ve yararlı niteliktir. Kişinin isteyen, gereksinim duyan bir varlık olarak nesne ile bağlantısında oluşandır (Ulusoy, 2007:23).

Schwartz ve Bilsky(1987) değerlerin özelliklerini şu şekilde belirtmişlerdir:

1. Değerler, inançtır. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği göstermezler. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe olurlar.
2. Değerler, bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilişkili durumdadırlar.
3. Değerler, özgür eylem ve durumların üzerindedir. Örneğin, itaatkarlık değeri, evde, işte, okulda ve tanımadığımız ilişkilerin hepsinde geçerlidir.
4. Değerler, davranışların, kişilerin ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.
5. Değerler taşıdıkları öneme göre aralarında sıralanırlar. Bu sıralamada değer önceliklerini belirleyen sistemi oluşturur.
6. Değerler değişime açık olan yapılardır. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkanyeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişimler olabilir (Schwartz ve Bilsky'denaktaranKağıtçıbası ve Kuşdil, 2000:60).

Cafo ve Somuncuoğlu (2000) değer kavramını, bir eylemde bulunmadan önce yöntem seçenekleri arasından tercih yapmak için, ölçüt ya da standart olarak hizmet eden, ortak sembolik sistem ögesi olarak ifade eder. Değerler, davranışı yönlendiren tutumlar için genel bir çerçeve oluşturur ve bu çerçevede bireyin diğerlerine karşı davranışlarını yönlendirir. Yaman, Talan ve Çolak ise (2009:108) değerlerin genelde inanılan, arzu edilen ve davranışlar için bir ölçek olarak kullanılan olgular olduğunu belirtmektedirler.

Değerler davranışları yönlendirir ve insanların birbirlerine karşı tavırlarını belirler (Baysal ve Saman,2010:57). Değer, belirli bir durumu bir diğerine tercih etme yönelimidir. Değerler, davranışlara kaynaklık eden ve davranışları yargılamaya yarayan anlayışlardır. Değerler, ayrıca kişilerin neyi önemli gördüklerini tanımlayarak istekleri, tercihleri, arzu edilen ve edilmeyen durumları gösterir (Erdem, 2003:56).

Çelikkaya'ya göre (Çelikkaya'dan aktaran Yazıcı, 2006:2) değer, bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve

yaşatılmakta olan toplumsal, insani, ideolojik veya ilahi kaynaklı her türlü duyuş, düşünüş, davranış, kurallar ve kıymetlerdir. Bireyler toplumsal kurallar, gelenekler, görenekler yoluyla iyi – kötü ve doğru - yanlış ayırmayı ve kendi ahlâk ilkeleri doğrultusunda bir ölçü edinmeyi öğrenirler (Beill, 2003:14). Edinilen bu ölçü değer denilen kanaatler ve inançlar bütünüdür. Tezcan (1974:14) ise; değerlerin bütün kültür ve topluma anlam ve önem veren ölçütler olduğunu ifade etmiştir (Akt. Yazıcı,2006:501).

Terim olarak “değer” bizim varlıkları, insanları, fikirleri, durumları ve hareketleri iyi, kötü, arzu edilen, istenmeyen ve bunun gibi yargılarımızı oluşturan standartlarımızı ve prensiplerimizi belirtir (Halstead ve Taylor, 2000:169).

Değeri, kişinin çevresiyle etkileşimi sonucunda içselleştirdiği ve davranışlarını yönlendiren standartlar olarak da tanımlayabiliriz. Bu tanım, değerlerin bireysel kazanımı boyutunu ön plana çıkarmaktadır. Değerlerin bireysel yönünde güdü, karar verme, tutum, inanç, ihtiyaç kavramları ağırlık kazanmaktadır. Toplumsal anlamda değerler ise, toplumca en iyi, en doğru ve en faydalı olduğu kabul edilen olgulardır. Toplumsal değerlerin tanımlanırken sosyalleşme, sosyal bilinç, norm ve grup ruhu gibi kavramlar kullanılmaktadır (Akbaş,2004:46).

Değerler, üç boyutludur. Değerlerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor boyutu vardır. Değerlerin bilişsel yönü, değerlerin farkına varmayı ve kavrayarak nerede kullanacağını bilmeyi içerir. Değerlerin duyuşsal boyutundakiyi kötü, olumlu olumsuz gibi yargılar ve duygusal tepkiler vardır. Psikomotor boyutta ise bilişsel ve duyuşsal açıdan meydana gelen öğrenmelerin davranışlara yön vermesi söz konusudur. Değerin davranışlara dönüşebilmesi için bilişsel ve duyuşsal yönünün tamamlanması gerekir (Akbaş,2004:45).

Değer için, insanı insan yapan özelliklerin hepsidir denilebilir. Değerlerin çeşitli yönleri ve farklı tanımlarının olması, değerler konusunun bilim açısından ne kadar önemli ve araştırılmaya değer olduğunu göstermektedir (Karagöz, 2009:37).

1.7.2.Değerler Sistemine Bilim Dallarının Bakışı

1.7.2.1. Sosyolojiye göre değer

Sosyoloji, bir arada yaşayan insanların oluşturdukları toplumsal kuralları ve kanunları saptamaya çalışır. İnsanlar bir arada kalmak için toplumsal kural ve kanunların yanında değerler de oluşturur (Akbaş, 2004:48).

Sosyal bir varlık olarak insanlar toplu halde yaşar. Toplu halde yaşayan insanların yapması gerekenler vardır. İnsanın bu yapıp etmelerini belirleyen, yönlendiren, davranışlarımızın temelinde yatan ilkeler, değer olarak ifade edilir (Uysal,2003:52).

Sosyolojide kullanılan toplumsal değerler kavramı,toplumun çoğunluğu tarafından paylaşılan, toplumun iyiliğine ve esenliğine yönelik olduğu varsayılan ideal ortak paylaşım ölçütleri olarak ifade edilmektedir. Toplumsal değerler, toplumdan topluma değiştiği gibi zamanla değişimin gereklerine de uygun olarak farklı anlamlar alabilmektedir. Toplumsal değerler ulusal değerlere hayat vermektedir ve günlük hayatı belirleyip organize etmektedir (Doğan, 2002:344).

Değerler, toplumdaki sosyo-kültürel ögelere mana veren en önemli ölçütlerdir. Bu yüzdendir ki, toplumsal kişi ve bu kişinin davranış örüntüleri sosyolojik incelemelerin başlangıç noktası kabul edilir. Bir toplum yapısının analiz edilebilmesi için, o toplumsal yapıdaki kurumların, süreçlerin, rollerin bilinmesi gerekir. Bu kurum, süreç ve rollerin sosyal aktörler tarafından anlamlandırılmalarııdağerlervasıtasıyla mümkün olmaktadır. Bu nedenle, bir toplum yapısının analizine katkı sağlayacak en önemli unsur, o toplumun sahip olduğu değer yargılarının tespitidir. Böylelikle, o toplumun yapı ve işlevlerine ilişkin ileriye dönükprojeksiyonların yapılabilmesi de mümkün olabilecektir. Bu manada da değer araştırmaları sosyoloji açısından önemli bir yere sahip olmaktadır (Özensel, 2003:220).

Geleneksel toplumlarda değerlerin seçiminde ve benimsenmesinde bireye seçenek imkânının pek olmadığı, modern toplumlarda ise bireylerin çok sayıda ve çeşitli değişkenlerin etkisi altında olduğu söylenebilir. Günümüzde meydana gelen hızlı değişim kültürü ile mevcut değerler dışında yeni değerler de ortaya çıkmıştır. Bu değerler küreselleşme, insan hakları, rekabet kültürü, verimlilik gibi değerlerdir (Doğan,2002:344) Kitle iletişim araçlarının ve ulaşım imkânlarının yeterince gelişmediği geleneksel toplumlarda birey toplumun iyi, doğru ve güzel olarak

belirlediği değerleri kabul eder ve çok az sayıdaki farklı fikir ve insandan etkilenirdi. Günümüzde ise birey, hareketlilik ve iletişim sağlayan teknolojiler ile çok sayıda ve farklı değerlerin etkisi altına girmiştir (Akbaş, 2004:48).

Gökçe(1994)'ye göre değerlerin sosyal hayat içinde önemli özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikleri gerçekleştirmek üzere farklı işlevler üstlenir:

1. Sosyal değer, temel seçici oryantasyonun standardını oluşturur. Bu bağlamda değerler, bilinçli ve amaçlı davranışın genel ölçütüdür. Bu bakımdan değer, sosyal eylemde bulunan bir kişinin sosyal olarak kabullenebilen olgu ve istekleri için temel atıf noktası görevini üstlenmektedir.
2. Değerler, kültürel olarak biçimlendirilmiştir. Aynı zamanda da kültür üzerinde de yönlendirici etkisi vardır. Bu bakımdan değerler, belli bir kültürün gelişimi içinde şekil almaktadır. Bu da sembol, moral ve estetik normlar, davranış şekilleri olarak belirginleşir. Bu açıdan değerler, kültürün esasını oluşturmaktadır.
3. Değerler, insanlarla özdeşleşmiş durumdadır. Yani sosyalleşme sürecinde değerler insanlar tarafından öğrenilmekte ve üstlenilmektedir. Yani, kişinin şahsiyet yapısına entegre olmaktadır. Bunun doğal bir sonucu olarak değerler kişinin şahsiyetinin bir parçası görülmektedir.
4. Değerler, sosyal boyuta sahiptir. Yani değerler hem zihinsel hem de duygusal yönü belirtmektedirler (Gökçe'den aktaran Özensel,2003:230-231 ve Balcı,2008:9).

Fichter (1990)'a göre ise değer işlevleri:

1. Değerler, kişilerin ve birlikteliklerin sosyal değerinin yargılanmasında hazır birer araçtır. Tabakalaşma sistemini mümkün kılmaktadır. Bireyin çevresindekilerin algısında nerede durduğunu bilmesine yardım eder.
2. Değerler, kişilerin dikkatini istenilir, yararlı ve önemli olarak görülen maddi kültür nesnelere odaklar. Bu değerli nesne, her zaman birey yahut grup içinde en iyi olmayabilir. Fakat o nesne için çaba gösterilmesine yol açtığı bir gerçektir.
3. Toplumdaki ideal düşünme ve davranma yollarına, değerler tarafından işaret edilir. Sosyal olarak kabul edilebilir davranışın şemasını çizerler. Böylece kişilerde hareketlerini ve düşüncelerini en iyi hangi yolda gösterebileceklerini kavrayabilirler.

4. Değerler, kişilerin sosyal rollerini seçmesinde ve gerçekleştirmesinde rehberlerdir. İlgi oluştururlar, cesaret verirler. Böylelikle de kişilerde çeşitli rollerin gerekliliklerinin ve beklentilerinin değerli amaçlar doğrultusunda işlemekte olduğunu kavramış olurlar.
5. Değerler, sosyal kontrolün ve baskının araçlarıdır. Değerler onaylanmayan davranışları da engeller.
6. Değerlerin, dayanışma araçları olarak da işlevi vardır. Grupların yüksek düzeyde bazı değerlerin paylaşılması amacıyla bulunduğu noktadır. Ortak değerler, sosyal dayanışmayı yaratan ve sürekli kılan en önemli faktörlerdendir (Fichter 1990; Akt. Özensel,2003:230-231; Balcı,2008:9).

1.7.2.2. Felsefeye göre değer

Değerlerin ne olduğuna dair tartışmaların oldukça uzun geçmişi vardır. İyi-kötü, güzel-çirkin ve doğru-yanlış değerleri üzerinde yoğunlaşan tartışmalar felsefede genel olarak “değerler felsefesi” veya “axiology” olarak yer almaktadır. Bu iki kavram çiftinden birincisi ahlâk felsefesinin (etik), diğeri sanat felsefesinin (estetik) özel ilgi alanıdır. Bilimin bir konusu olarak “meydana gelmiş olan” dan farklı olarak değer, “meydana gelmesi beklenen, arzu edilen, gereken” üzerine yoğunlaşır ve bu özelliği itibarıyla teorikten ziyade, pratik yöne sahiptir. Olması arzu edilen bu şeylerin iyi-kötü gibi yargılarla nitelendirilmesi, onun, insana ait olan bir üretim olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla değer, insan varlığıyla hayat bulmuştur. Her canlının zaruri olarak yerine getirdiği bazı ihtiyaçları olsa da insanı diğer canlılardan ayıran yön, eylemlerine yüklediği ve eylemlerini yönlendirdiği bu yargılardır. Olgularla değerler ve olanla olması gerekenler arasında bir ayırım bulunmaktadır ve bu ayırım, en eski metafizik ayırımlardan birini oluşturur. Bu ayırımın temelinde, değerlerin, ontolojik olarak farklı yapıda olmaları ön kabulü bulunur. Buna göre, değerler taşların, ırmakların, ağaçların, kısaca “kaba” olguların evreninde bulunmamaktadır (Polat, 2010:61).

Değer, kavramı anlamını felsefeye borçludur. Alman metafizikçi W.Windelband, felsefeyi genel olarak bir “değer felsefesi” olarak görür ve tarihsel olayların yasalaştırılamayacağını, ancak değerlendirilebileceği düşüncesini savunur. Ona göre, yapılacak değerlendirme de ancak insana göre olmalıdır. Zaten her yeniçağ, önceki çağın değerlerinden kurtulmak için yapılan mücadeledir. Bu anlamda da insan hayatı, sürekli değerler hayatının mücadelesidir. Günümüzdeki değerle ilgili

felsefi tartışma temellerinin 1890'lı yıllarda atıldığını söyleyebiliriz. Nietzsche, Scheler, Dupreel, Le Senne ve Polin gibi düşünürlerce de değer önemli görülmüş ve felsefelerinde önemli bir yer teşkil etmiştir. Bu düşünürlerin felsefelerinde salt değer, kendisinden çok, değer yargıları ve kuramları düzeyindeki konumuyla ön plandadır. Nitekim Nietzsche, değerleri yaratanın ve koruyanın insan olduğunu söylemektedir. Kant'a göre ise değer, öznenin tabiatının nesnelere zorla kabul ettirdiği bir zorluktan doğar. Bilginin değeri onun konusuna uygunluğu ile değil bizim için bir bilgi olmasını sağlayan öznel koşullarla oluşmuştur. N.Hartmann da değerleri kendi başına var olduğunu, bunları insanın keşfettiğini öne sürer (Özensel, 2003:218).

Değer kavramı, felsefe tarihinde, öznelci ve nesnelci yönlerden farklı şekillerde tanımlanmıştır. Öznel değerler, insanlar tarafından fertler ve kültürlerle bağıntılı olarak anlaşılmaktadır. Bu değerler öznel olarak isimlendirilir. Beşeri değerlere "Ahlaki görelilik" olarak isimlendirilen perspektiften bakıldığında, ahlaki değerler öznelci, zira ya bir ferdi seçim meselesidirler ya da kültüre dayalıdır. Ahlaki değerler, paylaşılan tecrübeler ve yargı kriterlerine dayalı olarak değil, şahsi temayüllerce ortaya konmuş olarak izah edilir. Fakat bir ahlaki değer ferdi bir seçim meselesi ya da kültüre dayalı tercih olarak görülüp görülmediği konusu izafidir. Diğer olan nesnel değerler ise, paylaşılan tecrübe ve yargılara dayalı değerler olarak anlaşılır. Herkesin gözlemleyebildiği fenomenlere dayanmaktadır; diğer bir ifadeyle, nesnel değerler tabiatları bakımından evrenselci. Manevi ve ahlaki değerler, gözlemlenemeyen ya da evrensel olarak gerçek biçiminde kabul edilemeyen ve fiziki olmayan fenomenlere ait olduklarından, bu değerler hakkında herhangi bir hakikilik iddiası, tabiatı bakımından nesnel değil öznel olarak kabul edilebilir (Bakar, 2011:152).

1.7.2.3.Psikolojiye göre değer

Psikolojide değerın önemi felsefeden farklı olarak; belli bir temele dayanıp dayanmamasında değil, onun insan davranışlarına yol göstermesi, yönlendirmesindedir. Değer bir bireyin başka insanları, insanlara ait nitelikleri, istekleri ve niyetleri, davranışları değerlendirirken başvurdukları kıstaslardır. Psikoloji değer kavramını yalnızca bir inanç olarak ele almaktadır (Güngör,2010:28).

Psikolojide kullanılmakta olan iki benzer kavram değerler ve tutumlardır. Bu iki kavram konusunda birçok farklı görüş öne sürülmesine rağmen değerler tutumlardan daha geniş, daha genel ve daha fazla önem taşıyan genel tutumlar olarak kabul edilmektedir. Bu görüşe göre bir kimsenin genel değer hiyerarşisi bilinirse o kişinin farklı durumlar karşısındaki tutumları tahmin edilebilir (Kağıtçıbaşı, 1981:21).

Bireylerin değerleri ve tutumları hakkında bilgi edinmek, onların tutum ve davranışları hakkında bilgi sahibi olmamıza imkan vermektedir. Duygusal bir gerilim taşıyan herhangi bir durumun gerektirdiği davranışı yapmak doyum, gerekli bu davranışın yerine getirilmemesi ise doyumsuzluk ortaya çıkarır. Bu durumda bireylerin davranışlarını ve tutumlarını tahmin edilebilir. Psikolojik olarak yiyecek, giyecek, barınak, karşı cins gibi gereksinimler değerli olanların başında gelir. Bir yemek, yenildikten sonra kişi için acıkıncaya kadar değerli olmaktan çıkar. Bu durumda ihtiyaçlar, bireyin sergilediği tutum ve davranışlara yön vermektedir (Şerif, 1985).

1.7.3. Değerlerin Sınıflandırılması

Değerler konusunda birçok sınıflama yapılmaktadır. En çok kabul edilen sınıflamalardan biri Spranger (1928)'in yaptığı sınıflamadır. Bu sınıflama Allport, Vernon ve Lindzey (1951) tarafından da ölçeğe dönüştürülmüştür. Spranger yaptığı çalışmaların sonucunda değerleri altı kategoride toplamıştır. Bunlar estetik, teorik (veya ilmi), iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerlerdir. Rokeach (1973) ise, değerleri iki kategoride toplamıştır. Yaşamın temel amaçlarını gösteren değerleri gaye değerler, bu amaçlara ulaşmak için kullanılacak davranışları ise vasıta değerler olarak tanımlamıştır. Schwart ise değerleri güç, başarı, hazcılık, uyarılım, özyönelim, evrenselcilik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik gibi on kategoride incelemiştir. Bu on farklı kategoride 56 değer bulunmaktadır. Aşağıda bu sınıflamalar hakkında bilgiler verilmiştir (Spranger, Allport, Vernon, Lindzey, Rokeach'tan aktaran Ulusoy, 2007:56 ve Akbaş, 2004:55).

1.7.3.1.Spranger Değer Sınıflaması

Spranger değerleri altı temel grupta toplamıştır: Estetik, teorik (veya ilmi), iktisadi, siyasi, sosyal ve dini değerlerdir. Bunlar insan hayatının belli-başlı varlık sahaları olduğuna göre, herkes kendi hayatında bunlara şu veya bu derecede bir kıymet vermekte veya bunlar karşısında belli bir tavır almaktadır. Güngör bu değer kategorilerinden bahsederken ahlaki değerleri de katar, araştırmasına klasik değer sıralamasına sadık kalarak bunlara bir de ahlaki değer boyutu eklediğini belirtir. Güngör değer sınıflandırma çalışmalarında yedi gaye değer içinde ahlaki değerleri ilk sırada bulurken dini değerlerin sonuncu, estetik değerlerin de sondan ikinci sırada bulunduğunu tespit etmiştir (Güngör,1998:61-88).

Tablo 1:SprangerDeğer Sınıflaması

Bilimsel değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, eleştirici, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempattir, bencil değildir.
Politik değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olarak kuvvetle ilgilidir.
Dini değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi hazları feda eder.

Yukarıda verilen değer grupları ölçek haline getirilip denendiğinde, sanatçıların estetik değerlerinin, tıp öğrencilerinin bilimsel değerlerinin, din adamlarının dini ve sosyal değerlerinin ve iş idaresi öğrencilerinin ise ekonomik değerlerinin en yüksek puanları aldıkları görülmektedir. Bu sonuçlar sınıflamanın doğruluğunun kanıtı olarak yorumlanmıştır(Ünal, 1980:20).

1.7.3.2.Rokeach Değer Sınıflaması

Rokeach'ın sınıflamasında değer gruplarında 18'er tane değere yer verilmiştir. Gaye ve vasıta değerler iki ayrı ancak işlevsel olarak içsel bağlılık gösteren sistemlerdir. Davranışın bir biçimini yansıtan tüm değerler, yaşam amaçlarıyla ilgilenen amaç değerlere ulaşmak için araçtır. Ancak amaç ve araç değerler arasında birebir karşılık bulunmamaktadır. Tek bir davranışın biçimi, birçok farklı amaç değere ulaşmak için bir araç olabileceği gibi çeşitli davranış biçimleri tek bir amaç değere ulaşmak için birer araç olabilmektedirler (Rokeach, 1973:28; Akt., İzgar, 2013:29, Dilmaç ve Ulusoy, 2014:25).

1.7.3.2.1. Gaye Değerler

- Aile güvenliği
- Barış içinde bir dünya
- Başarılı olma
- Bilgelik
- Dini olgunluk
- Eşitlik
- Gerçek dostluk
- Güzellikler aynası
- Heyecan verici bir hayat
- İç huzur
- Kendine saygı
- Mutluluk
- Gerçek dostluk
- Özgürlük
- Rahat bir hayat
- Sosyal kabul
- Ulusal güvenlik
- Zevk

1.7.3.2.2.Vasıta Değerler

- Bağımsız olma
- Affedici
- Cesaretli
- Dürüst
- Entelektüel
- Geniş görüşlü
- Hırslı
- İtaatkar
- Kendini kontrol edebilen
- Kibar
- Kendine hakim
- Mantıklı
- Neşeli
- Sevecen
- Sorumluluk bilinci olan
- Temiz
- Yardımsever
- Yaratıcı

1.7.3.3.Schwartz Değer Sınıflaması

Schwartz, Rokeach'ın değer sınıflaması üzerinde çalışarak, bazı değişiklikler yaparak Rokeach'ın belirlediği 18 gaye ve 18 vasıta değerini 10 temel değer tipi olarak gruplamıştır. Tüm gruplarda bulunan değer sayısı 56'dır. (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000:61; Akbaş, 2004:59; Ulusoy ve Dilmaç,2014:29).

Schwartz, 1992 yılında değer yöneliminin içerik ve yapısı hakkında aralarında Türkiye'nin de bulunduğu 60'ı aşkın ülkede 10 değer tipini içeren araştırması sonucunda, evrensel 10 değer tipini ve bunların içerdiği alt değerleri belirlemiştir (Yiğittir,2010:210).

Tablo 2: SchwatzDeğer Sınıflaması

Değer Grupları	Değerler
Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görüntümü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin (muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak.
Hazcılık (hedonism):Bireysel zevke ve hazza yönelim	Zevk, hayattan tat almak
Uyarılım (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak,
Evrenselcilik (universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğayla bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsaver olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçak gönüllü olmak
Geleneksellik (tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (dünyevi işlerden el ayak çekmek), mahremiyet
Uyma (confirm) : Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlanması	Kibarlık, itaatkar olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek
Güvenlik (security): Toplumun var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak

Schwartz, on değer grubunu, iki temel alanda incelemiştir. İlk alan “yeniliğe açıklık” (opennesstochange) ile “muhafazacı yaklaşım” (conservatism) alanlarından oluşur. Yeniliğe açıklık ana grubu, özyönelim (yaratıcılık, özgürlük, bağımsız olma, meraklı olma, kendi hedeflerini saptama) ve uyarılım (çeşitlilik içeren heyecanlı bir hayat vb.) türü değerleri içermektedir. Muhafazacı yaklaşım ise, güvenlik (aile güvenliği, ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, iyiliğe karşılık vermek), uyma (kibarlık, itaatkâr olmak, kendini denetleme, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek) ve geleneksellik (alçakgönüllülük, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı olmak) gibi değer türlerini kapsamaktadır. Yeniliğe açıklık, “kişiyi belirsiz ve tahmin edilemeyen entelektüel ve duygusal ilgilerini takip etmesi” yönünde motive ederken, muhafazacı yaklaşım ise kişileri “yakın oldukları kişilerle, kurumlarla ya da geleneklerle sürekli ve belirli bir ilişki kurma” yönünde motive etmektedir (Schwartz, 1992: Akt: Ergin ve Kozan, 2004:40).

Schwartz’ın ikinci alanı ise “özaşkılık” yani kendini aşma (self-transcendence) ve “özgenişletim” yani kendini geliştirme alanlarıdır. (self-enhancement). Özaşkılık türü değerler iyilikseverlik (yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sorumluluk sahibi olmak) ile evrenselcilik (açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, güzelliklerle dolu bir dünya, çevreyi korumak) gibi değerleri kapsamaktadır. Özgenişletim, güç (sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak) ve başarı (başarılı olmak, yetkin olmak, hırslı olmak) gibi değerleri içermektedir. Hazcılık (zevk, hayattan tat almak) yeniliğe açıklık ile özgenişletim(kendini geliştirme) boyutlarının arasında yer almaktadır. Özgenişletim ucu bireyi “başkalarının zararına bile olsa kendi kişisel istek ve çıkarlarına göre davranması” yönünde motive ederken, özaşkılık ucu bireylerin, bencil amaçlarını aşmaya diğer insanların ve doğanın refahının gelişmesini sağlayacak şekilde davranmasına neden olan değer tiplerinden oluşur. Schwartz değer teorisi hem değer sisteminin bileşenlerinin hem de kişilerin 10 değer çeşidine göre değer önceliklerinin nasıl farklılaştığının anlaşılmasını sağlar. Şekil 1’de değer boyutları gösterilmiştir (Schwartz, 1992;Akt.Devrani, 2010:55).

Şekil 1: Schwartz'ın temel değerleri(Schwartz, 1992; Akt. Devrani, 2010:55).

1.1.4.Değerler Eğitimi

Kirschenbaum(1994:3-6)'un belirttiği üzere, 1900'lu yıllardan başlayarak değer eğitiminin yöntem ve amaçları üzerinde çalışmalar yapılmıştır. Değer eğitimi İkinci Dünya Savaşı sonunda geleneksel metotlarla sürdürülmüştür. 1960'tan sonra ise geleneksel rol ve değerler sorgulanmaya başlanmıştır. 1960-1970 yılları arasındaki değer eğitimi ile ilgili gelişmeler “insanın gücü” olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde değer öğretimi ve öğretmenin modeli yerine öğrenciyi kendi değerlerini açıklamaya cesaretlendirme, ahlaki muhakeme yapabilme ve değer analizi becerilerini geliştirmek için çalışmışlardır. 1980'den sonra toplum eleştirmenleri, veli grupları, dini liderler yeniden geleneksel değerlere dönmüş, bunun sonucunda saygı, sorumluluk, öz disiplin, aile, vatan sevgisi ve başkalarına hizmet gibi değerler öne çıkmıştır. 1980-1990 yılları arasında muhafazakarlık ve geleneksel değerlere bağlılığın öne çıktığı görülmüştür (Kirschenbaum, 1994:3;Ulusoy ve Dilmaç, 2014:55).

Modernizm ile birlikte din ve manevi değerlerin hayatı anlamlı kılan etkisinden uzun süre uzak kalan genç nesillerin içine düştükleri haz merkezli yaşam, şiddet, akran zorbalığı, bağımlılık, cinsel yozlaşma gibi kaygı verici durumlar başta ABD

olmak üzere birçok batılı ülkede eğitimde değerlerin yeniden ve yeni bir bakış açısıyla ele alınması sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu yeni bakış açısının temel karakterini; değerler eğitimine bütüncül bir bakış açısı getirmesi, manevi değerlere daha fazla referans yapması ve değerler eğitiminde yetişkinlere daha çok sorumluluk yüklemesi oluşturmaktadır. Bu yeni yaklaşımın dayanak noktasını ise toplumsal gözlem ve çeşitli verilerin ortaya koyduğu gençler arasında ve toplumun genelindeki ahlaki bozulma, anlamsızlaşma, bağımlılıklar, önyargılar ve şiddet oranlarındaki artış oluşturmaktadır (Lickona, 1991;Akt. Kaymakcan ve Meydan, 2011:28).

Kirschenbaum(1994:14)'a göre eğer eğitiminin doğasında başkalarına yardımcı olma vardır. Daha geniş anlamıyla, eğitim kurumlarında oluşturulan bilgi, beceri, tutum ve değerlerin aktarılması aracılığıyla diğer bireylere yardımcı olmaya çalışır. Değer eğitiminin iki hedefi bulunmaktadır. Bir hedefi bireylerin daha karakterli bir yaşam sürmesi ve hayatından memnun kalmasını sağlamak, toplumun iyiliğine katkı sağlamaktır. Diğer hedefi ise insanlar ve diğer yaşam grupları için şefkat ve iyilik istemektir (Ulusoy ve Dilmaç, 2014:59).

Değerler eğitimi kalbe, zekâya ve iradeye hitap etmeli ve hedefi iyiliği sevdirmek, tanıtmak olmalıdır. Değerler yaşantıyla öğrenilmektedir. Bu sebeple sadece bilişsel alana hitap eden bir eğitimle değerleri öğretmek mümkün değildir. Sosyal ortam olan okullarda değerler, çocukların davranış ve tutumlarının sonucunda çevrelerinden gördükleri tepki ve yorumlar ile gelişir. Sınıf içinde oluşan ortak sosyal doku, çocukların değerlerini geliştirmesinde zemin oluşturmaktadır. Öğretmenler de öğrencilere sorumluluk vermeli, olumlu ya da olumsuz pekiştireçlerle öğrencilerin değer sistemi geliştirmelerine yardımcı olmalıdırlar (Aydın, 2010:7).

Okulda alınan değerler eğitimi formal yürütülürken, aileden alınan değerler ise informal şekilde öğrenilir. Ancak okulda sadece ders programında olduğu şekilde değerler eğitiminin verildiğini söylemek doğru değildir. Çünkü okuldaki sosyal atmosfer, bireyler arası ilişkiler, paylaşımlar esnasında geçen diyaloglar ve edinilen izlenimler de bireylerin değerler eğitiminin parçası niteliğindedir (Güzel, 2013:33).

28-29 Mayıs 2010'da“Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı” gerçekleşmiştir. Milli Eğitim Bakanı, konferansta eğitim sisteminde yeni bir felsefenin tartışılacağını ifade ederek, insanlığın geleceğine dair iyimserliğin yıprandığı bir

süreçten geçildiğini söylemiştir. Bu süreçte manevi gelişimin, maddi gelişimin çok gerisinde kalmasının dünya düzeninde ciddi kaygı verici bir gelişme olarak görüldüğünü, bu nedenle değerler üzerine yapılan araştırmalara kamuoyunun ilgisinin giderek arttığı ifade edilmiştir. Bundan sonra da insanlığın geleceğinin adalet, barış, hukukun üstünlüğü, ahlaki değerlere bağlılık, çalışkanlık ve iyilik gibi değerler üzerinde yükseleceğini vurgulayarak; insanlığın geleceğini şekillendirecek ortak değerlerin gelecek nesillere aktarılmasında en önemli aracın eğitim olduğunu belirtmiştir (Önder, 2011:164).

18. Milli Eğitim Şurasının önemli konu başlıklarından birisini değerler eğitimi oluşturmuş ve 53 numaralı İlk Ders Genelgesi yayınlanmıştır. Genelgede belirtildiği üzere; eğitim sistemi öğrencilere; bilgi, beceri, tutum kazandırmanın yanında onların dengeli, sağlıklı, gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip, temel ve insani değerleri kazanmış iyi insan, iyi vatandaş olarak yetiştirmelerini sağlama görevindedir. Toplumsal hayatı oluşturan, insanları birbirine bağlayan, gelişmeyi, mutluluğu ve huzuru sağlayan, risk ve tehditlerden koruyan ahlaki, insani, sosyal, manevi değerlerimizin tüm fertlere kazandırılmasında en önemli etken eğitimidir. Bu kazanımların öğrencilere aktarılması da değerler eğitimi meydana getirmektedir (MEB, 2010 a/53 Nolu Genelge).

Şurada değerler eğitimine yönelik şu kararlar alınmıştır:

- Millî Eğitim Bakanlığı tarafından, çocuklarımızın sahip olduğu değerleri belirlemeye yönelik ülke çapında alan araştırması yapılmalı ve bu araştırma her 4 yılda bir güncellenmelidir.
- Öğretim programlarında, değerler eğitiminde değer aktarımı yerine ulusal ve evrensel değerler birlikte düşünülerek farkındalık kazandıracak olan yaklaşımlara öncelik verilmelidir.
- Değerin bir tercih olduğu ve toplumların benzer tercihlere sahip olan kişilerden oluştuğu vurgulanarak öğretmenlere değer eğitimi bilinci kazandırılmalıdır.
- Öğretmen yetiştiren tüm programlara değerler eğitimine yönelik ders konulmalı ve sistemdeki öğretmenlerin hizmet içi eğitim programlarında değerler eğitimine yer verilmelidir.
- Ortak değerlerin vurgulanması ve değer farklılıklarının zenginlik olduğu bilincinin kazandırılması için düzenlemeler yapılmalıdır.

- Tüm eğitim-öğretim kademelerinde değerler eğitimine yönelik olarak, STK'larla iş birliği yapılarak alan öğretmenlerinin ortak kullanabileceği program ve materyal geliştirilmelidir.
- Değerler eğitimine, okul öncesinden başlayarak yaygın eğitim dâhil olmak üzere eğitim- öğretim her kademesinde, tüm dersler ve okul kültürü içerisinde yer verilmeli ve bu konuda öğretmen, yönetici, öğrenci, aile ve çevre ile iş birliğine gidilmeli, farkındalık oluşturulması için kitle iletişim araçlarından faydalanılması için düzenlemeler yapılmalıdır.
- Ödüllendirme kriterlerinde, değerler eğitimi bakımından örnek davranışlar sergileyen öğrencilere yönelik düzenlemeler yapılmalıdır.
- Medya ve değerler eğitimi ilişkisi konusunda farkındalık kazandırmaya yönelik araştırma ve eğitim çalışmalarına önem verilmeli; bu konuyla ilgili yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
- Öğrencilerin akademik başarıları yanında değerlerin oluşumunda önemli yeri olan duygusal, sosyal ve ruhsal zekâ gelişimlerine yönelik yatırım yapılmalıdır.
- Değerler eğitimi konusunda önemli işlev gören “din kültürü ve ahlak bilgisi” dersi çoğulcu bir anlayışla öğretim kurumlarında daha etkin olarak okutulmalıdır (MEB,2010 b:11-12).

Değer kazandırmada evrensel olarak uygulanabilecek ilke ve süreçlerden bahsetmek pek mümkün olmasa da yine de değer eğitiminde şu dört temel süreçten bahsedilebilir; akıl yürütme ve mantıklı olma, empati kurma, benlik (öz) saygı geliştirme, işbirliği geliştirmedir (Bottery, 2000:55; Akt. Izgar,2013:39).

1.1.4.1.Akıl Yürütme ve Mantıklı Olma

Akıl yürütme, bilmek için sınamak, gözlemlemek, düşünmek, olayları çözümlenmek ve farklı olaylardan genellemeler yaparak sonuç çıkarmaktır (Hançerlioğlu1988; Akt. Ulusoy ve Dilmaç, 2014: 64). Mantık ise, her türlü düşünme biçimi arasında en soyut ve en genel olanıdır. Mantık için düşünme bir gözlem verisi olarak değil, bazı kurallara uygun yürüyüp yürümemesi yönünden inceleme konusudur ve düşünmenin geçerliliğiyle ilgilenir. Hangi düşünme kalıpları geçerli, hangileri geçersiz, bu ayrımı yapmaya elverişli ölçütleri, “akıl yürütme” denilen düşünme biçimi saptamaya çalışmaktadır. Mantık için önemli

olan şey yargılarımızın doğruluğu değil, yargılarımız arasındaki ilişkilerin doğruluğudur (Yıldırım, 1985:30; Akt. Çubukçu, 2004:56).

Değer öğretiminde hem çocuklarda hem yetişkinlerde öğretim yapılırken öğretilmeye çalışılan değerler sunulur. Takdim edilen bu değerler, değerleri öğrenen bireyin yaşama normlarına ve kişisel tercihlerine uygun olup olmadığı fertler tarafından analiz edilerek karar verilir. Birey kendi mantığı çerçevesine takdim edilen değerler, kendi yaşamına uygunsa öğrenmeye doğru yönelecektir. Sunulan değerler sistemi bireyin yaşam normlarına uygun değilse bu değerler sistemini kabul etmeyecektir. Bundan dolayı, değer eğitiminde, akıl yürütme sürecine odaklanılması gereklidir (Doğanay, 2006; Akt. Dilmaç, 2007:30).

1.1.4.2. Empati Kurma

Empati kişinin kendisini başka bir bilincin yerine koyarak söz konusu bilincin duygularını, isteklerini ve düşüncelerini, denemeksizin doğru olarak anlaması, hissetmesi ve bu durumu ona iletme becerisidir (TDK, 2017).

Empati üç şekilde ortaya çıkar. İlki, kendini başkalarının gözüyle görme yatkınlığı, bir diğeri başkalarını başka insanların gözüyle görme yatkınlığı, diğeri ise başkalarına diğerlerinin gözüyle bakma yatkınlığı olarak ifade edilir (Hel ve Maucrops, 1971; Akt. Ulusoy ve Dilmaç. 2014:65).

Çocuğun kendisinin kabul edildiğini ve kendisine karşı hoşgörülü davranıldığını görmesi, kendine olan güvenini artırır ve böylece süreç içinde kendisini engelleyen bazı olumsuz yaşantıları bırakıp kendine ait değerler sistemi oluşturma yoluna gider (Dökmen, 1988:173).

1.1.4.3. Benlik (Öz) Saygı Geliştirme

Benlik saygısı, kişinin kendini değerli, gayretli, etkin ve başarılı hissetmesidir. Kendini değerlendirme sonucu ortaya çıkan bir histir. Kişinin kendini değerlendirmesi sonucu kendiliğini kabullenmesiyle ortaya çıkan beğenmedir. Benlik saygısının duygusal, zihinsel, toplumsal ve de bedensel öğeleri bulunmaktadır. Kendini değerli hissetme, yeteneklerini, bilgi ve becerilerini ortaya koyabilme, başarma, toplum içinde beğenilir olma, kabul görme, sevilen olma ve kendi bedensel özelliklerini kabul ve benimseme, benlik saygısının oluşması ve gelişmesindeki etkenlerdir (Özkan, 1994:5).

Kişinin kendisini nasıl algıladığı, nasıl tanımladığı ve değerlendirdiği, yaşantısını ve diğer kişilerle olan ilişkilerini etkilediği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında öz saygı geliştirmek değerler eğitimi için önemli bir süreç olmaktadır(Izgar, 2013:42).

1.1.4.4.İşbirliği Geliştirme

İşbirlikli öğrenme, eğitim alanında oldukça sık başvurulan, araştırılan, savunulan bir yöntemdir. İşbirlikli öğrenmede bir öğrenme hedefini başarabilmek amacıyla öğrencilerin gruplandığı ve eleştirildiği bir uygulamayı barındırır. İşbirlikli öğrenme ile öğrenciler ortak bir amaca ulaşmak için küçük gruplarda farklı performans seviyelerinde birlikte çalışmaktadırlar. Öğrenciler kendi öğrenmeleri kadar grupta yer alan diğer öğrencilerin öğrenmelerinden de sorumludur. Bu sebeple bir öğrenci başarılı olabilmek için diğer öğrencilerin başarılarına destek olmak durumundadır (Horzum, 2012:182).

Takdir etme, grup faaliyetlerine katılma, saygı, hoşgörü, sorumluluk alma, beraber çalışma, yardımlaşma, karar verme, iyi vatandaş olma, sevgi, güven, fedakarlık, topluluk karşısında konuşabilme vb. sosyal kavram, değerler sistemi ve becerilerin öğrencilere bireysel şekilde sadece kitap veya dergi ile sınıfta ders dinleyerek kazandırılması mümkün değildir. Tüm bu kavram, değerler sistemleri ve becerilerinin kazandırılması işbirlikçi bir yaklaşım ile meydana gelir (Gelen, 2001:61). İşbirliğine dayalı öğretim değerler eğitiminde etkili bir yöntem olmaktadır.

1.7.5.Değer Öğretimi Yaklaşımları

Değer öğretimi yaklaşımlarının temelinde; “Değerler bireylere en kalıcı ve etkili olarak nasıl öğretilmelidir?” sorusu yatmaktadır. Bu soruya verilen yanıtlar, değer öğretimi yaklaşımlarının ortaya çıkmasını sağlamıştır (Güzel, 2013:37).

Değerler öğretimi ile ilgili yazın incelendiğinde farklı yaklaşımların olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlar; 1.Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı, 2. Değerleri Belirginleştirme Yaklaşımı, 3.Değer Analiz Yaklaşımı, 4. Bütüncül Yaklaşım, Kohlberg’in Asil Topluluk Okulları, 5.Değerler Eğitiminde Gizil Güç:Örtük Programı, 6.Karakter Eğitimi olarak ifade edilebilir. Bu konudaki yaklaşımları üç ana kategoride toplanabilir. Bunlar; genel doğru kabul edilen

değerleri öğrenciye aktarmayı hedefleyen tümdengelimci (değerlerin doğrudan öğretimi), öğrencilerin kendi değerlerini oluşturmalarına yardım eden, bu yolla genel doğrulara öğrencileri ulaştırmaya çalışan tümevarımcı (değer analizi, değer belirginleştirme) ve karakter eğitimi ile adil topluluk okulları gibi daha bütüncül ve her iki yaklaşımdan da istifade eden yönleri bulunan yaklaşımlar da bütüncül yaklaşımlar olarak ele alınabilir (Ulusoy ve Dilmaç, 2014:68; Doğanay vd. 2012:86).

1.7.5.1.Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı- Değerleri Telkin Etmek

Değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımı öğretmen merkezli bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda anlatım, gösteriler, alıştırmaya- tekrar yapma, didaktik soru sorma gibi yöntemleri kullanarak öğretim yapılır. Bu yaklaşım, tümdengelimci bir mantığa sahiptir. Önce kural veya genellemeler sunulur, sonrasında verilen örneklerle bu kural ve genellemeler desteklenir (Taşpınar ve Atıcı, 2002:36).

Bu yaklaşımda öğrencilere telkinler aracılığı ile birtakım değerler aktarılır. Öğrencilere sahip olması gereken değerler söylenerek onların değerleri kazanmalarını sağlanmaya çalışılır (Ekşi ve Katılmış,2011:16).

Doğrudan değer öğretimi yaklaşımında iki yöntem bulunmaktadır. Bunlardan biri telkin yolu ile öğretim yöntemi, diğeri ise davranış değiştirme yöntemidir(Ulusoy ve Dilmaç,2014:70).

1.7.5.1.1.Telkin yaklaşım yöntemi:

Neyi öğrenip neyi öğrenmeyeceğini sorgulamadan yetişkinler tarafından öğretilenlerin öğrenilmesi sürecidir. Superka(1976) değerlerin öğretiminde doğrudan öğretim yaklaşım yöntemlerinden olan telkin yaklaşım yöntemi için öğretim modeli geliştirmiştir. Superka(1976)'nın geliştirdiği modelin basamakları şu şekildedir:

- a) telkin yaklaşımını olabilecek değerleri tespit etme
- b) değer seviyelerini belirleme
- c) davranışsal amaçları belirleme
- d) uygun metotları seçme
- e) metotları uygulama

- f) Sonuçları değerlendirme (Superka'dan aktaran Ulusoy ve Dilmaç, 2014:71).

1.7.5.1.2. Davranış değiştirme yöntemi:

Bu yöntem doğrudan öğretim yaklaşımında kullanılmaktadır. Bu yöntemde bireylere beş basamaktan oluşan işlem uygulanmaktadır:

- a) Amaç belirleme
- b) Ölçüt belirleme
- c) Uygulama yöntemi seçme
- d) Yöntemin uygulanması
- e) Gerektiğinde tekrarlama (Michaelis ve Garcia'dan aktaran Doğanay,2006:268).

1.7.5.2. Değer Açıklama- Belirginleştirme Yaklaşımı

Değer açıklama yaklaşımı Raths, Harmin ve Simon (1966)'un Values and Teaching (Değerler ve Öğretimi) kitabı ile doğmuştur. Değer açıklama yaklaşımının temeli; bireylerin şekillenmiş, yükselen değerlerinin farkına varmalarına yardım etmeye dayanmaktadır. Bu yaklaşımda bireylere kendi değerlerinin farkına varması için yardımda bulunmaktadır. Bu tekniğin altındaki varsayım, bireylerin kendi değerlerini açık bir şekilde anlayamayacaklarıdır (Tahiroğlu, Yıldırım, Çetin,2010:238).

Ryan'a (1991:742) göre, değer açıklama, sınıf oyunları, sergiler, alıştırma, karmaşık ve özel konular ile yapılır. Öğretmenler değer açıklama yaklaşımını tüm yaş seviyelerinde ve konuda kullanabilir. Bu yaklaşımı benimseyen öğretmenler genelde grupta çalışmaya önem verirler. Uygulama sırasında her düşünceye saygı ile yaklaşır ve belli değerleri empoze etmeden öğrencilerin değerlerini açığa vurmalarını teşvik ederler (Bacanlı, 2002:199; Aydın, 2010:13).

Değer açıklamayaklaşımı öğrencilere yardımcı olarak kendi değer sistemlerini kurmalarına yardımcı olur. Bu yaklaşım değerlerin içeriğinden ziyade değerlerin oluşma süreciyle ilgilenmiştir. Değer açıklama yaklaşımı yansızdır. Değer açık bir şekilde öğretildiğinde etkisinin daha az olacağı düşünülmektedir. Bu nedenle değerler empoze edilmeden yedi basamakta değer kazandırmayı temel almaktadır (Simon'dan aktaran Akbaş,2004:98-99):

1.7.5.2.1.Seçme

1. Bağımsız seçim yapma (seçme özgürlüğü).
2. Bir dizi mevcut seçeneği değerlendirdikten sonra alternatifler arasından seçebilme.
3. Her alternatifin olası sonuçlarını düşünerek değerlendirdikten sonra seçebilme.

1.7.5.2.2.Ödüllendirme

4. En önemli ve değerli olduğu düşünülen şeyleri ödüllendirme ve değer verme.
5. Serbestçe (özgür) seçilen bir değeri açıkça söyleyebilme.

1.7.5.2.3.Hareket

6. Özgürce seçilen değerle uyumlu olan bir hareket tarzı ile hareket edebilme. Seçilen değerle uyum içerisindeki bir hareket tarzında tekrar tekrar hareket edebilmek.
7. Sonuç olarak öğretmen öğrencilerin kendi seçim ve değerlendirmelerinin bilinçli olarak geliştirmeleri için fırsatlar sunar. Yaklaşım bu özellikleri yanında, açıklama sorularının öğrencinin kişisel mahremiyetine potansiyel bir saldırı olduğu yönünde eleştiriler yapılmaktadır (Akbaş, 2004:100).

1.7.5.3.Değer Analizi Yaklaşımı

Değer analizi yaklaşımı Amerikan Sosyal Bilgiler Ulusal Kurulu tarafından geliştirilmiş olan bir yaklaşımdır (Metcalf'tan aktaran Tahiroğlu vd. 2010: 236).

Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da yapay bir problemle karşılaşıldığında uygulanan bir yaklaşımdır. Örneğin öğrencilerin oyun sahası dışında oyun oynamalarına neden izin verilmediği veya çalmaya neden izin verilmediği gibi konular analiz edilebilir. Değer analizi yaklaşımının temelinde, sosyal problemleri içeren olayların doğrudan ya da hikâyeler aracılığıyla incelenmesi vardır. İncelenen sosyal olaylardaki benzerlik ve farklılıklar, neden-niçin-nasıl soruları ile analiz edilir. Hikâyede geçen olaylar sistematik bir şekilde incelenir. İnceleme

sonucunda, kanıtlar gösterilerek değerlere ulaşılmaya çalışılır (Akbaş, 2004:100, Aktepe, 2010:105).

Değer analizi yaklaşımının amacı, öğrencilere değerlerle ilgili olarak karşılaştıkları sorunlar konusunda karar verebilmek için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanmalarında yardımcı olmaktır (Doğanay, 2006: 242).

Welton ve Mallan (1999: 147-148)değer analizi sürecini 8 basamakta açıklamıştır. Bu basamaklar ve açıklamaları şu şekildedir (Doğanay, Seggie, Caner, 2012:85, Aydın, 2010: 15, Uzunkol, 2014:37):

1.7.5.3.1. Değer sorununun tanımlanması:

Bu aşamada, değerlerle ilgili olan ve bu değerlerle ilgili bir sorun içeren gerçek veya sonradan oluşturulmuş bir örnek olay verilir. Önemli olan sorunun farklı boyutları ile ortaya koyularak tanımlanmasıdır.

1.7.5.3.2. Değer sorununun açıklanması:

Örnek olayda var olan sorunun hangi açıdan ele alınması gerektiğine karar verilir. Önemli olan şey sorunu etkileyecek tüm faktörlerin göz önüne alınarak, önceliklerin belirlenmesidir.

1.7.5.3.3. Kanıt toplama ve değerlendirme:

3. ve 4. basamaklar birlikte ele alınabilir.

1.7.5.3.4. Kanıtların uygunluğunu ve doğruluğunu değerlendirme:

Bu aşamada, sorunla ilgili bilgi toplama ve toplanan bilgilerin düzgün bir şekilde değerlendirilmesi için, nedensel bir tartışma ortamı oluşturulabilir. Yapılması gereken, bu nedensel tartışmanın iki boyutlu ele alınması ve iki boyut için de nedenlerin ayrıntılı bir şekilde ortaya konulmasıdır.

1.7.5.3.5. Alternatif çözüm yollarının belirlenmesi:

Buradaki soru seçeneklerin neler olduğudur. Buna bağlı olarak, sorunun çözümüne ilişkin farklı çözüm yolları bulunur.

1.7.5.3.6. Alternatif çözümlerin olası sonuçlarının belirlenmesi:

Bu aşamada, yukarıda ifade edilen her bir çözümün uygulandığında ortaya çıkabilecek sonuçları üzerinde durulur. Bunun için çocuklar, öğretmenin rehber sorularına ihtiyaç duyabilirler.

1.7.5.3.7. Alternatifler arasından seçim yapma:

Bulunan çözümlerin, olası olumlu ve olumsuz sonuçları dikkate alınarak bir seçim yapılır.

1.7.5.3.8.Seçimine uygun olacak şekilde eylemde bulunma:

Bu aşamada öğrenciden beklenen günlük hayatında, problem çözme süreçlerini kullanarak ve akıl yürüterek edindiği değer tercihi doğrultusunda davranmasıdır.

1.7.5.4. Bütüncül Yaklaşım, Kohlberg'in Asil Topluluk Okulları, Ahlaki Muhakeme

Ahlaki muhakeme yaklaşımının kurucusu Kohlberg'dir. Kohlberg, Piaget tarafından oluşturulan ahlaki gelişim basamaklarını yeniden tanımlayarak, bireylerin ahlaki akıl yürütme becerilerine odaklanmıştır (Yiğittir ve Öcal, 2011:118).Bu yaklaşımda amaç öğrencilere verilen ahlaki ikilem içeren öykülerle onların ahlaki yargılarını ortaya çıkarmaktır.

Kohlberg yaptığı araştırmalarda aynı öykülere farklı yaş grubunda bulunan öğrencilerin farklı yargılarda bulunduğunu saptamıştır. Araştırmaları sonucunda öğrencilerin gelişme dönemlerinin üç düzey ve altı basamakta toplandıklarını görmüştür (Selçuk, 2000:112).

Tablo 3:Kohlberg'e göre ahlaki gelişim basamakları

I. Gelenek Öncesi Düzey	4-6	1.dönem: Ceza-İtaat: Cezadan kaçındığı için kurallara uyar.
	6-9	2.dönem: Çıkara Dayalı Alış-Veriş: Ödüle ulaşmak için kurallara uyar.
II. Geleneksel Düzey	10-15	3.dönem: Kişiler Arası Uyum: İyi çocuk evresinde olup başkalarının onayını almak için kurallara uyar.
	15-18	4.dönem: Kanun ve Düzen: Otoriteye, sosyal kurallara, kanuna suçlanma ve dışlanma kaygılarından dolayı uyar.
III. Gelenek Ötesi İlkeler Dayalı Düzey	18-20	5.dönem: Sosyal Anlaşma: Davranışlarına insanlığın ortak mutluluğu için gerekli olan ahlaki ilkeler yön verir.
	20-...	6.dönem: Evrensel Ahlaki İlkeler: Davranışlara insan hakları, demokrasi, eşitlik, özgürlük gibi evrensel ilkeler yön verir.

Bu yaklaşımda, üst düzey değer dizisine dayanan karmaşık ahlakimuhakeme geliştirmede öğrencilere yardım etmek, öğrencilerin, sadece, nedenlerinibaşkalarıyla paylaşması değil, aynı zamanda öğrencilerin muhakeme düzeylerindeki değişimi geliştirmek vardır. Öğrencilerin, değerleriyle ilgili seçimleri içindenleri tartışmaya dikkatleri çekilir. Bu yaklaşımda, küçük gruplarla tartışmalı olan ahlaki ikilem bölümleri/öyküleri kullanılır (İşcan, 2007:35).Ahlaki muhakeme yönteminde, öğretmen bir örnek olay kullanarak öğrenciyi ahlaki ikilem içeren bir durumla karşılaştırır ve gruplar oluşturur. Gruplara bu durumda sergilenecek en iyi davranışın hangisi olduğunu sorar ve bunun üzerine tartışmalarını ister. Örnek olaylarda yer alan çıkmazlar, öğrencilerin gelişim seviyelerine göre çözülür (Akbaş, 2008:100).

Değerler eğitiminde, ahlaki gelişim yaklaşımının kullanımında şu yol izlenmektedir (Superkavd, 1976;Akt.İşcan,2007:35):

- İkilem durumla öğrencinin karşılaşması (İkilemde kullanılan kavramları tanımlaması için öğrenciye yardım etmek, ikilemin içeriğini ifade etmek)
- Öğrencinin ikilemdeki durumu ifade etmesi (Eylemde öğrencilerin kendi bireysel durumlarını oluşturmalarına yardımcı olmak, eylemdeki durum için sınıfın cevabını oluşturmak, öğrencilere kendi bireysel durumları için nedenler oluşturmalarına yardımcı olmak)
- Ahlaki ikilemde yer alan durum için muhakemeyi test etme (Öğrencileri gruplama için uygun bir strateji seçmek, öğrencilerin grup ya da sınıf olarak bireysel nedenlerini incelemelerine yardımcı olmak, ahlaki problem hakkında ek muhakemeleri ortaya çıkarmak için ek sorular sormak, ek sorularla bağlantılı olarak nedenleri incelemek)
- Muhakemeyi yansıtma (Öğrencilerden dinledikleri farklı nedenleri özetlemelerini istemek, öğrencileri ahlaki ikilem için en iyi cevap olan ve onların duygularını yansıtan bir nedeni seçmeye teşvik etmek, öğrencilere bu ikilem için en iyi cevabın, seçtikleri cevap olduğuna inanıp inanmadıklarını sormak, öğrenci tartışmalarından ortaya çıkmamış ek nedenleri eklemek; ancak bu eklenenler en iyi

nedenler olarak değil, üzerinde düşünmek için sunulmuş ek nedenler olarak belirtilmeli)

1.7.5.5.Karakter Eğitimi

Karakter iyi düşünme, iyi hissetme ve iyi davranmanın bir bütünüdür. İyi bir karaktere sahip olmak, değerlerine uygun olan davranışlar göstermek ile mümkündür (Akbaş,2004:68).

Kişinin karakterini hangi değerlere sahip olduğu veya olmadığı belirlemektedir. Kimsenin göremeyeceği bir durumda, aşağıdaki sorularda verilen durumlardan hangilerini yaptığımız veya yapmadığımız kendi karakterimizi belirlemektedir (Gough, 2002:24; Akt.Akbaş,2004:68).

Nazik mi kaba mı olduğumuz?

Dürüst mü sahtekar mı?

Güvenilir mi güvenilmez mi?

Saygılı mı saygısız mı?

Sadık mı aldatan mı?

Kendine hakim olan mı olmayan mı?

Sorumlu mu sorumsuz mu?

Gauld (2002:54), toplumda ve okullarda başarı ve karakter olmak üzere iki tür kültürün var olduğunu belirtmektedir. Başarı kültüründe, meslek, ücret, öğretim, bizim ev, bizim araba, tatilin nerede geçirileceği ve gösteriş öne çıkarılırken, karakter kültüründe tutum ve davranışlar, diğerlerine ve topluma hizmet, dürüstlük, cesaret, model olma, güven, azimli olma ve onur daha önemlidir. Başarılı bir karakter eğitimi için okullarda, ailede karakter kültürü öne çıkarılmalıdır(Akt. Akbaş,2004:68).

Karakter eğitimi, yetişen yeni nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretinin ortak adıdır (Ekşi, 2003:80).

Karakter ancak değerler ile inşa edilebilir. İnsanlar arasında öne çıkan, hayran olunan ve saygı duyulan insanın özellikleri aynıdır. İyi karakterin tanımı aynı zamanda hangi değerlerin öğretilmesi gerektiğinin cevabıdır. Alçakgönüllü,

dürüst, kibar, sabırlı, saygılı, sorumluluk sahibi ve içten kişiler diğer insanlar tarafından karakterli insan olarak nitelendirilmektedir (Kelley, 2003;Akt. Akbaş,2008:16).

Geliştirilen karakter eğitimi programlarındaki farklı bakış açıları şu başlıklar altında toplanabilir:

1.7.5.5.1.Muhakeme–alışkanlık:

Bazı yaklaşımlar kişinin ahlakî muhakemesi ve düşünmeye vurgu yaparken diğerleri erdemli davranışların alışkanlık haline gelinceye kadar uygulanması üzerinde durmaktadırlar.

1.7.5.5.2.“Yüksek” Değerler–“Ara” Değerler:

Bazı yaklaşımlarda öz-disiplin, cesaret, sadakat ve sebat gibi daha temel değerler öncelenirken diğerlerinde özen, nezaket, arkadaşlık gibi vasıta değerler önemsenmektedir.

1.7.5.5.3.Bireye Odaklanma–Çevre ve Topluma Odaklanma:

Karakter birey için mi? yoksa grubun norm ve şablonlarına mı oturmalı? soruları da karakter eğitiminde farklı perspektiflerin duruşlarını belirlemektedir (Thomas, 1991; Akt. Ekşi, 2003:85).

1.7.6.Hayat Bilgisi Dersi ve Önemi

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın vizyonu;

- Temel yaşam becerilerine sahip,
- Kendini tanıyan,
- Sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren
- Doğaya ve çevreye duyarlı,
- Araştıran,
- Öz güveni yüksek,
- Çevresi ve kendisiyle barışık,

- Millî ve manevi değerleri içselleştirmiş bireyler yetiştirmek olarak ifade edilmiştir (MEB, 2015:1).

Hayat bilgisi, eğitim öğretim hayatına yeni başlayan bireylere hayatın zorlukları ile mücadele etmenin, bu zorluklarla baş etmenin yollarını öğreten ilk temel dertir. Hayat bilgisi dersi, bireye toplumsal yaşama ayak uydurmada önemli ipuçları veren önemli derslerden biridir. Hayat bilgisinin konularının “birey”, “toplum” ve “doğa” öğrenme alanları şeklinde oluşturulmuş olması, insanın bireysel olarak yaşamını devam ettirebilme şansının olduğu, ancak toplumsal bir varlık olduğunu ve bu varlığın yaşamını sorunsuz ve mutlu sürdürebilmesi için sosyal ve fiziki çevresiyle uyumlu yaşaması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. İnsanbiyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel yönleriyle bir bütündür ve yaşamını sorunsuz devam ettirebilmesinde bu bütünlüğün yaşama aktarılması gerekmektedir. Bu ders, aslında bireyin basit anlamda toplumla uyum içinde olmasının önünü açan temel derslerden belki de ilkidir. Hiç kuşku yok ki bu uyumda bireyin bir takım zorluklarla karşı karşıya kalması normaldir. Önemli olan o zorluklara ait problemleri çözmeye, uygun strateji geliştirmesidir. Hayat bilgisi dersini alan birey, bu konuda bir strateji sahibi olacak biçimde yetiştirilmelidir. (Şimşek, 2013: 1326).

İlköğretimin ilk kademesinde 1.2. ve 3. sınıfta okutulan hayat bilgisi dersi sosyal bilgiler, fen bilgisi din kültürü ve ahlak bilgisi gibi derslere altyapı oluşturmaktadır. Bu disiplinler içerisinde yer alan birçok konu, beceri somutlaştırılmak ve yaşamla birebir ilişkilendirilmek kaydıyla öğrencilere sunulmaya çalışılmaktadır. Bu duruma uygun olarak değerler, hayat bilgisi dersi içerisinde, öğrencilerin seviyelerine uygun olarak kazanımların da içerisinde yerleştirilerek öğrencilere verilmektedir (Şimşek, 2013:1328).

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın genel amaçları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu'nda belirtilen Türk Millî Eğitimi'nin genel amaçları ve temel ilkeleri doğrultusunda öğrencilerin;

1. Okulu ve okul içindeki ilişkileri tanımasını,
2. Grupla çalışma, akranlarıyla iş birliği yapma ve sosyal katılım becerilerini geliştirmesini,
3. Fiziksel ve kişisel özellikleri ile kendini tanımasını,
4. Aileye ve aile içi ilişkilere dair bir anlayış geliştirerek aile ile ilgili temel değerleri içselleştirmesini,

5. Kişisel bakım becerilerini geliştirmesini,
6. Kaynakları verimli kullanma becerilerini geliştirmesini,
7. Zamanı algılama ve etkili kullanma becerilerini geliştirmesini,
8. Sağlıklı ve dengeli beslenme becerilerini ve alışkanlıklarını geliştirmesini,
9. Evde, okulda ve okulun dışında kişisel güvenliğini sağlama becerilerini geliştirmesini,
10. Bilişim teknolojilerini bilinçli ve güvenli kullanım becerilerini geliştirmesini,
11. Millî, manevi ve insani değerleri içselleştirmesini,
12. Düşünme, sorgulama, farklı düşünceler ve çözümler üretme becerilerini geliştirmesini,
13. Doğayı ve çevreyi temiz tutma ve koruma becerilerini geliştirmesini,
14. Doğa ile ilgili sorular sorabilme, gözlem yapabilme, gözlem sonuçlarını grupta, sınıflama ve karşılaştırma yoluyla bilimsel anlayış geliştirmesini sağlamaktır. Burada belirtilen genel amaçların her birinin kazanımlarda karşılığı yer almaktadır. Öğrenme etkinliklerinin planlanmasında ve öğretim materyallerinin hazırlanmasında, genel amaçlarla kazanımlar bütünlük içinde değerlendirilmelidir (MEB, 2015:1).

Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında yer alan, öğrencilere kazandırılması ve geliştirilmesi hedeflenen değerler şunlardır (MEB,2015:2):

Adalet, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, doğruluk, dürüstlük, estetik, güven, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, öz güven, paylaşma, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımlaşmadır.

1.7.7.Hayat bilgisi ders kitapları ve değerler eğitimi

Hayat bilgisi ders kitapları çocuğun dünyaya açılan ilk penceresidir. Hayat bilgisi, bu pencere ile yaşamın diğer boyutlarına açılım gösteren bir alandır. Hayat bilgisi ders kitapları; öğretip bilgilendirirken, birey yeterliliklerini, beklenti ve özlemlerini uygulama imkânı sunan araçlardır. Hayat bilgisi ders kitaplarının yetiştirmeyi amaçladığı bireyin özellikleri: bilinçli üretici ve tüketici, toplumsallaşmış birey, bilimsel düşüncenin önemini kavramış bireydir (Topses, Güçlü, Yel, Korkmaz, Çakmak, Köksal, Albayrak, 2001:2).

Topses'e göre (2001:16) toplumda çeşitli normlar olarak da ifade edilen değerler bulunmaktadır. Bu değerler toplumsal yaşamı düzenleyen toplumsal hayatın vazgeçilmez aracı niteliğindedirler. Değerler kimi zaman zorlayıcı kimi zaman yapılandırıcı kimi zaman özendirici veya kınayıcı nitelikte olabilmektedirler. Toplumsal hayatın bir parçası olan sınıfta da değerler yaşanmakta ve uygulanmaktadır. Büyümekte ve gelişmekte olan çocuğa, aileden sonraki toplumsal hayatın ilk basamağı olan okulda değerler eğitimi öncelikli olarak Hayat Bilgisi dersi ve kitapları aracılığı ile verilmektedir. Hayat bilgisi dersi, toplumsal yaşamın çeşitli kurallarını, değerlerini ders kitaplarında bulunan metinler aracılığı ile bireylere aktarır. Çocukların topluma etken şekilde uyum sağlamasını amaçlar.

1.7.8.İlgili Araştırmalar

Evin ve Kafadar(2004)'in araştırmasının amacı, ilköğretim Sosyal Bilgiler Programı ile Sosyal Bilgiler ders kitaplarının, uzmanlar desteğiyle belirlenen, ulusal ve evrensel değer kategorileri açılarından nasıl bir görünüm sergilediğini ortaya koymaktır. Tarama modelinin kullanıldığı araştırmada verilerin toplanması için, ulusal ve evrensel değerleri belirten kelime ve ifadeleri saptamada kullanılan "gözlem formu" geliştirilmiştir. Veriler betimsel istatistik ve Chi-Square testi ile çözümlenmiştir. Araştırma bulgularına dayalı olarak, birinci kademe program ve ders kitaplarında ulusal değer kategorileri ağırlıklı olarak yer almaktadır. İkinci kademede ise yine ulusal değer kategorilerinin geçme sıklığından fazla olmamak kaydıyla, evrensel değer kategorilerinin de ağırlık kazandığı görülmektedir. Bu bulgular, değer kazandırmada birinci kademededen ikinci kademeye doğru, ulusallıktan evrenselliğe bir eğilim olduğu sonucuna götürmektedir (S.17)

İşcan(2007)'in değerler eğitimi programının; öğrencilerin değerlerle ilgili bilişsel davranışlarına, duyuşsal özelliklerine ve değerleri gösterme düzeylerine etkisini saptamak amacıyla yaptığı çalışmada karma yöntem kullanılmıştır. Deneysel desenin kullanıldığı çalışmada seçkisiz olarak iki 4.sınıftan deney ve kontrol grupları atanmıştır. Deney grubuna çeşitli derslerle bütünleştirerek oluşturulan değerler eğitimi programı 17 hafta boyunca uygulanmıştır. Deney grubundaki öğrencilerin değerlere ilişkin bilişsel davranışları kazanma düzeyleri, kontrol grubu öğrencilerinden anlamlı bir biçimde yüksek bulunmuştur. Deney

grubundaki öğrencilerin duyuşsal özelliklere ilişkin puanları ile kontrol grubundaki öğrencilerin puanları arasında anlamlı farklılık bulunamamıştır. Araştırmada, değerler eğitimi programı uygulamasına katılan öğrencilerden kızöğrenciler, bilişsel davranışlar ve değerleri gösterme düzeyleri bakımından, erkek öğrencilere göre daha başarılı olmuşlardır. Öğrencilerin değerleri kazanma düzeyleri ile derslere ilişkin başarıları arasında anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (S.26)

Kabapınar(2007)'ın araştırmasında 1998 ve 2004 yılları öğretim programlarına göre yazılmış hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitaplarında sosyal olay ve değerlerin nasıl sunulduğu karşılaştırılarak incelenmiştir. Bu amacı gerçekleştirmek için iki farklı öğretim programı temel alınarak basılan hayat bilgisi ve sosyal bilgiler ders kitapları kullanılmıştır. Araştırma yapı itibarıyla nitel bir araştırma olup, doküman incelemesi yapılmıştır. İki farklı öğrenme anlayışı temelinde yazılan ders kitaplarındaki sosyal olay, durum, sorun ve değerlerin öğrencilere sunulmuş retorikleri karşılaştırılmıştır. Bu konuların sunum biçimleri ders kitaplarından alınan örnekler eşliğinde somutlaştırılmıştır. Bu örnekler göstermiştir ki, bu iki farklı öğretim anlayışına göre yazılmış ders kitaplarındaki sosyal olay ve değerlerin sunumu arasında oldukça büyük farklar vardır. 1998 yılı Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'na göre yazılmış ders sosyal olay ve değerler didaktik, öğüt veren, öğrenci katılımı ve irdelemesine olanak vermeyecek şekilde ders kitabı yazarı merkezli olarak sunulmuştur. Pek çok davranış ve değer aynı başlık altında ve çok yüzeysel olarak verildiği görülmüştür. Ders kitaplarında tasvir edilen sosyal ortamların yaşam gerçeğinden kopuk olduğu görülmüştür. 2004 öğretim programına göre hazırlanan kitaplarda ise değerlerin örnek olay incelemesi yoluyla verildiği görülür. Didaktik bir üslupla empoze edilmesi yerine, örnek olay merkezinde öğrenci tarafından keşfedilmesi istenmektedir (S.44)

Yeşil ve Aydın(2007)'ın çalışması, değer eğitiminde izlenecek yöntemler ve ne zaman başlaması gerektiği ile ilgili bazı belirlemeler yapmak amacıyla yapılmıştır. Değerler, öğretim yöntemleri ve insanların gelişim özelliklerikonularında yazılmış eserler incelenmiş ve bu üç ayrı çalışma alanı bütünleştirilmeye çalışılmıştır. Çalışma sonunda, bireyin gelişim süreci ve değerlerin özellikleri birlikte ele alındığında, değerler eğitiminde ilk çocukluk döneminin en kritik dönem olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, değerlerin yaşadığı

eğitim ortamı, hedef değerlerle donanık eğitimciler ve değerleri görme ve yaşama fırsatı veren ğretim yöntemleri, değerler eğitiminin başarılı olabilmesi için n Őartlardır. Ayrıca bireyin öğrenme hızına uygunluk, kişisel güdülerinden hareket etme, pekiştiren kullanma, dönüt ve düzeltmelerde bulunma, değerler eğitiminin hedeflerine ulaşmasında belirgin etkiye sahiptir (S.22)

Belet ve Deveci(2008)'nin araştırmasında, ilköğretim 1-5. sınıflar arası Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde değerlere yer verilme durumu belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma doküman incelemesine dayalı nitel yöntemle gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından basılan 1-5. sınıflar arası Türkçe ders kitapları incelenmek üzere ele alınmıştır. Araştırma verilerinin çözümlenmesinde tümevarım analizi yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda, ulusal değerler, sorumluluk, özdenetim, alışkanlık, hoşgörü, merhamet, nezâket, onurlu olma, tutarlılık, dürüstlük temaları olmak üzere on tema belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, araştırma kapsamındaki Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin çoğunda değerlerin yer aldığı görülmektedir. Türkçe kitaplarında yer alan toplam 132 metinden 30'unda değerlerle ilgili konulara değinilmemiştir. Bu metinler özellikle ikinci ve dördüncü sınıf düzeyinde yoğunlaşmaktadır (S.60)

Karagöz(2009)'n çalışmasında “Değer İnceleme Formu” kullanılarak, 6. ve 7. sınıf Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Araştırmanın amacı, İlköğretim 6. ve 7. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki değerleri incelemek; bu değerlerin metinlerdeki dağılımlarını ve oranlarını tespit etmektir. Değer İnceleme Formundaki 73 değer örneklem grubundaki metinlere uygulanmıştır. Araştırmanın amacına göre belirlenen değerlerin ders kitaplarında hangi oranda yer alıp almadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. 6. ve 7.sınıflarda okutulan metinler ve metinlerde geçen değerler veri kabul edilmiştir. Araştırmanın yöntemi; betimsel alan araştırmasıdır. Araştırmada, genel tarama yöntemi kullanılmıştır. Tezin evrenini, Millî Eğitim Bakanlığının 2006– 2007 eğitim-ğretim yılında Muğla iline göndermiş olduğu Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Tezin rneklemine, 2006–2007 eğitim-ğretim yılında okutulan İlköğretim 6 ve 7.sınıf Türkçe ders kitaplarındaki 48 metin oluşturmaktadır. İnceleme sonucunda, ders kitaplarında en çok “alışkan Olma Değeri”, “Zorluklar Karşısında Yılmama Değeri”, “Yaratıcı/Yapıcı Olma Değeri” , “Sabırlı Olma Değeri”, “Canlıları Sevme Değeri”, “Yardımsaver Olma Değeri”, “ğrenmeye Meraklı ve İstekli Olma Değeri”, “alışma Bilincini Taşıma

Değeri”, Yapıcı Eleştirel Düşünceye Sahip Olma Değeri”,“Vatansever Olma Değeri”,“Bireysel/Toplumsal Sorunları Tanıma ve Çözebilme Değeri”,“Araştırmacı Olma Değeri” ve “Okuma Alışkanlığı Kazanma Değeri”nin olduğu tespit edilmiştir. Ders kitaplarında “Ağırbaşlı Olma Değeri”,“Bayrağa Saygılı Olma Değeri”, “Kanunlara İtaat Etme Değeri”,“Misafirperver Olma Değeri”,“Tarihî Eserlerimizi Koruma/Sevme Değeri”ne ise yer verilmemiştir (S.27)

Özkan(2010)’ın araştırmasında, himayeci değerlerin İlköğretim ders kitaplarında nasıl yer aldığını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma tarama modeli niteliğindedir. Literatür taraması ve içerik analizi teknikleri kullanılmıştır. Zorunlu ilköğretim yasasının öncesi ve sonrası ders kitaplarında himayeci değerlerin yer alma sıklıklarının karşılaştırmak için yasa öncesi dönemi temsilen 1994-1996 yılları, yasa sonrası dönemi temsilen 2001-2003 yılları inceleme kapsamına alınmıştır. Bu bağlamda, 5. ve 8. sınıflarda okutulan kitaplar üzerinden inceleme yürütülmüştür. Türkçe, sosyal bilgiler, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi, Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi, din kültürü ve ahlak bilgisi dersleri ve kitapları ilgi alanını oluşturmuştur. 14 ders kitabında, himayeci değerlerin ne kadar sıklıkta yer aldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Himayeci değerlerin ders kitapları aracılığıyla genç kuşakları nasıl etkilediği problem konusu yapılmıştır. Çalışma sonucunda, Zorunlu İlköğretim öncesi ve sonrası dönemlerde I. kademe göre II. kademe okutulan ders kitaplarındaki himayeci değerlerin artış oranlarının yüksek olduğu belirlenmiştir (S.32)

Doğan ve Gülüşen(2011)’in çalışmasında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin hangi değerleri ilettiğini tespit etmek ve bu değerlerin sınıflara göre dağılımını belirlemek amaçlanmıştır. İlköğretim 6–8. sınıflar arasında Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde, değerlere yer verilme durumunu belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilen bu araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmada verilerin analizi için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonucunda bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, dürüstlük, estetik, hayvan sevgisi, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, nezaket, onurlu olma, özdenetim, tutarlılık, sorumluluk ve ulusal değerler temaları olmak üzere on altı tema belirlenmiştir. Araştırma sonuçlarında, araştırma kapsamında incelenen ders kitaplarındaki metinlerin çoğunda değerlerin az da olsa yer aldığı görülmekle birlikte dokuz

metinde hiçbir değere yer verilmemiştir. 6, 7 ve 8. sınıflarda yer alan toplam 76 metinde en fazla yer alan, ulusal değerler (30) ve sorumluluk (24) değerleriyken en az yer alan hayvan sevgisi (3) ve misafirperverlik (3) değerleridir. Türkçe dersinde etkili bir değer eğitimi gerçekleştirmek için değerlerin metinlere daha dengeli dağıtılması gerektiği ve bu değerlerin etkinliklerle düzenlenmesi gerektiği sonucuna ulaşmışlardır (S.53)

Fallahi ve Nya(2011)'nin çalışmasında UNICEF'in üzerinde durduğu değerler açısından İran'daki ilkokul okuma ve yazma ders kitapları içerik analizi ile incelenmiştir. Bu araştırmanın temel amacı müfredatın önemini vurgulayarak UNICEF'in değerlerini incelemektir. Bu çalışmada içerik analizinden faydalanılmıştır. İlkokul 4. ve 5. Sınıf ders kitapları bu analizde kullanılan örneklemdir. Veri toplama aracı olarak, UNICEF'in "Değerler Envanteri" kullanılmıştır. Bu ders kitaplarında UNICEF'in üzerinde durduğu değerlerin oranı %4.60'dır. Bu değerlerin yer alma sıklığı her iki kitapta da en çok bilişsel boyutta en az duyuşsal boyutta olduğu görülmüştür. Bu çalışma gösteriyor ki, bazı önemli değerler müfredat tarafından göz ardı edilmiştir (S.42)

Akbaş(2012)'in çalışmasında amaç, lise öğrencilerinin diğer insanlara güvensizliklerinin nedenlerini değerler eğitimi bağlamında belirlemektir. Bunitel çalışmada, veriler doküman analizi ve yarı yapılandırılmış görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yönteminden ölçüt örnekleme ile seçilmiştir. Çalışma grubundaki 87 öğrencinin açık uçlu sorular doldurmaları istenmiş ve 10 kişi mülakat için davet edilmiştir. İçerik analizinden elde edilen bulgular, herkes kendi kişisel çıkarlarını düşündüğü için öğrencilerin diğer insanlara güvenmediğini gösterdi. İnsanlar sır tutmadığı için hayal kırıklığı oluşturdukları, insanların güvenilmediği ve paranın herkesi kontrolü altına aldığı durumları ortaya çıkmıştır. Bu bulgular değerler eğitimine ilişkin tartışılmış ve eğitim kurumları için öneriler yapılmıştır (S.45)

Keskin(2012) çalışmasında çocukların değerleri nasıl yorumladığı ve günlük yaşama nasıl yansıtıklarını araştırmıştır. Bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden biri olan olgusal çalışma şeklindedir. Çalışma, Sakarya ili Hendek ilçesinde basit seçkisiz örnekleme ile seçilen 58 ilkokul öğrencisi ile gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere sosyal bilgiler dersinde öğretilen 12 değer; dürüstlük, saygı, sağlıklı olmak, özdenetim, uzlaştırıcı olma, sorumluluk, sabır, adalet, şefkat, özgüven, yardımseverlik, cesaret değerleri ile ilgili "Senin

için ...değeri ne uyandırıyor?,” günlük yaşamından örnek verebilir misin?” soruları sorulmuştur. Soruların cevapları içerik analizine tabi tutulmuştur. Değerlerin uyandırdıkları ve öğrenciler tarafından verilen örnekler arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın sonunda, yardımseverlik, sevgi, sağlıklı olma, saygı değerleri doğru şekilde algılanırken; özgüven, öz düzenleme öğrenciler tarafından doğru şekilde yorumlanmamıştır. Öğrencilerin aynı zamanda bu değerleri karıştırdıkları tespit edilmiştir (S.56)

Güven(2013) araştırmasında, ilköğretim dersi öğretim programlarını öğrenciye kazandırılması hedeflenen değerler açısından değerlendirilebilmek amacıyla öncelikle değer, değer eğitimi ile ilgili literatür ve yapılan araştırmaları incelemiştir. Hangi özelliklerin “değer” kabul edilebileceği belirlenmiştir. Daha sonra ilköğretim dersi öğretim programları (Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler, Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji Derslerinin Öğretim Programları) nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi yöntemi ile incelenmiştir. Değerlerin Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında “Kişisel Nitelikler” başlığı altında yer aldığı, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında “Doğrudan Verilecek Değerler” olarak belirtilmektedir. Türkçe Dersi Öğretim Programında değerlerle ilgili bir açıklama bulunmamakta ancak kazanım ifadelerinde bazı değerlerin yer aldığı görülmüştür. Matematik Dersi Öğretim Programında da bazı değerlerin belirgin bir şekilde yer almadığı, ancak “matematik eğitiminin genel amaçları” arasında ve ölçme değerlendirme bölümünde yer aldığı görülmektedir. Fen Ve Teknoloji Dersi Öğretim Programında ise değerler, “Tutumlar ve Değerler” başlığı altında verilmiştir. Çalışmanın sonunda, öğretim programlarında öğrencilere kazandırılması hedeflenen bazı değerlere yer verildiği, ancak programlarda bu konuda bir standardın olmadığı belirtilmiştir (S.78)

Güzel(2013)’in 3.sınıf hayat bilgisi ders kitaplarını temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelediği çalışmasında doküman inceleme modeli kullanılarak, veri analizinde betimsel analiz esas alınmıştır. Maxqda 11 programı ile analiz edilmiştir. Çalışma sonunda, en çok ele alınan değerlerin sevgi ve sorumluluk olduğu, en az işlenen değerlerin ise misafirperverlik ve barış olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sevgi değerinin çok miktarda yer almasının sebebi olarak sevgi değerinin tüm değerleri kapsayacak nitelikte olduğu düşünülmüştür. Bu değerlerin gelişim dönemleri ile ilgili olarak verilmesi değil, sevgi değerinin her zaman önemli ve anlamlı nitelikte olmasından kaynaklandığı düşünülmüştür.

Resimlerde çocukların sevmesi gerektiği düşünölen şeylerin örnekleriyle, sevgi ile ilgili farkındalık düzeylerinin artırılmak istendiğinin göze çarptığı ifade edilmiştir. Sorumluluk değerinin çok miktarda ele alınmasının sebebi olarak ise, ilköğretim dönemi belli bazı alışkanlıklar ve sorumluluklar kazanmada kritik bir dönem olması belirtilir (S.13)

Şimşek(2013)'in çalışmasında hayat bilgisi programında temalar içerisindeki kazanımlar tek tek incelenerek mevcut değerler tespit edilmeye çalışılmıştır. Hayat bilgisi dersi içerisinde kişisel nitelikler diye de adlandırılan toplam 15 değer, öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Program içerisinde her bir değerın temalara dağılımı birbirine eşit değildir. Kimi değer kazanımlar içerisinde fazlasıyla yer alırken, kimi değere temalar içerisinde çok az yer verilmiştir. Bazen de değer kazandırmaya çok uygun olmasına rağmen, kazanımlar içerisinde hiçbir değerin yer almadığı da çalışmada tespit edilmiştir. Paylaşma, dayanışma, temizlik ve sorumluluk gibi değerlerin, bu durumların görüldüğü değerler olduğu sonucuna varılmıştır (S.51)

Yaşaroğlu(2013)'nin çalışmasında Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımlar, değerler eğitimi açısından incelenmiştir. Çalışma 2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programı ile incelenen değerler ise 27 farklı insani değer ile sınırlandırılmıştır. Hayat bilgisi 2. sınıflarda üç tema, temalarda toplam olarak 94 kazanım yer almaktadır. Çalışmanın sonucunda 33 kazanımı bulunan "Okul Heyecanım" temasında 15 kazanımın; 37 kazanımı olan "Benim Eşsiz Yuvam" temasında 9 ve "Dün, Bugün, Yarın" temasında ise 24 kazanımdan 7 kazanımın değerler ile ilişkili olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca bütün kazanımlarda en fazla "sorumluluk" değerine en az ise "barış", "şiddetsiz hayat" ve "ahlak" değerlerine yer verildiği belirlenmiştir. 10 değer ifadesine ise kazanımlarda hiç yer verilmemiştir. Dostluk, cömertlik, sebatkârlık, cesaret, minnettarlık, iyimserlik, paylaşma, alçakgönüllölük, şefkat ve samimiyet değerlerinin ise kazanımlarda hiç yer almadığı görölmektedir (S.44)

Cihan(2014)'in çalışmasında, Türkiye'de 2010-2011 eğitim-öğretim yılında bir proje olarak okullarda uygulamaya başlanan "Değer Eğitimi" açıklanmıştır. Değerler erozyonuna bir çözüm arayışının ürünü" olarak belirtilen bu proje çerçevesinde gerçekleştirilmek istenen hedefler saptanmış ve Milli Eğitim Bakanlığı tarafından her eğitim öğretim yılı için değerler önerilmiştir. Bu değerler okullarda, belirli kurulların belirlediği bir programa bağlı olarak çeşitli etkinlikler

yoluyla öğrencilere aktarılmaktadır. Bu çalışmada, değerlerin aktarımı ve eğitiminin okullarla ilişkisi üzerinde durulmuş, daha sonra Türkiye'de değerler eğitiminin okullarda ne şekilde ve hangi amaçlar doğrultusunda uygulandığı sorusu irdelenmiştir. Günümüzde değerler eğitimi, diğer derslerin konuları içerisinde verilmeye çalışıldığından etkili bir değerler eğitimi verilebilmesi için her şeyden önce rastlantısal olmayan, planlı bir eğitim anlayışına duyulan ihtiyacı ortaya çıkardığı sonucuna varmıştır (S.64)

Fernandez, Luna ve Eisman (2014)'in çalışmalarında kültürlerarası değerlerin öğretilmesinde Avrupa'daki çeşitli eğitim sistemlerini incelemiştir. İspanya'da, yakın zamana kadar bu alanda eğitim Vatandaşlık Eğitimi ve İnsan Hakları dersi üzerinden yapılırken, İskandinav ülkelerinde değerlerin öğretimi müfredatlar arası bir meseledir. Bu çalışmanın amacı, bu değerlerin öğrencinin öğrenmesi üzerindeki etkilerini belirlemek amacıyla, kültürel değerlerin İspanyol öğrencilerin kültürel değerlerini Norveçli öğrencilerin değerleriyle karşılaştırmaktır. 781 İspanyol öğrenci ve 493 Norveçli öğrenci üzerinde uygulanmıştır. Veri toplamak için bir anket kullanılmıştır. Verilerin analizi SPSS istatistik programının 19.0 sürümü kullanılarak, T-testi üzerinden yürütülmüştür. Bu çalışmada İspanyol eğitim sisteminin kültürlerarası değerleri daha etkili ilettiği tespit edilmiştir (S.76)

Kırmızı(2014)'nin çalışmasında amaç, ilköğretim 4. sınıf Türkçe ders kitabında yer alan metinleri inceleyerek var olan değerleri belirlemektir. Bu araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi yöntemi tercih edilmiştir. Değerlerin belirlenmesinde Aydın ve Akyol Güler (2012) tarafından yapılan sınıflandırma temel alınmıştır. Çalışmada, kitapta yer alan metinlerin tümü incelenerek değerler ve değerlerin yer aldığı tümcelere ilişkin örnek alıntılara yer verilmiştir. Metinlerde yer alan değerler dört ana grupta toplanmıştır. 1. Sosyal yaşama ilişkin değerler; 2. Evrensel düşüncenin gelişimine ilişkin değerler; 3. Ülkeye bağlılığa ilişkin değerler; 4. Kişinin kendisini tanımasına ilişkin değerler. Türkçe dersi kitabında yer alan metinlerde en çok vurgulanan üç alt değer sırasıyla doğa sevgisi/doğal çevreye duyarlılık (% 35), iyimser olma/olumlu düşünebilme (% 27,5), millet sevgisi (% 22,5) değerleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır (S.55)

Slavoljub, Zivkovic, Sladjana, Dragica ve Zorica (2014)'nin araştırmalarında, çevresel değerler ve gençlerin çevre sorumluluğu arasındaki bağlantıyı

araştırmaktadır. Bu çalışmanın temel sorusu, çevre sorumluluğu gelişimini etkileyen çevresel değerler nedir ve ne derece önemlidir? Bu sorudan hareketle, Sırbistan'daki gençler arasında çevre bilincini geliştirmek için okullarda eğitim faaliyetlerine kılavuz sağlamak istenmektedir. Belgrad'daki devlet okullarının birincil ve ikincil kademesinden 252 öğrenciye anket uygulanmıştır. Öğrencilerin çevre sorumluluğu ve çevre değerleri ilişkisinin incelenmesinde beşli likert tipi ölçek kullanılmıştır. Çalışmanın sonuçları, çevresel değerler ve çevresel sorumluluk arasındaki pozitif ilişkiyi doğrulamıştır. Elde edilen sonuçlara bakılarak gençler arasında kişisel çevresel sorumluluğun iyileştirilmesi konusunda örgün eğitim faaliyetlerinin geleceğine yön belirlemek gerektiği kanaatine varılmıştır (S.30)

Uzunkol(2014)'un çalışmasında amaç, hayat bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının ilkökul 3. sınıf öğrencilerinin özsayı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisini incelemek ve öğrencilerin uygulama sürecine ilişkin görüşlerini almaktır. Araştırmada karma yöntem kullanılmıştır. Hayat bilgisi öğretiminde uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsayı düzeyleri, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeylerine etkisinin belirlenmesi amacıyla yarı deneysel desenlerden “denkleştirilmemiş öntest – sontest kontrol gruplu desen” kullanılmıştır. Deney grubunda yer alan öğrencilerin uygulanan değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacı ile nitel yöntemlerden yararlanılmıştır. Deney grubunda yer alan öğrencilerin uygulamaya ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacı ile içerik analizi tekniği kullanılmıştır (S.76)

Araştırma sonucunda, uygulanan değerler eğitimi programının öğrencilerin özsayı düzeylerini artırmada etkili olmadığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, sosyal problem çözme becerileri ve empati düzeyleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğu görülmüştür.

Yapılan çalışmaların, öğretim programlarının değerler eğitimi yönünden incelenmesi etrafında toplandığı görülmektedir. Ders kitaplarından çok, öğretim programları üzerinden inceleme yapıldığı anlaşılmıştır. Ders kitaplarında değerlere yer verilme durumunun incelendiği çalışmalar ise daha çok Türkçe dersi üzerinde yoğunlaşmaktadır. Hayat bilgisi ders kitaplarında değerlerin yer alma durumuna yönelik çalışmalar konusundaki boşluğun bu çalışma ile doldurulması planlanmıştır.

2. BÖLÜM

2.1. YÖNTEM

2.1.1.ARAŞTIRMA MODELİ

Bu çalışma nitel bir çalışma olup, bu çalışmada doküman inceleme modeli kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin analizidir (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217-219; Karasar, 2014:183).

Belgelerin incelenerek değerlendirilmesine belge tarama, genel olarak bu belgelere doküman denir. Araştırılmak istenen konu hakkında bilgi sağlayan materyaller dokümanlardır. Belgelerin başında kitaplar, makaleler, istatistikler, tezler, resimler gelir (Baloğlu, 2009:85; Balcı, 2013:217).

Nitel araştırmada doğrudan gözlem ve görüşmenin olanaklı olmadığı durumlarda veya araştırmacının geçerliğini arttırmak amacıyla, çalışılan araştırma problemiyle ilişkili yazılı ve görsel materyal ve malzemeler de araştırmaya dahil edilebilir. Yazılı kaynakların yanı sıra; film, video, fotoğraf, resim gibi görsel malzemeler de nitel araştırmalarda doküman olarak kullanılabilir. Dokümanlar, nitel araştırmalarda etkili bir şekilde kullanılması gereken önemli bilgi kaynaklarını oluşturur. Bu tür araştırmalarda araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmadan da elde edebilir. (Yıldırım ve Şimşek, 2013:217-219).

Yazılı ve görsel dokümanların incelenmesi, daha zengin ve kapsamlı bir çıkarım sağlaması bakımından oldukça önemlidir. Zira olgu ya da olaya ilişkin çok çeşitli kaynaklardan bilgi toplanması farklı bakış açıları ve farklı yaklaşımların da incelenmesine, sentezlenmesine imkan sağlayacak, bu da araştırmacının geçerliliğini arttıracaktır (Baş ve Akturan, 2008:117).

Doküman incelemesi yaparken izlenebilecek bir dizi aşama bulunmaktadır. Bu aşamalar genel bir yönerge olarak dikkate alınmalıdır. Bu aşamalar araştırma probleminin niteliğine, doküman incelemesi sonucunda elde edilmesi hedeflenen veriye veya dokümanların ne kadar kapsamlı ve derinlemesine incelenmek istendiğine bağlı olarak yeniden yorumlanabilir. Doküman incelemesi beş aşamada yapılabilir:

1. Dokümanlara ulaşma
2. Orjinalliği kontrol etme
3. Dokümanları anlama
4. Veriyi analiz etme
5. Veriyi kullanma (Forster,1995; Akt. Yıldırım ve Şimşek, 2013:223).

Doküman incelemesinin birtakım güçlü yönleri bulunmaktadır. Doküman incelemesi, araştırmacının çalıştığı konuyla ilgili kişi ve kurumlara doğrudan ulaşamayacağı durumlarda önem arz eder. Bu yöntem, görüşme ve gözlem gibi çalışmalarda karşılaşılan denek veya katılımcı tepkiselliği sorununa yol açmaz. Araştırmacı ve araştırmaya katılan bireyler arasında doğrudan fiziksel, davranışsal, duygusal etkileşim olmaz. Aynı zamanda doküman incelemesi, uzun süreli araştırmalarda etkili olarak kullanılabilir. Tıpkı anket çalışmasında olduğu gibi geniş bir örneklem oluşturulmasına da olanak tanır. Yazılı metin ve görsel belgeler olarak düzenlenmiş dokümanların organize edilmiş ve gözden geçirilmiş olması önemli avantaj oluşturmaktadır. Bu anlamda birçok doküman nitelikli veri kaynağı olabilir. Bu durum nitel araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğini arttırmaktadır(Yıldırım ve Şimşek,2013:220).

Dokümanlar, nitel araştırmalarda ekili bir biçimde kullanılması gereken önemli kaynaklardır. Bu tür araştırmalarda araştırmacı, ihtiyacı olan veriyi, gözlem ve görüşme yapmaya gerek kalmadan elde edebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013:213).Bu çalışmada görüşme ve gözlem ek olarak kullanılmamıştır. Ders kitaplarındaki metin ve görseller doküman olarak belirlenmiş, amaç için uygun görülmüştür. Görüşme veya gözlem, çalışma amacına uygun olmadığı için kullanılmamıştır.

2.1.2.ÇALIŞMA GRUBU

Çalışma grubunu2016-2017 eğitim öğretim yılında Türkiye genelinde okutulan özel bir yayınevine ait 3.sınıf hayat bilgisi ders kitapları oluşturmaktadır. İlkokul öğrencilerinin çantalarındaki ağırlığın azaltılması amacıyla; ders ve çalışma kitapları kendi içlerinde birleştirilerek bölünmek suretiyle Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı 1. Kitap, Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı 2. Kitap, Ders Kitabı ve Öğrenci Çalışma Kitabı 3.KitapŞeklinde bastırılıp dağıtılmıştır. Takım kitaplarda öğrencilere ders ve çalışma kitabı (1.,2. ve 3. kitap)

birlikte verilmektedir. Bu takım kitaplar birbirinin devamı olarak oluşturulmuştur. 1. Kitap 48'inci sayfada sona erip 2. Kitap 49'uncu sayfa ile başlamaktadır. Bu çalışmada 1. Kitap HBDK 1, 2. Kitap HBDK 2, 3. Kitap HBDK 3 olarak ifade edilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı, bu yayınevini 2016-2017 eğitim öğretim yılında okutulacak ders kitabı olarak belirlemiştir. Bu kitap, Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulunun 16.12.2014 tarih ve 106 sayılı Kurul Kararı ile 2015 - 2016 öğretim yılından itibaren 5 (beş) yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Bu sebeple, bu yayınevinin kitaplarının incelenmesi daha uygun bulunmuştur.

2.1.3. VERİLER VE TOPLANMASI

Araştırmanın verilerini özel bir yayınevine ait 3.sınıf hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsel ifadeler oluşturmaktadır. Bu değerleri tespit etmek için, Türk Millî Eğitiminin değerlere yaptığı tanımlardan hareketle bir "değer inceleme formu" hazırlanmıştır. Oluşturulan form ayrıntılı şekilde "EK 4" olarak verilmiştir. Form hazırlanırken, literatürde yer alan değer tanımları incelenmiş, Milli Eğitim Bakanlığı'nın değerlere ilişkin belirttiği tanımlamalar dikkate alınmıştır. Form hazırlanırken uzman görüşünden faydalanılmıştır. MEB 3.sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen 20 değerlerin ders kitaplarındaki durumu, hazırlanan formdan hareketle incelenmiştir. Değerler şunlardır:

- Adalet
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Doğa Sevgisi
- Doğruluk
- Dürüstlük
- Estetik
- Güven
- Hoşgörü
- Merhamet
- Misafirperverlik

- Özgüven
- Paylaşma
- Sabır
- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Vatanseverlik
- Yardımlaşmadır.

Metinlerde yer alan değer içerikli ifadeler belirlenmiştir. Görsel ifadelerden değer eğitimi amacı taşıyanlar tespit edilmiştir.

Metin ve resimlerden elde edilen bu veriler, “daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama” şeklinde kodlanıp sınıflandırılmıştır. Metinlerde ve resimlerde hangi değer hangi oranda yer aldığı incelenmiştir. En çok ve en az yer verilmiş olan değerler belirlenmiştir.

Nitel araştırmaverilerinin analizinde, verilerin kodlanması aşamasında üç tür kodlama biçiminde söz edilmektedir: daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama, verilerden çıkarılan kavramlara göre yapılan kodlama, genel bir çerçevede yapılan kodlamadır. Bu çalışmada, daha önceden belirlenmiş kavramlara göre yapılan kodlama kullanılmıştır. Araştırmanın temelini oluşturan bir kuram ya da kavramsal çerçevenin olduğu durumlarda, veriler toplanmadan önce bir kod listesi çıkarmak mümkündür. Bu kod listesi hem temalar, hem de temalar altında yer alabilecek kavramlar düzeyinde olabilir. Verilerin analizi için bir yapı oluşmuş olur.

Verilerin kodlanmasında araştırmacı, elde ettiği verileri inceleyerek anlamlı bölümlere ayırır. Kendi içinde anlamlı bütün oluşturan bu bölümler isimlendirilir yani kodlanır. Oluşturulan kod listesi, verilerin incelenmesinde ve düzenlenmesinde anahtar liste görevi görür (Yıldırım ve Şimşek, 2013:261).

2.1.4. VERİLERİN ÇÖZÜMÜ VE YORUMLANMASI

Bu çalışmada verilerin çözümünde betimsel analiz yaklaşımı esas alınmıştır. Bu yaklaşıma göre, elde edilen veriler, önceden belirlenen temalara göre belirlenir ve

yorumlanır. Betimsel analizde doğrudan alıntılara sık sık yer verilmektedir. Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış şekilde okuyucuya sunmaktır. Elde edilen veriler önce sistematik ve açık şekilde betimlenir. Betimlemeler yorumlanır, birtakım sonuçlara ulaşılır. Betimsel analiz 4 aşamadan oluşur: Betimsel analiz için çerçeve oluşturma, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması, bulguların yorumlanmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2013:256).

2.1.4.1.Betimsel Analiz İçin Çerçeve Oluşturma:

MEB 3.Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen 20 değer esas alınarak çalışmanın çerçevesi oluşturulmuştur.Adalet, bilimsellik, çalışkanlık, dayanışma, doğa sevgisi, doğruluk, dürüstlük, estetik, güven, hoşgörü, merhamet, misafirperverlik, özgüven, paylaşma, sabır, sevgi, saygı, sorumluluk, vatanseverlik, yardımlaşma değerleri çerçeveyi oluşturmaktadır.

2.1.4.2.Tematik Çerçeveye Göre Verilerin İşlenmesi:

Çalışmanın veri analizini gerçekleştirmek için NVIVO 10 programı kullanılmıştır. NVIVO 10 programı, nitel verilerin bilgisayar ortamına aktarılıp analiz edilmesinde araştırmacılara kolaylık sağlar. Program, yazılı kaynaklarda olduğu gibi resimlerin, videoların, ses kayıtlarının analizini de mümkün kılmaktadır.Araştırmacı kodlama yaparken, ilgili veri dosyasındaki bölümleri kolaylıkla işaretleyebilir ve bu bölümleri yansıtan kodları sistematik bir şekilde görebilir. Bir araştırma projesinin bütün belgelerine, alıntılara, notlarına, kodlarına kolay erişim sağlayan düzenli çalışma alanı sunar (Balcı,2013:309; Yıldırım ve Şimşek, 2013:284).

Nitel verileri bilgisayar programı desteği ile yapmak isteyen araştırmacıların sayısı her geçen gün artmaktadır. Nitel veri analizi, nitel araştırma metodolojisinden ayrı düşünülmemelidir. Araştırmacılar hangi türde nitel veri analizi yürütmekte olurlarsa olsunlar nitel metodolojide esas olan“araştırma öznelerinin bakış açısını ortaya çıkarma” ilkesi birleştirici ortak temayı oluşturmaktadır (Kuş, 2009:1).

NVIVO programı literatür taramaya imkan sunar. Programa veri kaynaklarının aktarımı yapılarak bunlar üzerinde kodlama yapma, çeşitler notlar yazma ve ilintileme, kelime arama gibi işlemleri mümkün kılar. Bu program araştırmacılara nitel görüşme verilerinin analizi için de kolaylık sağlar. Sadece metinlerin değil görüşmelerden elde edilen ses kayıtları ve videoların da analiz edilmesine imkan verir. Case oluşturma, veri kaynaklarının case'lere kodlanması ve attribute değerlerinin case'lere atanması işlemlerini içermektedir. NVIVO programı fotoğrafların da analizini mümkün kılmaktadır (Kuş, 2009:1).

İlköğretim 3.sınıf hayat bilgisi ders kitapları Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının internet sitesinden pdf formatında indirilmiştir (<http://ttkb.meb.gov.tr/>). Hayat Bilgisi ders kitapları NVIVO 10 programına aktarılmıştır. Programda 20 değeri ifade eden kodlar oluşturulmuştur. Hayat bilgisi ders kitaplarında bulunan metin ve görseller belirlenen temalara yani kodlara göre incelenmiştir. Bir değeri içeren önce yazılı ifadeler kodlanmış, daha sonra görsel ifadeler için de kodlama işlemi gerçekleştirilmiştir. Yazılı veya görsel ifadeler bu şekilde kodlara atılarak, değerlerin frekansının ve yüzdesinin elde edilmesi sağlanmıştır.

2.1.4.3. Bulguların Tanımlanması ve Yorumlanması:

İlkokul 3.sınıf Hayat bilgisi ders kitaplarındaki değerlerin frekanslarına ve yüzdelere ilişkin bulgu ve yorumlar yapılmıştır. Ayrıca ilkokul 3.sınıf hayat bilgisi ders kitaplarındaki değerlerin metin ve görsellerdeki frekanslarına ilişkin bulgu ve yorumları yapılmıştır. “Bulgu ve Yorumlar” başlığı altında detaylı olarak incelenmiştir.

Hayat bilgisi ders kitapları, belirlenen kodlar yani değerler ışığında araştırmacı tarafından incelenip kodlanmıştır. Kişisel yanlılığın oluşmaması için aynı işlem için üç farklı uzmanın görüşü alınmıştır. Böylece yapılan bu nitel çalışmada araştırmacının kişisel özelliklerinin, çalışmanın güvenilirliğini ve geçerliğini olumsuz yönde etkilemesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Hayat bilgisi ders kitaplarında bulunan metin ve görsellerin tek kişiye göre ne anlam ifade ettiği değil, birden çok kişiye göre ne anlam ifade ettiği belirlenerek ortak görüş elde edilmiştir. Uzman görüşü olarak güvenilirliği ve geçerliliği artırmak amaçlanmıştır.

3. BÖLÜM

3.1.BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, ilk önce kitaplarda aranan değerlerin frekans tablosu verilmiş, bu tabloda tespit edilen bulgularla ilgili yorumlar yapılmıştır. İlkokul 3.Sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının incelenmesi sonucu elde edilen veriler aktarılmış ve bu verilerin yorumları yapılmıştır.

Araştırmanın problem cümlesi ve alt problemleri doğrultusunda elde edilen veriler, alt problemlerde yer aldığı şekliyle metin ve görseller olarak ayrı ayrı değil, bütüncül bir bakış açısı sunmak amacıyla tek tek değerler başlıkları altında sunulmuştur. Dolayısıyla bu bölümde söz konusu değere ilişkin bulgular:

1. Değerlerin Frekanslarına ve Yüzdelerine İlişkin Bulgular ve Yorumlar
2. Değerlerin Metin ve Görsellerdeki Frekanslarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar olmak üzere iki kısımda sunulmuştur.

3.1.1.Değerlerin Frekanslarına ve Yüzdelerine İlişkin Bulgu ve Yorumlar

İlkokul 3.Sınıf hayat bilgisi ders kitaplarındaki değerlerin frekanslarına ve yüzdelerine ilişkin bulgular Tablo 1’de verilmiştir:

Tablo 4:İlkokul 3.sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Değerlerin Frekans ve Yüzde Oranları

Değer	Metin	Görsel	<i>f</i>	%
Adalet	5	18	23	3,2
Bilimsellik	1	11	12	1,7
Çalışkanlık	18	29	47	6,7
Dayanışma	7	14	21	3
Doğa Sevgisi	1	6	7	1
Doğruluk	4	20	24	3,4
Dürüstlük	3	19	22	3,1
Estetik	1	5	6	0,8
Güven	8	11	19	2,7
Hoşgörü	23	70	93	13,2
Merhamet	8	9	17	2,4
Misafirperverlik	1	4	5	0,7
Özgüven	14	24	38	5,4
Paylaşma	13	17	30	4,2
Sabır	9	7	16	2,2
Saygı	14	78	92	13,1
Sevgi	28	67	95	13,5
Sorumluluk	18	42	60	8,5
Vatanseverlik	18	26	44	6,2
Yardımlaşma	10	19	29	4,1
TOPLAM	204	496	700	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi ilkokul 3.sınıf hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerdeki değerlerin frekanslarına ilişkin elde edilen bulgulara göre en çok yer verilen değer, 95(%13,5) kez yer verilerek “sevgi” değeri olduğu görülmüştür. “Sevgi” değerinden sonra en çok bulunan “hoşgörü” değeri, 93(%13,2) yerde tespit edilmiştir. En çok vurgulanan değerlerin üçüncüsü ise 92(%13,1) yerde vurgulanmakla birlikte “saygı” değeridir.

Çalışmada elde edilen bulgulara göre kitaplarda en az vurgulanan değer “misafirperverlik” değeridir ve yazılı ifade ile görsellerde sadece 5(%0,7) kez yer almaktadır. “Estetik” değeri 6(%0,8) ve “doğa sevgisi” değeri ise 7(%1) farklı yerde görülmüştür.

3.1.2.Değerlerin Metin ve Görsellerdeki Frekanslarına İlişkin Bulgular ve Yorumlar

Her bir değere ilişkin görseller incelenirken bir görsel üzerinden örnek verme yaklaşımı benimsenmiştir.

3.1.2.1.Adalet

Adalet değerine ilişkin resim ve metinlerin frekansı Tablo5'te verilmiştir:

Tablo 5:Adalet Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Adalet	5	18	23

Tablo5'te görüldüğü gibi, 3.sınıf hayat bilgisi kitabında adalet değeri ile ilgili olarak 5 metin, 18 görsel olduğu bulgusu elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında adalet değerinin, 23(%3,2) kez farklı şekillerde yer aldığı görülmektedir.Adalet değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK1(2016)'de adalet değeri ile ilgili olarak:

“Sınıf başkanlığı için üç kişi aday olduk. Herkes sınıf başkanı olmasını istediği kişiyi temsil eden renkli kartı zarfa koydu. Oylama gizliydi ama zarflardaki kartların sayımı açıkta yapıldı. Sayım sonunda en fazla oyu ben aldığım için sınıf başkanı seçildim.”(s.19) ifadesi bulunmaktadır. Metinde sınıf başkanlığı için aday olan bir öğrenci, oy verme sürecinde yapılanlardan bahsetmektedir. Öğrenci başkan olma isteği ile aday olmuş, seçimde adaletin nasıl sağlandığını açıklamış, kurallara katılarak ve uyararak başkan seçilmiştir. MEB(2009)'in adalet değeri tanımı; kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini ifade etme, görev dağılımının adil olup olmadığını sorgulama,kurallara katılma vekurallara uyma davranışlarını içermektedir. Buradan hareketle, adalet değerine farklı şekillerde yer verildiği görülmüştür.

HBDK1(2016)'de adalet değeri ile ilgili olarak:

“Karşı takım iki sayı fazla yaparak maçı kazandı. O anda çok üzülmüştük. Ancak sınıftaki ve okuldaki diğer arkadaşlarımızın bizi de tebrik etmesi hepimizi çok duygulandırdı. Öğretmenimiz de yanımıza gelerek kaybetmenin de kazanmak kadar doğal olduğunu söyledi. Kurallara uygun davrandığımız için o da bizi tebrik etti. Kupayı alan takımı hep birlikte kutladık.”(s.25) ifadesi yer almaktadır. MEB(2009)'in adalet değeri tanımı kapsamında,kazanmanın da kaybetmenin de

doğal olduğunu bilme, ifadesi bulunmaktadır. TDK(2017)'ye göre adalet; 1. Hak ve hukuka uygunluk, hakkı gözetme, doğruluk 2. Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı vermektir. Metinde karşı tarafın kazandığı bir maçta öğretmenin, kazanmanın da kaybetmenin de doğal olduğunu ifade edip kazanan takımı tebrik etmelerini sağlaması adalet değerine “kazanmak da kaybetmek kadar doğaldır” yaklaşımı çerçevesinde yer verilmiştir.

HBDK1 (2016)'de yer alan değer ile ilgili olarak:

“Şoför hiç duymamış gibi davrandı. “Yaptığınız hiç doğru değil.” diye devam etti Buğra. Ama adamın aracı çekmeye de cevap vermeye de pek niyeti yoktu. Bu arada Buğra yaklaşmakta olan trafik polisini gördü. Hemen yanına koşarak durumu anlattı. Polis, aracın şoförüne trafik cezası yazdı. Bu sırada şoför de yaptığı yanlış anlamıştı.”(s.41)Metinden alınan bu ifadede çocuk şoföre kendi ihtiyat, istek ve görüşlerini ifade etmiştir. Kurallara katılıp uymasını belirtmiştir. Metindeki ifadeler, MEB(2009)'in adalet değeri kapsamında yer verdiği; Kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini ifade etme, kurallara katılma ve kurallara uyma davranışlarını içerdiği için adalet değeri bulgusuna ulaşmıştır.

HBDK2 (2016)'de adalet değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

Yücel: “Ben odamı toplarım, ablam annemle mutfak işlerini ve temizlik işlerini, babam da evdeki tamirat işlerini üstlenebilir. Planımı nasıl buldunuz?” Beste: “Yücel, bu yaptığın plan hiç de uygun değil.” Yücel: “Neden böyle düşünüyorsun ablacığım?” Beste: “Planına göre sen ve babam çok az bir iş üstleniyorsunuz. Evdeki en ağır işler annemle bana kalıyor. Evdeki görev dağılımını bu şekliyle hiç de adil bulmuyorum.”(s.73) Metinde Yücel adındaki çocuk evde görev paylaşımı teklifi sunmuştur ve paylaşımına dahil olmuştur. Beste ise adil olmayan görev paylaşımı olduğunu belirtmiştir. MEB(2009)'in adalet değeri altında yer verdiği; “Görev dağılımının adil olup olmadığını sorgulama”, “görev paylaşımına katılma ve üzerine düşen görevi yapma” ifadelerine uygun olarak, adalet değeri saptanmıştır.

Tablo 5'te görüldüğü gibi HBDK'larında adalet değerine ilişkin 18 görsel yer almaktadır. Adalet değerine ilişkin HBDK1(2016)'te yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 1: Adalet Değeri

Görselde bir spor müsabakasını bir takımın kazanması diğer takımın kaybetmesi sonucu, kaybeden takımın bu yenilgiyi doğal karşılayarak kazanan takımı tebrik ettiği görülmektedir. Kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul etme, adalet değeri çerçevesinde olduğundan, bu değer işlendiği görülmüştür.

3.1.2.2. Bilimsellik

Bilimsellik değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo6’da verilmiştir:

Tablo 6: Bilimsellik Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Bilimsellik	1	11	12

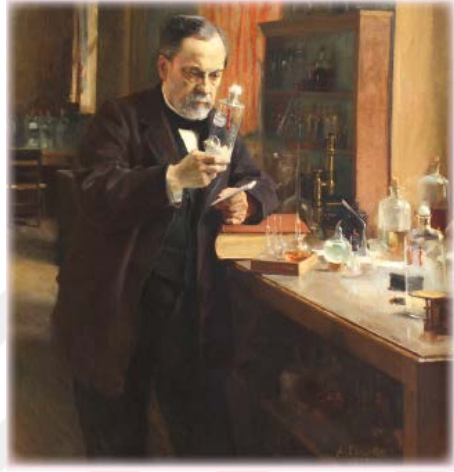
Tablo6’da görüldüğü gibi 3.sınıf hayat bilgisi kitabında bilimsellik değeri ile ilgili olarak 1 metin, 11 görsel olduğu bulgusu elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında bilimsellik değerinin, 12(%1,7) kez farklı şekillerde yer aldığı görülmektedir. Bilimsellik değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK2 (2016)’de bilimsellik değerine şu şekilde yer verilmiştir.

“Bin sekiz yüz yirmi iki yılında yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş Louis Pasteur (LuizPastör). Düzenli ve çalışkan bir çocukmuş. Özellikle resme ilgisi büyükmüş. Hayatındaki tüm zorluklara rağmen tüm yaşamı başarılarla doluymuş. Özellikle hekimlik alanında birçok buluşa imza atmış. En önemli

buluşu ise kuduz aşısıymış.”(s.58) Bilimsellik bir fikrin geliştirilme süreci olarak değerlendirilmektedir (Sönmez,2014:108). Metindeki ifadede de kuduz aşısının geliştirilmesine yer verilmesiyle, bilimsellik değeri ile ilgili bir bulgu elde edilmiştir.

Tablo6’da görüldüğü gibi HBDK’larında adalet değerine ilişkin 11 görsel yer almaktadır. Bilimsellik değerine ilişkin HBDK2 (2016)’de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 2: Bilimsellik Değeri

Görseldeki kişi birçok buluşu olan Louis Pasteur’dür. Kuduz aşısını geliştirmesi ile tanınan Louis Pasteur’un hayat bilgisi ders kitabında görsel olarak yer alması ile, bilimsellik değerine verildiğini görülmüştür.

3.1.2.3. Çalışkanlık

Çalışkanlık değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo7’de verilmiştir:

Tablo 7:Çalışkanlık Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Çalışkanlık	18	29	47

Tablo7’teki bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında çalışkanlık değeri ile ilgili olarak 18 metin, 29 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında çalışkanlık değerinin, 47(%6,7) kez farklı şekillerde yer aldığı görülmüştür. Çalışkanlık; gayretli olma, görevine bağlı olma ve sürekli yapacağı

işlerle ilgili çaba içinde olma manasına gelmektedir (Yurtbaşı, 2012:121).Çalışkanlık değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK1 (2016)'de çalışkanlık değeri ile ilgili olarak şu ifade bulunmaktadır:

“Ders başladığında kardeşimle ben, yeni bilgiler öğrenmeye başlayınca yorgunluğumuzu da yolda yaşadığımız zorlukları da unutuveriyoruz.”(s.58)Zor şartlarda okula giden bir öğrencinin duygu düşüncelerine yer verilmiştir. Yeni bilgiler öğrenme heyecanı ve gayreti ile çalışkanlık vurgusu yapılmıştır.

HBDK1 (2016)'de çalışkanlık değeri ile ilgili olarak:

“Çok severiz biz okulu,/ Kitabımız bilgi dolu. /Okur, yazar her Türk oğlu,/ Yükselmenin budur yolu.

Biz okullu çocuklarız,/ Hem çalışır, hem oynarız./ Kâğıt, kalem, kitap, defter,/ Bizi bunlar adam eder.

Öğretmeni candan dinler,/ Öğreniriz pek çok şeyler. /Biz okullu çocuklarız, /Hem çalışır, hem oynarız.”(s.129) Okul Türküsü şiiri yer almaktadır. Şiirde yükselmenin ancak okumak ve yazmak ile olabileceğine, çalışkan olarak ilerlenebileceğine değinilmiştir. Görevini yerine getirerek hem çalışıp hem oynamanın gerçekleşebileceği vurgulanmıştır.

HBDK1 (2016)'de çalışkanlık değeri ile ilgili şu ifade yer almaktadır:

“Atatürk, yaşamı boyunca yurdu ve ulusu için gece gündüz çalıştı. O, bilgili, ileri görüşlü bir in sandı. Her zaman düzenli çalıştı.”(s.130)Bu ifadelerde Atatürk'ün yurdu ve ulusu için çok çalıştığına değinilmiştir. Ayrıca düzenli çalışması model gösterilmiştir.

HBDK2 (2016)'de çalışkanlık değeri ile ilgili şu ifadeler yer almaktadır:

“Bin sekiz yüz yirmi iki yılında yoksul bir ailenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş Louis Pasteur (LuizPastör). Düzenli ve çalışkan bir çocukmuş. Özellikle resme ilgisi büyükmüş. Hayatındaki tüm zorluklara rağmen tüm yaşamı başarılarla doluymuş. Özellikle hekimlik alanında birçok buluşa imza atmış. En önemli buluşu ise kuduz aşısıymış.”(s.58)Hem bilimsellik hem çalışkanlık değerini içeren bu ifadedePasteur'ün düzenli ve çalışkan olduğunun belirtilmesi, zorluklara rağmen çaba göstermesi çalışkanlık değerini içerdiğini göstermektedir.

HBDK2 (2016)'de çalışkanlık değeri ile ilgili olarak:

“Sonunda yarışma günü gelmişti. İrem çalışmasının ve gayretinin karşılığını almış, yarışmada istediği dereceyi elde etmişti. Arkadaşları da onu desteklemeye gelmişlerdi. Derslerindeki başarısını koruyup sporda da başarılı olmasını tebrik

etmişlerdi.”(s.81) ifadesi yer almaktadır. Metinde İrem isimli çocuğun çalışma ve gayretine vurgu yapılmış, görevine bağlı olarak derslerindeki başarısını sürdürüp, aynı zamanda sporda da çaba içinde olmasıyla çalışkanlık değeri bulgusuna rastlanmıştır.

Tablo7’de görüldüğü gibi HBDK’larında çalışkanlık değerine ilişkin 29 görsel yer almaktadır. Çalışkanlık değerine ilişkin HBDK3 (2016)’de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 3: Çalışkanlık Değeri

Bu görselde jimnastik dalında başarılı olmak için büyük gayret gösterip başarılı olan bir çocuk resmedilmiştir. Çaba içinde olarak hem derslerine hem jimnastiğe planlı vakit ayırmıştır. Bu gayretli çalışma sonucunda elde ettiği kupa ile birlikte resmedilmiş bir görsele yer verilmiştir.

3.1.2.4. Dayanışma

Dayanışma değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo8’de verilmiştir:

Tablo 8:Dayanışma Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Dayanışma	7	14	21

Sönmez'in bir işi birlik ve beraberlik içinde yapmak olarak ifade ettiği dayanışma değeri ile ilgili olarak Tablo8'te görüldüğü gibi, 3.sınıf hayat bilgisi kitabında 7 metin ve 14 görsele ulaşılmıştır (2014:109). Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında dayanışma değerinin, 21(%3) kez farklı şekillerde yer aldığı görülmüştür.Çalışkanlıkdeğeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK1(2016)'de dayanışma değeri ile ilgili olarak ulaşılan bir ifade şöyledir:

“O gün bizim evde planlanan her şey kısa sürede gerçekleştirildi. Sadece planlamanın yapıldığı gün evimizde bulunanlar değil, daha birçok komşumuz da bize destek verdi.”(s.31) Metinden alınan ifadede sünnet töreni için yapılan hazırlıkların ev halkı ve komşuların dayanışması ile daha kısa zamanda yapıldığı vurgulanmıştır. Özel günlerde yapılan dayanışmanın önemi belirtilmiştir.

HBDK1 (2016)'de dayanışma değeri ile ilgili şu ifade yer almaktadır:

“Birçok ulus bir araya gelerek bu gidişe son vermek amacıyla 24 Ekim bin dokuz yüz kırk dörtte Birleşmiş Milletler Örgütü'nü kurdu. Örgüt, insanların barış içinde, insanca yaşamalarını istiyordu. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra İnsan Hakları Komisyonu kuruldu. 10 Aralık bin dokuz yüz kırk sekizde ise insanlara birçok hak tanıyan İnsan Hakları Evrensel Bilirgeni kabul edildi. Birçok ülke, bu bildiri ile sevgi ve barış için de yaşamayı uygun gördü. Türkiye, bin dokuz yüz kırk dokuzda bu antlaşmayı imzalamış, insan haklarına saygılı olmaya söz vermiştir. İnsanlar dünyaya eşit olarak gelir. Bu nedenle dili, rengi, inancı, ulusu ne olursa olsun aynı haklara sahiptirler. Barış içinde, insanca yaşamalarından doğal başka ne olabilir ki?”(s.133) Metindebirçok ulusun bir araya gelerek dayanışma ile ortaya koyabileceği görüşlerden, amaçlardan bahsedilmiştir. Eşitlik, saygı ve sevgi ortamının oluşması için de dayanışma yapılabileceği vurgulanmıştır.

HBDK2 (2016)'de dayanışma değerini içeren bir diğer ifade şöyledir:

“Kızılay kulübünde toplanan yardım malzemelerini ne yapacaklarını düşünen Alperen ve arkadaşlarına kardeş okul fikrini okul müdürleri vermişti. Okul müdürü kardeş okul seçtikleri köy okulunu aradı. İhtiyaçlarının neler olduğunu öğrendi. Alperen ve arkadaşlarının topladıkları yardım malzemelerinin düzenlenmesi ve ilgili yere gönderilmesinde öğrencilerine liderlik yaptı. Belki tüm okulun değil ama bir grup öğrencinin bile ihtiyacını karşılayabildikleri için herkes çok mutluydu.”(s.86) Metinden alınan bu ifadede, öğrencilerin müdürleri ile dayanışma yaparak, birlik ve beraberlik içinde yardım malzemelerinin ihtiyacı olan öğrencilere ulaştırıldığından bahsedilmiştir. Hem okul müdürü ile

öğrencilerin dayanışması hem de öğrencilerin kendi arasındaki dayanışmanın varlığından söz edilebilir.

HBDK2 (2016)'de dayanışma değerine yer veren bir diğer ifade şudur:

“Evimiz bahçe içerisinde sıcacık bir yuva. Ailece sohbet ettiğimiz, televizyon izlediğimiz bir oturma odası, annemin güzel yemeklerini ve babamın nefis salatalarını yediğimiz minik bir mutfak, annem ve babama ait bir yatak odası, içinde ufacık bir küveti olan bir banyo ve ablamla beraber paylaştığımız bir odamız var. Evimizin en küçük odası ablam ve benim odam. Ama çok şirin, bir görerseniz...”(s.94) Bu ifade içerisinde anne ve babanın dayanışması söz konusudur. Anne yemek yapmakta ve baba salata yapmaktadır. Metindeki anlatıcı durumundaki çocuk, evin bölümlerinden söz ederken, mutfağı aile üyelerinin dayanışması ile anlatmaktadır.

Tablo 8'de görüldüğü gibi HBDK'larında adalet değerine ilişkin 14 görsel yer almaktadır. Dayanışma değerine ilişkin HBDK3 (2016)'de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 4: Dayanışma Değeri

Bu görsel ifadede aile bireylerinin ev işlerini birlik beraberlik içinde yaptıkları resmedilmiştir. Anne ütü yaparken erkek çocuk dolabı düzenlemekte, kız çocuk evi süpürmekte, baba ise silmektedir. Böylelikle bu görsel ifadede dayanışma değerinin yer aldığı görülmüştür.

3.1.2.5. Doğa Sevgisi

Doğa sevgisi değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo9'da verilmiştir:

Tablo 9:Doğa Sevgisi Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Doğa Sevgisi	1	6	7

Tablo9'daki bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında doğa sevgisi değeri ile ilgili olarak 1metin, 6görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında doğa sevgisi değerinin, 7(%1) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında en az yer alan üçüncü değerdir. Doğa sevgisideğeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK3 (2016)'de doğa sevgisi değerine ilişkin elde edilen ifade şu şekildedir:

“Çevre dendiği zaman aklımıza doğa gelir. Doğayı oluşturan varlıkların arasında doğal bir denge vardır. Son yıllarda ülkemizde ve tüm dünyada nüfusun artma sı ve sanayi kuruluşlarının gelişmesi nedeniyle bu doğal denge bozulmaya başlamıştır.”(s.143) Metinde yer alan ifadede doğadaki varlıklar arasında bir dengenin oluşundan ve bu dengenin beşeri sebepler ile bozulmasından söz edilmiştir. Doğa sevgisi değerinin verilmesi ile bu dengenin korunmasını sağlayacak bireyler var olacaktır.

Tablo9'da görüldüğü gibi HBDK'larında doğa sevgisi değerine ilişkin 6 görsel yer almaktadır. Doğa sevgisi değerine ilişkin HBDK3 (2016)'de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 5: Doğa Sevgisi Değeri

Görselde, doğal afetlerden biri olan toprak kaymasını engellemek için ağaçlandırma çalışması başlatan bir çocuk resmedilmiştir. Doğayı korumanın bilincini ve doğa sevgisini barındıran bu görsel ifadede doğa sevgisi değerine yer verildiği söylenebilir.

3.1.2.6. Doğruluk

Doğruluk değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo10’da verilmiştir:

Tablo 10:Doğruluk Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Doğruluk	4	20	24

Tablo10’den elde edilen bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında doğruluk değeri ile ilgili olarak 4 metin, 20 görsel bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında doğa sevgisi değerinin 24(%3,4) kez yer aldığı görülmüştür.Doğruluk değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

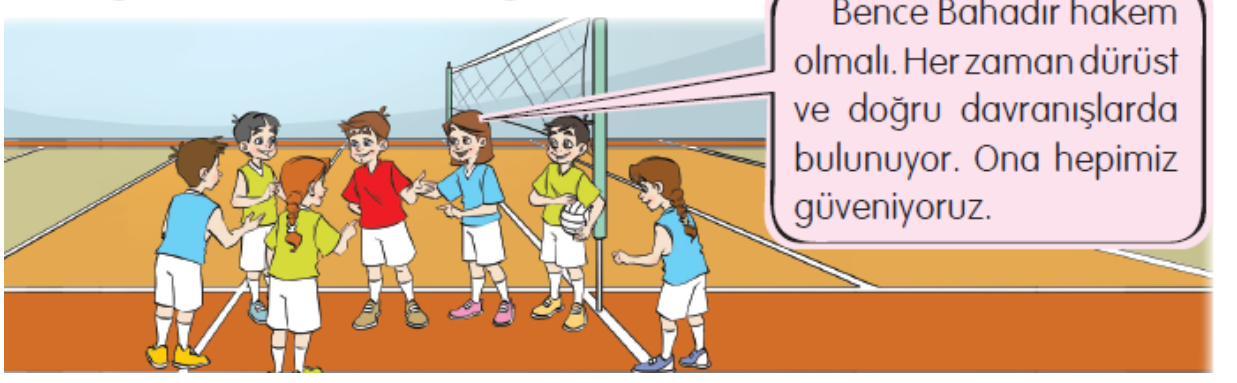
HBDK2 (2016)’de doğruluk değerine yer veren şu ifade vardır:

“Ben de sizin gibi bir çocuğum, aynı yaştayız, ben de oynamayı sizler gibi seviyorum. Gözlerim çekik olmasa, boyum sizden uzun olsa da ne fark eder ki.”(s.55) MEB’in doğruluk değeri kapsamındaki, etik davranışların farkında olma ve önyargısız davranma tanımını karşılayan bu ifadede; ırkın, fiziksel özelliklerin farklı olmasına karşı etik davranış gösterilerek önyargısız davranılarak doğruluk değerine değinilmiştir.

HBDK2 (2016)’de doğruluk değeri ile ilgili olarak şu ifade bulunmaktadır:

Yücel: “Ben odamı toplarım, ablam annemle mutfak işlerini ve temizlik işlerini, babam da evdeki tamirat işlerini üstlenebilir. Planı- mı nasıl buldunuz?” Beste: “Yücel, bu yaptığın plan hiç de uygun değil.” Yücel: “Neden böyle düşünüyorsun ablacığım?” Beste: “Planına göre sen ve babam çok az bir iş üstleniyorsunuz. Evdeki en ağır işler annemle bana kalıyor. Evdeki görev dağılımını bu şekliyle hiç de adil bulmuyorum.”(s.73)MEB(2009)’in doğruluk değeri tanımındaki, yanlı davranışların farkında olma ve yanlılık içermeyen davranışlar sergileme alt başlığına uygun olan bu ifadenin, doğruluk değerini içermekte olduğu görülmüştür.

Tablo10’da görüldüğü gibi HBDK’larında doğruluk değerine ilişkin 20 görsel yer almaktadır. Doğrulukdeğerine ilişkin HBDK1 (2016)’de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 6:Doğruluk Değeri

Bu görselde bir grup arkadaş arasından bir kişinin hakem belirlenmesinde, seçilecek kişinin yanlışlık içermeyen davranışlar göstermesine dikkat edildiği anlaşılmaktadır. Yanlılık içermeyen davranışa vurgu yapılarak doğruluk değerine yer verildiği görülmektedir.

3.1.2.7. Dürüstlük

Dürüstlük değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo11’de verilmiştir:

Tablo 11:Dürüstlük Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel İfade	Toplam
Dürüstlük	3	19	22

Tablo11’de görüldüğü gibi 3.sınıf hayat bilgisi kitabında dürüstlük değeri ile ilgili olarak 3 metin, 19 görsel olduğu bulgusu elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında dürüstlük değerinin, 22(%3,1) kez farklı şekillerde yer aldığı görülmektedir.Dürüstlükdeğeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK1 (2016)’de dürüstlük değeri ile ilgili olarak şu ifade bulunmaktadır:

“Her yıl 10 Kasım günü, ulu önder Atatürk’ü sevgiyle, saygıyla anarız. Onun gibi çalışkan, dürüst olacağımıza söz veririz.”(s.130) Bu ifadede Atatürk rol model gösterilerek dürüstlük değeri işlenmiştir.

HBDK2 (2016)’de dürüstlük değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

Yücel: “Ben odamı toplarım, ablam annemle mutfak işlerini ve temizlik işlerini, babam da evdeki tamirat işlerini üstlenebilir. Planımı nasıl buldunuz?” Beste: “Yücel, bu yaptığın plan hiç de uygun değil.” Yücel: “Neden böyle düşünüyorsun ablacığım?” Beste: “Planına göre sen ve babam çok az bir iş üstleniyorsunuz. Evdeki en ağır işler annemle bana kalıyor. Evdeki görev dağılımını bu şekliyle hiç de adil bulmuyorum.”(s.73)Bu ifade MEB(2009)’in dürüstlük değeri tanımındaki; kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini çekinmeden ve olduğu gibi ifade etmeyi karşılar. Evdeki ağır işlerin kendi üzerine düştüğünü düşünen ve bu durumu adil bulmayan kişinin bu düşüncelerini çekinmeden ve olduğu gibi ifade etmesi ile dürüstlük değerine değinilmiştir.

Tablo11’de görüldüğü gibi HBDK’larında dürüstlük değerine ilişkin 19 görsel yer almaktadır. Dürüstlük değerine ilişkin HBDK1 (2016)’de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 7: Dürüstlük Değeri

Bu görselde markette alışveriş sırasında isteğini ifade eden bir çocuk bulunduğu görülmektedir. Kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini çekinmeden ve olduğu gibi ifade etmeyi içeren bu görsel ifadede, dürüstlük değerine yer verildiği görülmüştür.

3.1.2.8. Estetik

Estetik değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo12’de verilmiştir:

Tablo 12:Estetik Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Estetik	1	5	6

Tablo12'deki bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında estetik değeri ile ilgili olarak 1metin, 5 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında estetik değerinin, 6(%0,8) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında misafirperverlik değerinden sonra en az yer alan değerdir.Eстетikdeğeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK2 (2016)'de estetik değeri ile ilgili şu ifade bulunmaktadır:

“Türkiye'nin harika çocuğu olarak bilinen İdil Biret'in müziğe olan ilgisi iki yaşında başlamış. Beş yaşına geldiğinde duyduğu her parçayı anında ve eksiksiz olarak piyanoda çalabiliyormuş. İdil Biret, birçok ülkede verdiği sayısız konserlerle çok sayıda başarıya imza atmış. Ayrıca İdil Biret, dünyada piyanoyla en çok eser çalabilen piyanist unvanına sahipmiş.”(s.59)TDK (2017)'ye göre estetik, sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimi, güzel duyu anlamına gelmektedir. Sanatsal güzellikler ortaya koyup hayata yansıtan sanatçı rol model gösterilerek estetik değerine değinilmiştir.

Tablo12'de görüldüğü gibi HBDK'larında estetik değerine ilişkin 5 görsel yer almaktadır. Estetik değerine ilişkin HBDK2 (2016)'de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 8: Estetik Değeri

Görselde, piyano ile en çok eser çalabilen piyanist unvanına sahip olan İdil Fırat'ın, piyanosu başında bir fotoğrafına yer verilmiştir. Sanatta güzelliğin bilimi olan estetik değerine, bu görselde yer verildiği görülmüştür.

3.1.2.9. Güven

Güven değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo13’de verilmiştir:

Tablo 13:Güven Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Güven	8	11	19

Tabloda elde edilen bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında güven değeri ile ilgili olarak 8 metin, 11 görsel bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında doğa sevgisi değerinin 19(%2,7) kez yer aldığı görülmüştür. Güven TDK (2017)’de korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu, itimat olarak tanımlanmıştır.Güvendeğeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK1 (2016)’da güven değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

“Okula giderken daha önce ailesinin de tercih ettiği ve güvenilir olduğunu düşündüğü yolu kullanıyordu.”(s.40) Bu ifadede kişinin de ailesi gibi korku ve kuşku duyduğu diğer yolların aksine, daha güvenilir olan yolu tercih etmesinden söz edilmiştir. Güvene dayalı yapılan bu tercih ile de güven değerine yer yerildiği görülmektedir.

HBDK2 (2016)’de güven değeri ile ilgili olarak şu ifade bulunmaktadır:

‘Radyo spikeri: “Peki Aygen, biliyorsun arayanlara bazı sorularımız oluyor. İşte ilk sorun: Kendini en güvenli ve mutlu nerede hissediyorsun?” Aygen: “Tabii ki evimizde.” Radyo spikeri: “O zaman bize evini anlat.”(s.94) Bu ifadede bağlanma duygusu ve itimat oluşturan yerin evi olduğu ve bu güvenli ortamın mutluluk verdiği söz edilmiştir. Bu şekilde güven değerine yer verildiği görülmektedir.

HBDK2’de güven değerine yer veren bir diğer ifade şudur:

“Tıpkı evim, okulum gibi yurdumu da kendimi güvende hissettiğim bir yuva olarak görüyorum.”(s.95) Bu ifadede kuşku duymadan bağlandığı evi ve okulu gibi, yurdunu da öyle bağlanıp güveneceği bir yuva olarak görmekten söz edilmiş ve bu şekilde güven değerine değinilmiştir.

Tablo13’de görüldüğü gibi HBKD’larında güven değerine ilişkin 11 görsel yer almaktadır. Güven değerine ilişkin HBKD2 (2016)’de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 9: Güven Değeri

Görselde aile fertlerinin en güvende, mutlu ve rahat hissettikleri yerin evleri olduğu görülmektedir. Korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusunu veren bu görselde güven değerine yer verildiği görülmüştür.

3.1.2.10. Hoşgörü

Hoşgörü değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo14’te verilmiştir:

Tablo 14:Hoşgörü Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Hoşgörü	23	70	93

Tablodaki bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında hoşgörü değeri ile ilgili olarak 23 metin, 70 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında hoşgörü değerinin, 93(13,2) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında en çok yer alan değerdir.Hoşgörüdeğeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBKD1 (2016)’de hoşgörü değeri ile ilgili olarak şu ifade bulunmaktadır:

“Yaya geçidinin dışında bir yolu kullanmaması için ailesi Buğra’yu sıkı sıkı tembihlemişti. İlerideki üst geçit biraz uzaktı. Oraya kadar yürüdüğünde de okula

çok geç kalacaktı. “En iyisi şoförle konuşmak.” dedi. Aslında bu duruma çok sinirlenmişti. “Sakin olmalıyım.” dedi kendi kendine. “Bakar mısınız lütfen? Otomobilinizi park ettiğiniz yer karşıya geçmemi engelliyor.” diye aracın şoförüne seslendi.”(s.41) MEB(2009)’in hoşgörü değeri tanımı, duygularını uygun bir dille ifade etmeyi de kapsamaktadır. Yukarıdaki ifadede sınırlı olmasına rağmen kendisini uygun dille ifade eden kişiden söz edilmiştir. Hoşgörü değeri, duygularını uygun dille ifade açısından ele alınmış ve bu değere değinilmiştir.

HBDK2 (2016)’de hoşgörü değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

“Pazarcı:

— Eğer adresini bilseydin seni evine götürebilirdim. Fakat şu durumda bir şey yapamam. En iyisi seni karakola götüreyim, dedi.”(s.51)MEB(2009)’in hoşgörü değeri tanımı, sorunlara farklı çözümler önermeyi kapsamaktadır. Metinde pazarda kaybolan çocuğa rastlayan pazarcının çocuğun sorununa çözüm bulamayınca, soruna yeni çözüm ürettiği görülmüştür. Bu durumda hoşgörü değerine, sorunlara farklı çözümler üretme açısından değinildiği görülmüştür.

HBDK2 (2016)’de hoşgörü değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

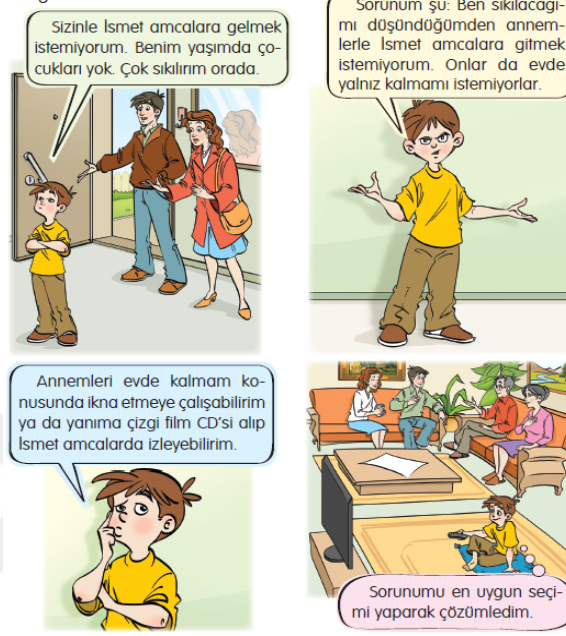
“Canım arkadaşlarım anladım ki çevremizdekilerle görüşüşümüzde, yeteneklerimizde, zevklerimizde farklılıklar olabilir. Bu farklılıklar arkadaş olmaya engel değil. Bizleri özel yapan da bu farklılıklar. Bu farklılıkların doğal olduğunu kabul etmeli, hoşgörülü olmalıyız. Şimdi daha iyi anlıyorum ki her şeyin temeli insan sevgisi. Buradaki arkadaşlarım benim sevgi dolu olduğumu söylediler.”(s.56) MEB’in hoşgörü değeri tanımı, arkadaşları ile iyi ilişkiler geliştirmeyi ve de farklılıkları kabul etmeyi kapsamaktadır. Yukarıdaki ifadede arkadaşları arasında bazı açılardan farklılıklar olsa bu farklılıkları kabul etmek ve böylece iyi ilişkiler geliştirerek insan sevgisine ulaşmaktan bahsedilmiştir. Hoşgörü değeri, arkadaşları ile iyi ilişkiler geliştirme ve farklılıkları kabul etme açısından ele alındığı görülmektedir.

HBDK2 (2016)’de hoşgörüdeğerine yer veren bir diğer ifade şudur:

“Tüm farklılıklarına rağmen Cemre’yle de çok iyi anlaşmış ve en yakın zamanda köydeki evlerine gelmesi için söz almıştı. Aile yapıları farklı olabilirdi ama bu arkadaşlıklarının devam etmesini engelleyemezdi.”(s.65)MEB’in hoşgörü değeri tanımı, arkadaşları ile iyi ilişkiler geliştirmeyi ve de farklılıkları kabul etmeyi kapsamaktadır. Metinde yer alan ifadede ailelerinin maddi durumu farklı olan

çocukların bu farklılığın arkadaşlık ilişkilerine engel olmasına müsaade etmemesi ile hoşgörü değerine yer verildiği görülmektedir.

Tablo14'te görüldüğü gibi HBDK'larında hoşgörü değerine ilişkin 70 görsel yer almaktadır. Hoşgörü değerine ilişkin HBDK2 (2016)'de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 10:Hoşgörü Değeri

Bu görselde anne ve babasının götürmek istediği yere gitmek istemeyen ama onları da kırmak istemeyen bir çocuk resmedilmiştir. Görsel ifadeden anlaşıldığı üzere soruna farklı bir çözüm getirerek hem kendisi hem de anne ve babası mutlu olmuşlardır. Sorunlara farklı çözümler önermeyi içeren bu görsel ifadede hoşgörü değerinin varlığı görülmektedir.

3.1.2.11. Merhamet

Merhamet değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo15'te verilmiştir:

Tablo 15:Merhamet Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Yazılı İfade	Görsel İfade	Toplam
Merhamet	8	9	17

Tablo15'ten elde edilen bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında merhamet değeri ile ilgili olarak 8 metin, 9 görsel bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat

bilgisi kitabında merhamet 17(%2,4) kez yer aldığı görülmüştür.TDK (2017)'ye göre merhamet, bir kimsenin veya bir başka canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı duyulan üzüntü, acımadır.Merhametdeğeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK2 (2016)'de merhamet değeri ile ilgili olarak şu ifade bulunmaktadır:

'Elif'in babası "Elif evde kalıp küçük kardeşlerine bakacak. Annesi, ben ve ağabeyleri de işe gideceğiz. Onun okulda ne işi var?" diyordu. Aylin, Elif'in babasının sözlerini duydukça sinirleniyor, ilk defa gördüğü bu adamın davranışlarından üzüntü duyuyordu.'(s.66)Bu ifadedemetindeki Elif karakterinin karşılaştığı baskı ve yüklemeler, Aylin'in üzüntü duymasına yol açmıştır. Aylin Elif'e merhamet etmiş, üzölmüş, acımıştır. Metinden alınan ifadelerde, merhamet değerine yer verildiği görölmüştür.

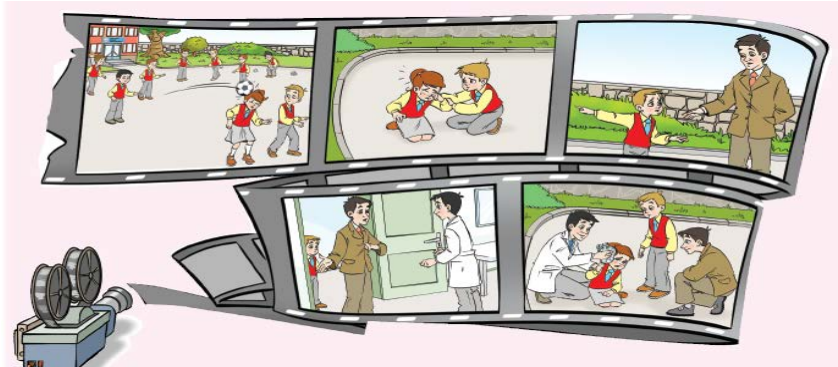
HBDK2 (2016)'de merhamet değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

"Yaşanan çevre sorunları nedeniyle insanlar açlık ve susuzluk tehlikesiyle karşı karşıya kalmışlar. Çocukların zayıf güçsüz bedenlerinin bulunduğu resimlere bakmak ikimizi de çok üzümüştü."(s.98)Bu ifadede başka çocukların açlıktan zayıf ve güçsüz duruma düşmesine duyulan üzüntüyle, merhamet değerine değinildiği görölmüştür.

HBDK3 (2016)'de merhametdeğerine yer veren bir diğere ifade şudur:

"Annemizin bizim için yapmayacağı fedakârlık yoktur. Hastalansak başımızdan ayrılmaz, uyku uyumaz. Üzüür, ağlar. Sağlıklı ve mutlu olmamız için elinden geleni esirgemez." (s.140) Bu ifadede annelerin çocuklarına duyduğu merhamet üzerinden merhamet değerine yer verildiği görölmüştür.

Tablo15'te göröldüğü gibi HBDK'larında hoşgörü değerine ilişkin 9 görsel yer almaktadır. Merhamet değerine ilişkin HBDK1 (2016)'de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 11:Merhamet Değeri

Bu görsel ifadede, yürürken arkadaşının başına top çarpmasıyla canı yanan arkadaşına karşı, bir çocuğun duyduğu merhamet işlenmiştir. Bu üzüntüsü ve merhameti ile öğretmeninden arkadaşı için yardım istemiştir. Bir kimsenin başına gelen kötü durum karşısında üzüntü duymasını içeren bu görselde merhamet değerine yer verildiği görülmüştür.

3.1.2.12. Misafirperverlik

Misafirperverlik değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo16'da verilmiştir:

Tablo 16: Misafirperverlik Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

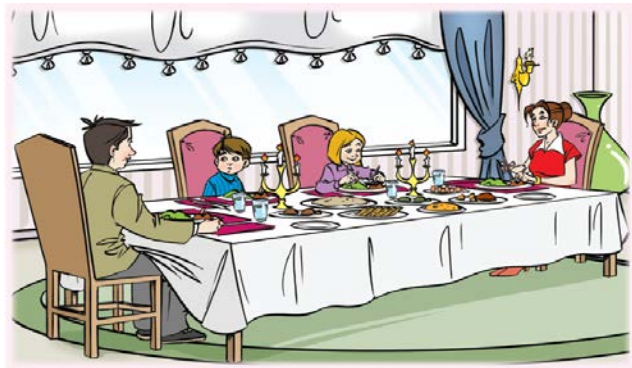
Değer	Metin	Görsel	Toplam
Misafirperverlik	1	4	5

Tablo 16'daki bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında misafirperverlik değeri ile ilgili olarak 1metin, 4 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında misafirperverlik değerinin, 5(%0,7) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında en az yer alan değerdir. Misafirperverlik değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK2 (2016)'de misafirperverlik değeri şu ifadede yer almaktadır:

“Ödülünü vermek için köydeki okullarına vali gelmişti. Vali, Cengiz'i çok sevmiş, evinde misafir etmek için ailesinden izin almıştı.”(s.64)

Tablo16'da görüldüğü gibi HBDK'larında misafirperverlik değerine ilişkin 4 görsel yer almaktadır. Misafirperverlik değerine ilişkin HBDK2 (2016)'de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 12: Misafirperverlik Değeri

Bu görsel ifadede, deneme sınavında il birincisi olan öğrenciyi valinin evinde misafir etmesi resmedilmiştir. Vali ve ailesinin ona ikramlarda bulunduğu, onu güler yüz ile misafir ettikleri görülmektedir. Bir akşam yemeği resmi ile misafirperverlik değerinin yansıtıldığı görülmüştür.

3.1.2.13. Özgüven

Özgüven değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo17’de verilmiştir:

Tablo 17:Özgüven Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Özgüven	14	24	38

Tablo17’deki bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında özgüven değeri ile ilgili olarak 14 metin, 24 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında özgüven değerinin, 38(%5,4) kez yer aldığı görülmüştür. Özgüven değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK1 (2016)’de özgüven değeri şu ifadede yer almaktadır:

“Şoför hiç duymamış gibi davrandı. “Yaptığınız hiç doğru değil.” diye devam etti Buğra. Ama adamın aracı çekmeye de cevap vermeye de pek niyeti yoktu. Bu arada Buğra yaklaşmakta olan trafik polisini gördü. Hemen yanına koşarak durumu anlattı. Polis, aracın şoförüne trafik cezası yazdı. Bu sırada şoför de yaptığı yanlışını anlamıştı.”(s.41) Bu ifadede özgüven değerinin birçok boyutuna değinildiği görülmüştür. MEB(2009)’in özgüven değeri içeriğinde şunları da kapsamaktadır: Etkili “hayır” deme, haksızlığa uğradığında bunu sorgulama, gerektiğinde büyüklerinden yardım alma, hatalardan ders çıkarma. Bu kapsamda metindeki ifadede çocuk, şoförün yanlışına karşı,etkili şekilde hayır diyerek şoförü uyarmıştır. Haksızlığa karşı sorgulamada bulunmuştur. Uyarısı işe yaramayan çocuk, büyüklerinden yardım almış, polise durumu anlatmıştır. Polisin yanına gelmesi ve ceza vermesi ile şoför yaptığı hatadan ders çıkarmıştır. Özgüven değerine art arda ifadelerde yer verildiği görülmüştür.

HBDK2 (2016)’de özgüven değeri şu ifadede yer almaktadır:

“Didem eve gelir gelmez evlerinin adresini ve telefon numaralarını öğrendi. Bundan sonra daha dikkatli olacağına da söz verdi.”(s.51) Bu ifadedeki çocuğun, kaybolduğunda ev adresini ve telefonunu bilmediği için evini bulmasının zorlaşmasından söz edilmektedir. Hatalarından ders çıkararak adres ve telefon numarasını ezberlemesi ve daha dikkatli olması ile özgüven değerine değinildiği görülmüştür.

HBDK3 (2016)’de özgüven değerine yer veren bir diğer ifade şudur:

“Trafik kazaları ne kadar üzücüdür! Böyle kötü olaylar bizim de başımıza gelebilir. O yüzden, araba kullanan büyüklerimiz çok dikkatli davranmalıdır. Trafik kurallarına uymalılar ve uymayanları uyarmalıdır.”(s.139) Kurallara neden gerek duyulduğunu bilme, özgüven değeri kapsamındadır(MEB,2009). Bu ifadede trafik kurallarının gerekliliğini bilmenin önemine değinilerek özgüven değerine yer verildiği görülmüştür.

Tablo17’de görüldüğü gibi HBDK’larında özgüven değerine ilişkin 24 görsel yer almaktadır. Özgüven değerine ilişkin HBDK2 (2016)’de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 13: Özgüven Değeri

Bu görsel ifadede, aynı odayı paylaşan iki kardeşin gece saatlerinde birisinin ders çalışıp diğerinin uyumaya çalıştığı resmedilmiştir. Uyumak isteyen kardeşin ışıktan rahatsız olduğu ve bunu ifade ettiği görülmektedir. Etkili “hayır” deme, haksızlığa uğradığında bunu sorgulama durumlarını içeren bu görselde özgüven değerine yer verildiği görülmüştür.

3.1.2.14. Paylaşma

Paylaşma değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo 18’de verilmiştir:

Tablo 18: Paylaşma Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Paylaşma	13	17	30

Tablo 18’te görüldüğü gibi göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında paylaşma değeri ile ilgili olarak 13 metin, 17 görsel bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında paylaşma değerinin 30(%4,2) kez yer aldığı görülmüştür. Paylaşma değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK1 (2016)’de paylaşma değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

“Okulum sadece yeni bilgiler öğrendiğim bir yer değil. Arkadaşlarımla bir araya gelip çalıştığım, eğlendiğim; sevincimi, üzüntümü bazen de kızgınlıklarımı paylaştığım yer.”(s.28) Bu ifadelerde okul arkadaşları arasındaki paylaşma değerinin varlığından söz edilmiştir. Okulun; sevinç, üzüntü, kızgınlık gibi duyguların paylaşma yeri olduğuna değinilerek bu değere yer verilmiştir.

HBDK2 (2016)’de paylaşma değeri ile ilgili olarak şu ifade bulunmaktadır:

‘Anne: “İşime geri döneceğim için çok heyecanlı ve mutluyum.”

Baba: “Biz de senin adına çok mutlu olduk. Senin çalışmadığın dönemde farkında olmadan evdeki işlerin büyük bir kısmını senin üstüne yıkmışız. İşe başlayacak olman ailedeki görev dağılımını da gözden geçirmemiz gerektiğini bize gösterdi.

Beste: “Babacığım bence de yapılması gereken işleri paylaşırsak hepimizin işi daha kolay olur.”(s.72) Bu ifadede evin fertlerinin görev paylaşımı yapmasının işleri kolaylaştırıcı etkisine değinilerek paylaşma değerine yer verildiği görülmüştür.

HBDK3 (2016)’de paylaşma değerine yer veren bir diğer ifade şudur:

“Arkadaşım Sema ile araştırma sonucu elde ettiğimiz bilgileri içeren saydamlar hazırladık ve sınıf arkadaşlarımıza yansıtarak gösterdik.”(s.116) Paylaşmanın yönlerinden bir tanesi de, kişinin sahip olduğu, hayatı kolaylaştıran, insanı diğer varlıklardan ayıran ilmin, bilginin paylaşımıdır(Erhun,2010:69). Yukarıdaki ifadede paylaşma değerine bilginin paylaşımı açısından yer verildiği görülmüştür.

Tablo18’de görüldüğü gibi HBDK’larında paylaşma değerine ilişkin 17 görsel yer almaktadır. Paylaşma değerine ilişkin HBDK1 (2016)’de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 14: Paylaşma Değeri

Bu görselde bir çocuğun ablası ile dersleriyle ilgili derdini paylaşması resmedilmiştir. Ablası, neye canını sıktığını sormuş, derdini kendisi ile paylaşmasını istemiştir. Bu görsel ifadede paylaşma değerinin yer aldığı görülmüştür.

3.1.2.15. Sabır

Sabır değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo 19’da verilmiştir:

Tablo19:Sabır Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Sabır	9	7	16

Tablo19’da görüldüğü gibi 3.sınıf hayat bilgisi kitabında sabır değeri ile ilgili olarak 9 metin, 7 görselbulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında paylaşma değerinin 16(%2,2) kez yer aldığı görülmüştür. Sabır değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK2 (2016)’de sabır değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

‘Bu arada okuldaki diğer sorumlulukları ve ödevleri de devam edecekti. “Oyun oynamaya zaman ayırmazsam, hiç televizyon izlemezsem, biraz da az uyursam tüm bu işlerin üstesinden gelebilirim.” diye mırıldandığını duyan annesi Nuri’ye yardımcı olması gerektiğini düşündü. Nuri’nin yanına oturarak “Nuriciğim, oyun, eğlenme ve dinlenme de doğal ihtiyaçlarımızdandır. Güzel bir plan hazırlarsan,

*gün içinde hem yapman gereken önemli işlerini tamamlarsın hem de dilediğin gibi değerlendirebileceğin boş zamanın olur.” dedi. (s.74)*Bu ifadede sabır değeri, amaç belirleme yönünden ele alınmıştır. Amaç belirleyebilmek, sabır değeri kapsamında bulunmaktadır. Aynı zamanda eğlenmek için uygun zamanı beklemek de sabır değeri kapsamında ele alınmaktadır(MEB,2009). Yukarıdaki ifadede amaç belirleyip plan hazırlayarak eğlenmeye ve işlere vakit ayırmaktan söz edildiği görülmektedir.

HBDK2 (2016)'de sabır değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

“Sabır” ve “yenilikleri denemek” başarılı olmanın en önemli koşullarından biridir. Ampulü icat eden Thomas Edison (Tomas Edison) başladığı işte müthiş bir sabır ve gayret gösterir, bütün olumsuzluklara rağmen çalışmasına devam ederdi. Sabrının ve çalışmasının karşılığını, kendisi için hayal gibi görünen şeylerin gerçekleşmesiyle alırdı. Edison, “Evet, ben hayalimi dokuz yüz doksan dokuz başarısız deneyden sonra, binincide gerçekleştirdim!” demiştir. (s.82) Bu ifadede amaç belirleyip o amaç uğrunda azim göstermek yoluyla sabır değerine yer verildiği görülmüştür. Sabır değeri Thomas Edison rol model gösterilerek verilmiştir.

Tablo18’de görüldüğü gibi HBDK’larındasabır değerine ilişkin 7 görsel yer almaktadır. Sabır değerine ilişkin HBDK2 (2016)’de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 15: Sabır Değeri

Bu görselde isteklerini ertelleyip ihtiyaçlarına öncelik vermeyi uygun gören ve amacı doğrultusunda hareket eden bir çocuk resmedilmiştir. İsteklerini ertelemeyi

ve amaç belirlemeyi içeren bu görsel ifadede sabır değerinin yer aldığı görülmüştür.

3.1.2.16. Saygı

Saygı değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo20’de verilmiştir:

Tablo 20: Saygı Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Saygı	14	78	92

Tablo20’deki bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında saygı değeri ile ilgili olarak 14 metin, 78 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında saygı değerinin, 92(%13,1) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında en çok yer alan üçüncü değerdir. Saygı değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK1 (2016)’de saygı değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

“Her yıl 10 Kasım günü, ulu önder Atatürk’ü sevgiyle, saygıyla anarız. Onun gibi çalışkan, dürüst ola çağımıza söz veririz.”(s.130) Saygı değeri; Türk Bayrağı’na, İstiklâl Marşı’na, Atatürk’e ve Türk büyüklerine saygı duymayı da kapsamaktadır (MEB,2009). Yukarıdaki ifadede de Atatürk’e saygı üzerinden bu değere yer verildiği görülmüştür.

HBDK2 (2016)’de saygı değeri şu ifadede yer almaktadır:

“Okumayı, yazmayı

Gördüm, öğrendim senden.

Büyükleri saymayı

Yine öğrendim senden.”(s.136) İsmail Hakkı Talas’ın “Kitap” şiirinde büyüklere saygı duymayı kitaplardan öğrenmekten söz edilerek, saygı değerinin işlendiği görülmüştür.

HBDK3 (2016)’de saygı değeri şu ifadede yer almaktadır:

“Tüm yurdu bir aile, içinde yaşayan insanları da birer kardeş gibi sevmeliyiz. Böyle düşünen kişiler çevrelerini kirletmezler. Kirletenleri de uyarırlar.” (s.143)

Bu ifadede sevgi dolu olan insanların doğaya saygılı olduklarından söz edilmiştir. Doğaya saygı üzerinden saygı değerine yer verildiği görülmüştür.

Tablo20’de görüldüğü gibi HBKD’larında saygı değerine ilişkin 78 görsel yer almaktadır. Saygı değerine ilişkin HBKD2 (2016)’de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 16: Saygı Değeri

Bu görsel ifadede otobüse binerken insanların birbirlerinin haklarını gözeterek saygı içinde bindikleri görülmektedir. Çevresindeki insanlara karşı saygılı olma vurgusu yapılarak saygı değerinin ele alındığı görülmüştür.

3.1.2.17. Sevgi

Sevgi değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo21’de verilmiştir:

Tablo 21:Sevgi Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Sevgi	28	67	95

Tablo21’deki bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında sevgi değeri ile ilgili olarak 28 metin, 67 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında sevgi değerinin, 95(%13,5) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında en çok yer alan değerdir.Sevgi değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır. Sevgi değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK1 (2016)’de sevgi değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

“Çok severiz biz okulu,

Kitabımız bilgi dolu.

Okur, yazar her Türk oğlu,

Yükselmenin budur yolu.”(s.129)Hasan Âli Yücel’in “Okul Türküsü” şiirinde sevgi değeri, okulda karşılaştığı kişilere ve durumlara sevgiyle yaklaşma

kapsamında ele alınmış ve bu şekilde sevgi değerine değinildiği görülmüştür. Yükselmenin yolunun okulu ve okumayı sevmekten geçtiğine yer verilmiştir.

HBDK1 (2016)'de sevgi değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

“O, bizim için hem anne hem baba hem de arkadaşdır. Bilgilidir, çalışkandır. Bizi anlar, sever, korur. Onun adı öğretmendir. Öğretmenimizi çok severiz.”(s.131)

Sevgi duygusunu temel alarak iyi ilişkiler geliştirmeyi ve başkalarını sevmeyi kapsayan sevgi değerine bu ifadede yer verildiği görülmüştür.

HBDK2 (2016)'de sevgi değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

“Seni temiz tutarım,

Kirletmem hiçbir zaman.

Esirgerim, okşarım,

Usanmam okumaktan.”(s.136)

İsmail Hakkı Talas'ın “Kitap” şiirinde kitaplara ve okumaya olan sevgi üzerinden, bu değere yer verildiği görülmüştür.

HBDK3 (2016)'de sevgi değerine yer veren bir diğer ifade şudur:

“Annemiz, bizim en değerli varlığımızdır. Onsuz yaşamamızın tadı olmaz. Çünkü o bizi herkesten çok sever. Sıkıntılı, üzüntülü zamanlarımızda bizi öper, okşar.”(s.140) Bu ifadede sevgi değeri, ailesini ve akrabalarını sevmeye kapsamında ele alınarak yer verildiği görülmüştür. Anne sevgisi üzerinden sevgi değerine değinilmiştir.

Tablo 21'de görüldüğü gibi HBDK'larında sevgi değerine ilişkin 67 görsel yer almaktadır. Sevgi değerine ilişkin HBDK1 (2016)'de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 17:Sevgi Değeri

Bu görsel ifadede okula duyulan sevgi resmedilmiştir. Okula neşe içinde giden çocuklar görülmektedir. Okul sevgisi üzerinden sevgi değerine değinilmiştir.

3.1.2.18. Sorumluluk

Sorumluluk değerine ilişkin resim ve metinlerin frekansı Tablo22’de verilmiştir:

Tablo 22:Sorumluluk Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Sorumluluk	18	42	60

Tablo 22’de görüldüğü gibi, 3.sınıf hayat bilgisi kitabında sorumluluk değeri ile ilgili olarak 18 metin, 42 görsel bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında sorumluluk değerinin 60(%8,5) kez yer aldığı görülmüştür. Sevgi değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır. Sorumluluk değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK2 (2016)’de sorumluluk değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir: *“Müsabakaların olduğu güne kadar her gün belli bir saat takım arkadaşlarıyla çalışması gerekiyordu. Bu arada okuldaki diğer sorumlulukları ve ödevleri de devam edecekti... Nuri yaptığı bu planı bir hafta boyunca uyguladı. Voleybol müsabakasında takım olarak iyi bir derece elde ettiler. Okuluyla ilgili diğer sorumluluklarını da tam olarak yerine getirdi. Nuri başarılı olmak için planlı olmak gerektiğini daha iyi anladı.”*(s.74)Bu ifadede sorumluluklarının farkında olarak planlı bir şekilde hem sporun hem okul ile ilgili görevlerin yapılabileceğine değinilerek sorumluluk değerine yer verildiği görülmüştür.

HBDK2 (2016)’de sorumluluk değerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir: *“İrem, öğretmenlerinin bu sözlerinden jimnastiğe, öncesine göre daha fazla zaman ayırması gerektiğini anladı. Bu arada derslerini de ihmal etmemeliydi. Bunun için bir plan yaptı. Derste öğretmenini iyi dinler ve ödevlerini zamanında yaparsa derslerinden geri kalmazdı. Televizyona daha az zaman ayırabilirim, diye düşündü.”*(s.80) Bu ifadede derslerin, spor etkinliklerinin ve televizyon gibi dinlenme etkinliklerinin sorumluluk bilinci ile davranılarak planlanmasından söz edilmiştir. Bu şekilde sorumluluk değerine yer verildiği görülmüştür.

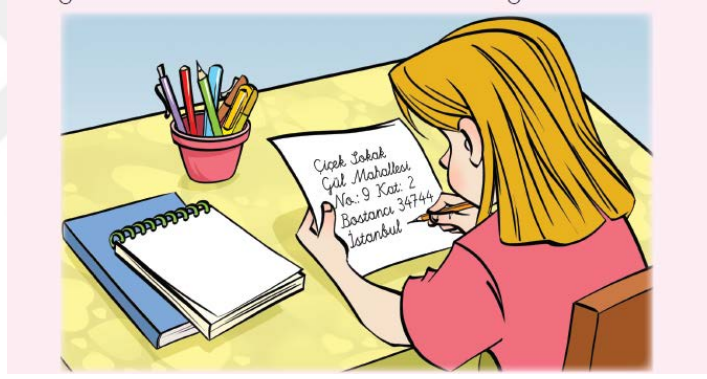
HBDK2 (2016)’de sorumluluk değeri ile ilgili olarak şu ifade bulunmaktadır: *“Merhaba, ben Zeynep. Evimize gelen misafir çocuklarından ben sorumluyum. Bu konuda ailemdeki lider benim.”*(s.87) Bu ifadede evin çocuğu durumda olursa da evde herkesin birtakım sorumlulukların olduğundan bahsedilmiştir. Misafir

çocuklara liderlik etmek gibi bir sorumluluğa yer verilerek bu değere değinildiği görülmüştür.

HBDK3 (2016)'de sorumluluk değerine yer veren bir diğer ifade şudur:

“Müzelerin zenginleştirilmesi için tarihî eserleri müzelere teslim etmeliyiz. İzinsiz kazı yapanları, devletimizin güvenlik birimlerine bildirmeliyiz. Müzeleri mutlaka gezmeliyiz. Yaşadığımız topraklarda bizden önce yaşamış olan insanları tanımaya çalışmalıyız. Sahip olduğumuz tarihî eserleri korumak ve sahip çıkmak vatandaşlık görevidir.”(s.141) Bu ifadede sorumluluk değerinin bazı vatandaşlık görevleri üzerinden verildiği görülmüştür. Ülkemizdeki tarihi eserleri koruma, sahip çıkma konusundaki vatandaşlık sorumlukları üzerinden bu değere yer verildiği görülmüştür.

Tablo 22’de görüldüğü gibi HBDK’larında sorumluluk değerine ilişkin 42 görsel yer almaktadır. Sorumluluk değerine ilişkin HBDK2 (2016)’de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 18: Sorumluluk Değeri

Bu görsel ifadede pazarda kaybolan çocuğun artık daha fazla sorumluluk sahibi davranmaya karar verip adresini kaydettiği görülmektedir. Kişinin kendi yetki alanına giren bir olayın sonuçlarını üstlenmesi ile sorumluluk değerine yer verildiği görülmüştür.

3.1.2.19. Vatanseverlik

Vatanseverlik değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo23’de verilmiştir:

Tablo 23: Vatanserverlik Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekans

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Vatanserverlik	18	26	44

Tablo 23'ten elde edilen bulgulara göre 3.sınıf hayat bilgisi kitabında vatanserverlik değeri ile ilgili olarak 18 metin, 26 görsel bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında vatanserverlik değerinin 44(%6,2) kez yer aldığı görülmüştür. Vatanserverlik değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBKD2 (2016)'de vatanserverlik değerine ilişkin elde edilen bir ifade Şu Şekildedir:

“Yurdumuz büyük bir ev, bölgeler de bu evin odaları gibi. Nasıl ki evimizin bir bölümü olmadan evimizi dŐnemiyorsak yurdumuzu da bu bölgeler olmadan düŐünemeyiz. Ülkemiz de evimiz gibi bölgeleriyle bir bütündür.”(s.94)Türkiye'mizin bir bütün olduğunun farkında olma kapsamına giren bu ifade ile vatanserverlik değerine yer verildiği görülmüştür.

HBKD2 (2016)'de vatanserverlik değerine ilişkin elde edilen bir ifade Şu Şekildedir:

*“Vatanını sevenler,
Korumalı milleti.
Ocakları söndüren,*

İki, kumar illeti.”(s.135)İsmail Hakkı Talas'ın “Yeşil” Şiirinde, zerine düşen sorumlulukları yerine getirme kapsamında vatanserverlik değerine değinildiği görülmüştür.

HBKD3 (2016)'de vatanserverlik değerine ilişkin elde edilen bir ifade Şu Şekildedir:

“Hr ve bağımsız her ülkenin kendine ait bir bayrağı vardır. Bayrağımız kendine özgü rengi ve sembolleriyle bağımsızlığımızın simgesidir.”(s.111)Türk Bayrağı'na ve İstiklâl Marşı'na sayęı gösterme kapsamına giren bu ifadenin, vatanserverlik değerini içerdiği görülmüştür.

Tablo 22'de görüldüğü gibi HBKD'larında vatanserverlik değerine ilişkin 26 görsel yer almaktadır. Vatanserverlik değerine ilişkin HBKD2 (2016)'de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 19: Vatanseverlik Değeri

Bu görsel ifadede bir Türk askerinin duygu ve düşüncelerini dile getirmesi resmedilmiştir.

Ülkemizi korumak, güçlendirmek ve geliştirmek için yapılması gerekenleri belirlemeyi, üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmeyi içermesiyle vatanseverlik değerine yer verildiği görülmüştür.

3.1.2.20. Yardımlaşma

Yardımlaşma değerine ilişkin metin ve görsellerin frekansı Tablo24'te verilmiştir:

Tablo 24:Yardımlaşma Değeri İle İlgili Metin ve Görsellerin Frekansı

Değer	Metin	Görsel	Toplam
Yardımlaşma	10	19	29

Tablo24'te görüldüğü gibi, 3.sınıf hayat bilgisi kitabında yardımlaşma değeri ile ilgili olarak 10 metin, 19 görsel bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında vatanseverlik değerinin 29(%4,1) kez yer aldığı görülmüştür.Yardımlaşma değeri ile ilgili örnek metinler aşağıda yer almaktadır.

HBDK2 (2016)'de yardımlaşmadeğerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir: *“Gerçekten de sakinliği ve saygıyı elden bırakmayan annesi ve arkadaşları, Elif'in küçük kardeşleri için bir kreş ayarlayacaklarını, kreş ücretini ve Elif'in okul masraflarını karşılayacaklarını söylediler.”*(s.67) Bu ifadede yardıma muhtaç çocuklara yardım eden insanlar üzerinden yardımseverlik değerine yer verildiği görülmüştür.

HBDK2 (2016)'de yardımlaşmadeğerine ilişkin elde edilen bir ifade şu şekildedir:

“Kızılay kulübünde toplanan yardım malzemelerini ne yapacaklarını düşünen Alperen ve arkadaşlarına kardeş okul fikrini okul müdürleri vermişti. Okul müdürü kardeş okul seçtikleri köy okulunu aradı. İhtiyaçlarının neler olduğunu öğrendi. Alperen ve arkadaşlarının topladıkları yardım malzemelerinin düzenlenmesi ve ilgili yere gönderilmesinde öğrencilerine liderlik yaptı. Belki tüm okulun değil ama bir grup öğrencinin bile ihtiyacını karşılayabildikleri için herkes çok mutluydu.”(s.86) Bu ifadede bir okul kulübünün yardıma muhtaç öğrencilere yaptığı yardım üzerinden yardımseverlik değerine yer verildiği görülmüştür.

HBDK3 (2016)’de yardımlaşma değeri ile ilgili olarak şu ifade bulunmaktadır:

“Binlerce kilometre uzaktaki yakınlarımızla görüntülü ve sesli olarak iletişim kurabiliriz. Onlarla bilgi alışverişinde bulunabiliriz.”(s.118) Bu ifadede bilgi alışverişi yolu ile yardımlaşma değerine değinildiği görülmüştür.

Tablo 24’te görüldüğü gibi HBDK’larında yardımlaşma değerine ilişkin 19 görsel yer almaktadır. Yardımlaşma değerine ilişkin HBDK2 (2016)’de yer alan örnek görsel aşağıda verilmiştir:

Görsel 20: Yardımlaşma Değeri

Bu görsel ifadede yardıma muhtaç öğrencilere yardım paketi hazırlığı yapan Kızılay kulübü öğrencileri ve okul müdürü yer almaktadır. Kulüp ve diğer grup çalışmalarında arkadaşlarına yardım etme kapsamında yardımlaşma değerine yer verildiği görülmüştür.

3.1.3.Tartışma

İlköğretim 3.sınıf hayat bilgisi ders kitaplarındaki değerlerin metin ve görsellerle incelendiği bu çalışmada bazı bulgulara ulaşılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda İlköğretim 3.sınıf hayat bilgisi ders kitaplarında en çok ele alınan değerın sevgi değeri (%13,5) olduğu bulgusu ve en az ele alınan değerin ise misafirperverlik değeri (%0,7) olduğu bulgusu elde edilmiştir. Güzel (2013:146)'in ilköğretim 3.sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi amacıyla yaptığı çalışmasında en çok işlenen değerin sevgi değeri, en az işlenen değerin ise misafirperverlik değeri olduğu görülmekte ve bu çalışma Güzel (2013:146)'in çalışmasının sonuçlarını destekler niteliktedir.

Sevgi değerinin çok sayıda yer almasının sebebi, bu değerin tüm değerleri kapsadığı düşüncesi olabilir. Sevgi, bireyin kendini sevmesiyle başlar. Kendini seven kişi çevresindekileri, yaptığı işleri, yaşamı sever. Sevgi değerinin diğer değerlere sahip olmayı kolaylaştırıcı etkisi olduğu düşünülebilir. Bu çerçevede sevgi değerinin birçok değere temel oluşturması yanında; çocukların duyuşsal, sosyal gelişimlerine önemli ölçüde yön verecek olan bir değer olması, en çok yer verilmesinin sebebi olarak görülebilir. Misafirperverlik değerinin bu iki incelemede de en az yer alan bulgu olarak elde edilmesiyle ilgili, modern yaşam şartlarında bu değerin göz ardı edilmesine paralel olarak az yer verildiği yorumu yapılabilir. Günümüzde bu değer genel geçer değerlerden sayılmadığı için böyle bir bulgu elde edilmiş olduğu söylenebilir.

Doğan ve Gülüşen(2011:82)'in Millî Eğitim Bakanlığı tarafından basılan 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin hangi değerleri iletildiğini tespit etmek ve bu değerlerin sınıflara göre dağılımını belirleme amacıyla olan çalışmasının bulguları, bu çalışmanın bulgularını kısmen destekler niteliktedir. Doğan ve Gülüşen(2011:82)'in çalışmasında elde edilen bulgularda en az yer alan değerler hayvan sevgisi ve misafirperverlik değerleridir. Bu çalışmada da hayat bilgisi ders kitaplarında misafirperverlik değeri en az yer alan değerdir. Bu çalışmada doğa sevgisi değeri en az yer alan üçüncü değer, Doğan ve Gülüşen(2011:82)'in çalışmasında da hayvan sevgisi değeri en az yer alan değerlerden biridir. Hayat bilgisi dersi hem doğayı hem de doğa içinde insanlar ile birlikte bulunan hayvanları geniş manada içine alması gereken bir derstir. Doğa sevgisi, hayvan sevgisi gibi değerlerin az yer alması, bireysel olan değerlerin bu değerlerin önüne geçmesi olarak yorumlanabilir. Sorumluluk, çalışkanlık,

özgüven gibi bireysel yönü ön planda olan değerler, değer kazandırmada elzem görülmüş olabilir. Doğan ve Gülüşen(2011:82) Türkçe ders kitaplarında en çok işlenen değerleri ulusal değerler ve sorumluluk değeri olarak elde etmiştir. Bu çalışmada da sevgi, hoşgörü, saygı değerlerinden sonra sorumluluk değeri çok tekrar eden değer olduğu bulgusu elde edilmiştir. Ulusal değerler ile benzeşen değer olarak vatanseverlik değeri de bu çalışmada en çok yer alan altıncı değerdir. Bu çalışmada sevgi, hoşgörü, saygı değerinden sonra dördüncü sırada sorumluluk değerinin ele alındığı bulgusuna ulaşılmıştır. Güzel(2013:146)'in çalışmasında da sorumluluk değeri en çok yer verilen değerlerdendir. Güzel(2013:146)'in çalışmasında en çok işlenen değer olan sevgi değerinden sonra ikinci sırada sorumluluk değerinin yer aldığı görülmüştür. Hayat Bilgisi Öğretim Programı'nda yer alan kazanımları, değerler eğitimi açısından inceleyen Yaşaroğlu(2013:849)'nun çalışmasında, en fazla "sorumluluk" değerinin işlendiği görülmüştür. Belet ve Deveci(2008:4)'nin Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesini amaçlayan çalışmalarında ulusal değerleri sorumluluk değeri takip etmektedir. Sorumluluk değerinin, bu çalışma ile benzer bulgular elde edilerek sık yer alan değerlerden olması, çocukların bazı alışkanlık ve sorumluluklar kazanmasında ilkökul döneminin kritik dönem olması sebebiyle olabilir.

Bu çalışmada en çok ele alınan ikinci değer hoşgörü değeri iken, Güzel(2013:146)'in çalışmasında hoşgörü değerinin bu çalışmada olduğu kadar çok vurgulanmadığı görülmüştür. Bu çalışmada hoşgörü değerinin çok vurgulanması, bu değer farklı yönlerinin bulunması sebebiyle olduğu düşünülebilir. Konuşanı dinleme, hataları doğal karşılama, farklılıkları kabul etme, sorunlara farklı çözümler önerme, duygularını uygun bir dille ifade etme, görevlerini yerine getirmekten mutluluk duyma gibi yönleri bulunan bir değerdir. Bu sebeple hoşgörü değerine incelemede sıklıkla rastlanmış olmasının bu durumla ilgili olduğu düşünülebilir.

Bu çalışmada vatanseverlik değeri en çok vurgulanan altıncı değerdir. Bu bulguyu destekler nitelikte olan Kırmızı(2014:226)'nin 4. sınıf Türkçe ders kitabı metinlerinde yer alan değerleri incelediği çalışmasında, millet sevgisi değerinin en çok vurgulanan dördüncü değer olduğu görülmüştür. Belet ve Deveci(2008:4)'nin Türkçe ders kitaplarının değerler bakımından incelenmesini amaçlayan çalışmalarında en çok ulusal değerlere yer verildiği görülmektedir.

Güzel(2013:146)'in ve Karagöz(2009:59)'ün çalışmasında, bunu aksine vatanseverlik değerinin on ikinci vurgulanan değer olarak en az vurgulanan değerlerden biri olduğu görülmüştür. Bu tezatlık araştırmacıların ve incelenen ders kitaplarının farklı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Vatanseverlik değeri her sınıf ve ders için elzem bir değerdir.

Ayrıca çalışkanlık değeri hem bu çalışmada hem Güzel(2013:146)'in çalışmasında hem de Karagöz(2009:59)'ün çalışmasında orta düzeyde vurgulanan değerler arasında olduğu görülmüştür. Her iki çalışmada da en çok vurgulanan beşinci değer çalışkanlık değeri olduğu görülmüştür. Her iki çalışmada da incelenen kitabın hayat bilgisi ders kitabı olması, bu ortak bulgunun sebebi olabilir.

Bu çalışmada doğa sevgisi değeri, Kırmızı(2014:226)'nın bu değer ile ilgili elde ettiği bulguların aksine, en az yer alan değerlerdendir. Bu çalışmada en az yer alan üçüncü değer doğa sevgisi değeridir. Kırmızı(2014:226)'nın çalışmasında doğa sevgisi değeri en çok işlenen değer olarak bulunduğu görülmüştür. Bulgulardaki bu farklılığın sebebi; bu çalışmada hayat bilgisi ders kitabı incelenirken, Kırmızı(2014:226)'nın çalışmasında Türkçe ders kitabı incelenmiş olması olabilir. Türkçe ders kitaplarındaki metinler hayat bilgisi kitabındaki metinlere göre doğa sevgisi değerini daha çok vurgulamış olabilir.

Bu çalışmada elde edilen vatanseverlik, sorumluluk, sevgi değerlerine yönelik bulgular; Kuş, Merey ve Karatekin(2013:187)'in çalışmasında incelediği ilköğretim 4 ve 5. sınıf kitaplarından elde ettiği bulgular ile benzerlik göstermektedir. Kuş, Merey ve Karatekin(2013:187)'in çalışmasında en sık vurgulanan değerler duyarlılık, vatanseverlik, sorumluluk, sevgi ve dayanışmadır. En az vurgulanan değerler ise temizlik, dürüstlük ve hoşgörü değerleridir. Hoşgörü değeri açısından bu çalışma ile Kuş, Merey ve Karatekin(2013:187)'in çalışmasındaki bulgular tezatlık göstermektedir. Bu çalışmada hoşgörü değeri en çok yer alan ikinci değer iken, Kuş, Merey ve Karatekin(2013:187)'in elde ettiği bulgularda en az yer alan değer olduğu görülmektedir. Hoşgörü değeri açısından farklı bulgular elde edilmesi ile ilgili olarak; Kuş, Merey ve Karatekin(2013:187)'in hoşgörü değerini yalnızca farklılıkları kabul etme yönüyle ele almış olabileceği düşünülmektedir.

Bu çalışmanın bulguları ile tutarlı olarak Şen(2008:772)'in çalışmasında elde ettiği bulgular benzerlik göstermektedir. Şen(2008:772)'in altıncı sınıf Türkçe

ders kitaplarındaki metinleri iletteği değerler açısından incelediği çalışmasında, ders kitaplarındaki metinlerin çoğunlukla sevgi, duyarlılık, vatanseverliği aktardığı bulgusunu elde ettiği görülmüştür. En az aktarılan değer ise misafirperverlik (%0,37) olarak elde edildiği görülmektedir. Sevgi ve misafirperverlik değerleri için elde edilen bulgular, sırası ile en çok ve en az yer alan değerler olmak üzere, bu çalışma bulguları ile aynıdır. Bu çalışmada vatanseverlik değeri en çok yer alan altıncı değer olarak, şen(2008:772)'in çalışma bulguları ile benzer nitelik göstermektedir. Sevgi değerinin en çok yer alan değer olma sebebi, bu değerin hem ilkokul hem ortaokul dönemindeki çocuklara aktarımının önemli görülmesi sebebiyle olabilir. Hem 3.sınıf hayat bilgisi hem 6.sınıf Türkçe ders kitabında yer alması ile bu değere sarmal şekilde ve disiplinler arası yer verildiği söylenbilir.

Aral(2008:48)'in çalışmasında elde ettiği bazı bulgular bu çalışmanın bulgularını destekler niteliktedir. Aral(2008:48)'in MilliEğitim Bakanlığı'nın hazırladığı 6. Sınıf Türkçe ders kitabında yer alan değerler üzerine yaptığı araştırmada en çok işlenen değerler sırasıyla vatanseverlik, sevgi, saygı değerleri olduğu bulgusu elde edilmiştir. Vatanseverlik, sevgi ve saygı değerleri için bu çalışma ile tutarlı olan bulgular elde edildiği görülmüştür. İncelemede sağlıklı olmaya önem verme, hoşgörü, temizlik değerlerine yer verilmediği görülmüştür. Hoşgörü değeri açısından, bu çalışmada Aral(2008:48)'in çalışmasındaki bulgulardan tamamen farklı bulgulara ulaşılmıştır. Hoşgörü değeri bu çalışmada en çok ele alındığı bulgusuna ulaşılan ikinci değer iken, Aral(2008:48) ise hoşgörü değeri bulgusuna rastlamamıştır. Bu farklılığın sebebi incelenen kitapların ders adındaki farklılıktan kaynaklanıyor olabilir.

Fallahi ve Nya(2011:473) alışmalarında UNICEF'in üzerinde durduğu değerler açısından İnan'daki ilkokul okuma ve yazma ders kitaplarını içerik analizine tabi tutarak incelenmişlerdir. Fallahi ve Nya(2011:473)'nin elde ettikleri bulgulara greduyuşsal boyuta ve bireysel yönlü değerlere daha az yer verildiği görülmektedir. En az yer verilen değerler mutluluk, özsaygı ve özgürlük değerleri olarak tespit edilmiştir. Bu çalışmada ise misafirperverlik değeri hayat bilgisi ders kitaplarında en az yer alan değerdir. Misafirperverlik değeri bireysel yönlü olmaktan ziyade sosyal yönü olan bir değerdir. Bu açıdan bu çalışmaların birbiri ile paralel bulgulara sahip olduğu söylenemez. Bu farklı bulguların sebebi,

çalışmaların yapıldığı ülkelerin farklı olması, incelenen kitapların farklı ülkelere ait ders kitapları olması sebebiyle olabilir.

Yapılan çalışmalar incelendiğinde; Aral (2008:48)'in çalışmasında incelediği ders kitabında en çok “Vatanseverlik” değerine yer verildiği bulgusu elde edilmiştir. Belet ve Deveci (2008:849)'nin çalışmasında “Ulusal değerler”, Doğan ve Gülüşen (2011:82)'nin çalışmasında “Ulusal Değerler”, Güzel'in çalışmasında “Sevgi”, Karagöz (2009:59)'ün çalışmasında “Çalışkan Olma”, Kırmızı (2014:226)'ün çalışmasında “Doğa Sevgisi”, Kuş, Merey ve Karatekin (2013:187)'in çalışmasında “Duyarlılık”, Şen (2008:772)'in çalışmasında “Sevgi”, Yaşaroğlu (2013:4)'nun çalışmasında “Sorumluluk” değeri en çok yer alan değerler olmuştur.

Tablo 25: Yapılan Benzer Çalışmalarda En Çok Çıkan Değerler

Yapılan Çalışmalar	Çalışma Bulgularında En Çok Çıkan Değer
Aral (2008)	Vatanseverlik
Belet ve Deveci (2008)	Ulusal Değerler
Doğan ve Gülüşen (2011)	Ulusal Değerler
Güzel (2013)	Sevgi
Karagöz (2009)	Çalışkan Olma
Kırmızı (2014)	Doğa Sevgisi
Kuş, Merey ve Karatekin (2013)	Duyarlılık
Şen (2008)	Sevgi
Yaşaroğlu (2013)	Sorumluluk

Yapılan çalışmalarda en çok ulusal değerler ve sevgi değeri ön plana çıkmaktadır. Bu farklı çalışmalarda, farklı dersler ve ders kitapları incelenmesine rağmen benzer sonuçlar elde etmişlerdir.

4. BÖLÜM

4.1.SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada ulaşılan bulgular doğrultusunda sonuç ve öneriler sunulmuştur.

4.1.1.SONUÇLAR

Araştırmada, 2016–2017 eğitim ve öğretim yılında MEB'in hayat bilgisi ders kitabı olarak belirlediği özel sektöre ait olan bir yayınevini kitabı incelenmiştir. Kitaptaki metin ve görseller içerdiği değerler açısından incelenmiştir.

İncelemenin sonucunda; sevgi değeri (%13,5), hoşgörü değeri (%13,2), saygı değeri (%13,1), sorumluluk değeri (%8,5), çalışkanlık değeri (%6,7) hayat bilgisi ders kitabında en sık rastlanan değerler olmuştur.

Bu değerleri sırasıyla vatanseverlik değeri (%6,2), özgüven değeri (%5,4), paylaşma değeri (%4,2), yardımlaşma değeri (%4,1), doğruluk değeri (%3,4), adalet değeri (%3,2), dürüstlük değeri (%3,1), dayanışma değeri (%3), güven değeri (%2,7), merhamet değeri (%2,4) takip etmektedir.

Sabır değeri (%2,2), bilimsellik değeri (%1,7), doğa sevgisi değeri (%1), estetik değeri (%0,8), misafirperverlik değeri (%0,7) ise en az rastlanan değerlerdir.

Çalışma sonuçlarına göre en çok yer alan değer sevgi değeri (%13,5) ve en az yer alan değer ise misafirperverlik (%0,7) değeridir.

Bulgulardan yola çıkarak şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- 3.sınıf hayat bilgisi kitabında adalet değeri ile ilgili olarak 5metin, 18 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında adalet değerinin, 23(%3,2) kez farklı şekillerde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Bilimsellik değeri ile ilgili olarak 1 metin, 11 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında bilimsellik değerinin, 12(%1,7) kez farklı şekillerde yer aldığı görülmektedir.

- Çalışkanlık değeri ile ilgili olarak 18 metin, 29 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında çalışkanlık değerinin, 47(%6,7) kez farklı şekillerde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Dayanışma değeri ile ilgili olarak 7 metin ve 14 görsele ulaşılmıştır. Sonuç olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında dayanışma değerinin, 21(%3) kez farklı şekillerde yer aldığı görülmüştür.
- Doğa sevgisi değeri ile ilgili olarak 1 metin, 6 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında doğa sevgisi değerinin, 7(%1) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında en az yer alan üçüncü değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Doğruluk değeri ile ilgili olarak 4 metin, 20 görsel bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında doğa sevgisi değerinin 24(%3,4) kez yer aldığı görülmüştür.
- Dürüstlük değeri ile ilgili olarak 3 metin, 19 görsel olduğu görülmüştür. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında dürüstlük değerinin, 22(%3,1) kez farklı şekillerde yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır.
- Estetik değeri ile ilgili olarak 1 metin, 5 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında estetik değerinin, 6(%0,8) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında misafirperverlik değerinden sonra en az yer alan değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Güven değeri ile ilgili olarak 8 yazılı ifade, 11 görsel ifade bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında doğa sevgisi değerinin 19(%2,7) kez yer aldığı görülmüştür.
- Hoşgörü değeri ile ilgili olarak 23 metin, 70 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında hoşgörü değerinin, 93(%13,2) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında en çok yer alan ikinci değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Merhamet değeri ile ilgili olarak 8 metin, 9 görsel bulunmaktadır. Sonuç olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında merhamet değerinin 17(%2,4) kez yer aldığı görülmüştür.
- Misafirperverlik değeri ile ilgili olarak 1 metin, 4 görsel elde edilmiştir. Sonuç olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında misafirperverlik değerinin,

5(%0,7) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında en az yer alan değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

- Özgüven değeri ile ilgili olarak 14 metin, 24 görsel elde edilmiştir. Sonuç olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında özgüven değerinin, 38(%5,4) kez yer aldığı görülmüştür.
- Paylaşma değeri ile ilgili olarak 13 metin, 17 görsel bulunmaktadır. Sonuç olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında paylaşma değerinin 30(%4,2) kez yer aldığı görülmüştür.
- Sabır değeri ile ilgili olarak 9 metin, 7 görsel bulunmaktadır. Sonuç olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında paylaşma değerinin 16(%2,2) kez yer aldığı görülmüştür.
- Saygı değeri ile ilgili olarak 14 metin, 78 görsel elde edilmiştir. Sonuç olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında saygı değerinin, 92(%13,1) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında en çok yer alan üçüncü değer olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Sevgi değeri ile ilgili olarak 28 metin, 67 görsel elde edilmiştir. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında sevgi değerinin, 95(%13,5) kez yer aldığı görülmüştür. Bu değer, incelenen ders kitabında en çok yer alan değerdir.
- Sorumluluk değeri ile ilgili olarak 18 metin, 42 görsel bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında sorumluluk değerinin 60(%8,5) kez yer aldığı görülmüştür.
- Vatanseverlik değeri ile ilgili olarak 18 metin, 26 görsel bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında vatanseverlik değerinin 44(%6,2) kez yer aldığı görülmüştür.
- Yardımlaşma değeri ile ilgili olarak 10 metin, 19 görsel bulunmaktadır. Genel olarak 3.sınıf hayat bilgisi kitabında vatanseverlik değerinin 29(%4,1) kez yer aldığı görülmüştür.

4.1.2.ÖNERİLER

4.1.2.1.Araştırmacılara Öneriler

Araştırma sonuçlarından hareketle araştırmacılara şu önerilerde bulunulabilir:

- Bu çalışma sonuçlarında hayat bilgisi ders kitabında en çok sevgi değerine en az misafirperverlik değerine yer verildiği görülmüştür. Bu çalışma değerler eğitiminin verildiği diğer derslerin kitapları ile ele alınabilir. Araştırmacılara, hayat bilgisi ders kitabı ile bir başka dersin ders kitabının değerler açısından karşılaştırılıp sonuçlarının benzer ve farklılık karşılaştırması yapılması önerilebilir.
- Bu çalışma sonuçlarına göre; sevgi değeri, hoşgörü değeri, saygı değeri, sorumluluk değeri, çalışkanlık değeri incelenen hayat bilgisi ders kitabında en sık rastlanan değerler olmuştur. Hayat bilgisi 3.sınıf ders kitabı olarak yayımlanan farklı yayınevlerinin kitapları bu çalışma gibi incelenip değerlere yer verilme oranlarındaki farklılık ve benzerliğin incelenmesi önerilebilir.
- Bu çalışmada MEB'in 3.sınıf Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında belirttiği 20 değer esas alınmıştır. Araştırmacılara bu değerler dışında kalan barış, özsaygı gibi değerleri de kapsayan bir çalışma yapmaları önerilebilir.
- Ders kitaplarının değerler açısından yeterliliği konusunda öğretmen görüşlerine başvurulabilir.

4.1.2.2.Uygulayıcılara ve Planlayıcılara Öneriler

- Ders kitaplarında, değerlerin bütünüyle yer almadığı, birçok değeryeteri kadar yer verilmediği görülmüştür. Misafirperverlik değeri, doğa sevgisi değeri, estetik değeri bu çalışma sonuçlarına göre en az yer verilen değerlerdir. Öğretmenler, eksik olan değerleri tespit etmeli, üretici aklını ortaya koyarak ders kitaplarında bulunmayan, az sayıda yer alan değerleri öğrencilere kazandıracak etkinliklere yer vermelidir.
- Değer eğitimde önemli bir yeri olan hayat bilgisi dersi için hazırlanan ders kitaplarında; misafirperverlik değeri, estetik değeri, doğa sevgisi değeri, bilimsellik değeri, sabır değerine daha çok yer verilmelidir.
- Yayınevlerinin yayınladığı hayat bilgisi ders kitapları, Talim Terbiye Kurulu tarafından değerler konusuna önem verilerek, konunun uzmanlarına incelettirilmelidir.

- Öğretmenler, öğrencilerin ders başarısını arttırmanın yanında, ahlakîbakımdan gelişmiş bireyler olmalarını da sağlamalı, hayat bilgisi ders kitaplarında, metinler ve resimler yardımıyla öğrencilerde eksik olduğunu düşündükleri davranışları kazandırmak ve olgunlaştırmak için çalışmalıdır.

KAYNAKÇA

- Akbaş,O.(2004).Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim II.Kademedeki Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi.Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*.6(16), 9-27.
- Akbaş, O. (2012). Reasonsfor High School StudentstoMistrustMost People: A Tudy in theContext of ValuesEducation. *EducationalSciences: Theory&Practice*. 12(2), 603-608.
- Akçam, H. K., Tunç, T., Başdağ, G.(2009). İlköğretim 6. Sınıf fen ve teknoloji ders kitapları setinin değerlendirilmesi. TheFistInternationalCongress Of EducationalResearchKonferansı’da sunulan bildiri. Çanakkale.<http://aksaray.academia.edu/TuncayTun%C3%A7/CurriculumVitaetae>
- Aktepe, V. (2010). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde “Yardımseverlik” Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü:Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Aral, D. (2008). Milli Eğitim Bakanlığı’nın Hazırladığı 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Değerler Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Bolu.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Aydın, M. (2003). Gençliğin Değer Algısı:Konya Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*. C.1(3), 121-144.
- Aydın, M. Z. (2010). Okulda Çalışan Herkesin Görevi Olarak Değerler Eğitimi. Değerler Eğitimi Buluşması.Ceceli Eğitim Kurumları Değerler Eğitimi Buluşması’nda sunulan bildiri. Ankara.http://hotamisilkokulu.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/42/19/955137/dosyalar/2014_03/06125659_herkesngrevolarakdeerleretm.pdf

- Bacanlı, H. (2002). *Gelişim ve Öğrenme*.(10. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Balcı, A. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem Teknik ve İlkeler*.(10. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Baloğlu, B. (2009). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*.(4.Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Bakar, O.(2011). Mevlâna CelaleddinRûmi'ye Göre İnsanın Gelişimi İçin Nesnel Değerlerin Öğretimi. 3. Uluslararası Eğitimde Kalite Kongresi'nde sunulan bildiri. Konya. http://akademik.semazen.net/article_print.php?id=668
- Balcı, N. (2008). İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değer Eğitiminin Etkililiği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: İstanbul.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp#top2>
- Baş, T. ve Akturan, U. (2008). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Nvivo7.0 İle Nitel Veri Analizi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Baysal, Z.N. ve Saman, O.(2010). İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencileri İle Değerler Üzerine Bir Çalışma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 9(34), 56-69.
- Bektaş, M. (2007). Hayat Bilgisi Dersinde Ailelerin Çoklu Zeka Kuramı Hakkında Bilgilendirilme Biçimlerinin Öğrencilerin Proje Başarıları ve Tutumlarına Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 5(14), 9-28.
- Beill, B. (2003). *İyi Çocuk, Zor Çocuk "Doğru Davranışlar Çocuklara Nasıl Kazandırılır?"*.Çev: Cuma Yorulmaz. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Belet, D. ve Deveci, H. (2008). Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Bakımından İncelenmesi. *VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumu 2-3-4 Mayıs Bildiriler*.Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cafo, Z. ve Somuncuoğlu, D. (2000). Global Values in EducationandCharacterEducation. ERIC DocumentReproduction. Service No. ED 449 449, Report No.CG 030 706.Ankara.
- Cihan, N.(2014). Okullarda Değerler Eğitimi ve Türkiye'deki Uygulamaya Bir Bakış. *TurkishStudies*. 9(2), 429-436.
- Çubukçu, Z. (2004). Öğretmen Adaylarının Düşünme Stillerinin Öğrenme Biçimlerini Tercih Etmelerindeki Etkisi. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri

- Kurultayı'nda sunulan bildiri. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi: Malatya.<https://www.pegem.net/dosyalar/dokuman/253.pdf>
- Devrani, T. K. (2010). Kişisel Değerlerin Kuramsal Yapısı ve Pazarlamadaki Uygulamaları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*. 5(1), 49-70.
- Dilmaç, B. (2007). Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Doğanay, A. (2006). Değerler Eğitimi. C. Öztürk (Editör), *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi: Yapılandırmacı Bir Yaklaşım*. 255-286. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Doğanay, A., Seggie, F. N., Caner, H. A. (2012). Değerler Eğitiminde Örnek Bir Proje: Avrupa Değerler Eğitimi Projesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*. 2(4), 83-96.
- Doğan, B. ve Gülüşen, A. (2011). Türkçe Ders Kitaplarındaki (6-8) Metinlerin Değerler Bakımından İncelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*. 1(2), 75-102.
- Doğan, İ. (2002). *Sosyoloji: Kuramlar ve Sorunlar*. 8. Baskı. Ankara: PegemA Yayıncılık.
- Dökmen, Ü. (1988). Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama ile Geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 21, 155-190.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(1), 79-96.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2011). *Karakter Eğitimi El Kitabı*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Erdem, A.R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(4), 55-72.
- Ergin, C. ve Kozan, M.K. (2004). Çalışanların Temel Değerleri, Dönüşümsel ve Etkileşimsel Liderlerin Çekiciliği. *Türk Psikoloji Dergisi*. 19(54), 37-51.
- Erhun, H. (2010). 7-12 Yaş Çocuklarda Paylaşma ve Yardımlaşma Değerlerinin Hadisler Işığında Öğretimi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Evin, İ. ve Kafadar, O. (2004). İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Ve Ders Kitaplarının Ulusal Ve Evrensel Değerler Yönünden İçerik Çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*. 2(3), 293-304.
- Fallahi, V. ve Nya, M.S. (2011). Content Analysis Of Reading And Writing Textbooks Of The Primary School Of Iran Regard In UNICEF's Decuple Values. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 15, 472-474.
- Fernandez, M.T., Luna, E.B., Eisman, L.B. (2014). Intercultural Values Education In Europe. A Comparative Analysis Of Norwegian And Spanish Reality. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 132, 441-446.
- Gelen, İ. (2001). Kubaşık Öğrenme Tekniklerinden Öğrenci Takımları Başarı Bölümleri ve Birleştirme II Tekniğinin 4. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersindeki Akademik Başarıya Etkisinin Karşılaştırılması. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 5, 61-70.
- Güzel, D. (2013). 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Çanakkale. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Güngör, E. (1998). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. (6. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Güngör, E. (2010). *Değerler Psikolojisi Üzerine Araştırmalar*. (4. Baskı). İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Güven, S. (2013). İlköğretim Ders Programlarının Öğrenciye Kazandırılması Hedeflenen Değerler Açısından İncelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 6(14), 355-374.
- Halstead, J. M. ve Taylor, J. M. (2000). Learning and Teaching About Values: A Review of Recent Research. *Cambridge Journal of Education*. 30(2), 169-202.
- Hançerlioğlu, O. (1988). *Ruh Bilim Sözlüğü*. (3. Baskı). İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Horzum, M.B. (2012). *Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı*. Ögülmüş, S. (Editör), Hayat Bilgisi Dersinde Kullanılan Öğrenme/Öğretme Strateji, Yöntem ve Teknikleri. (2. Baskı). Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Izgar, G. (2013). İlköğretim Okulu 8. Sınıf Öğrencilerine Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Demokratik Tutum Ve Davranışlarına Etkisi.

- Yayınlanmamış Doktora Tezi. Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Konya.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- İşcan, C.D. (2007). İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği.Yayınlanmamış Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1981). *Çocuğun değeri: Türkiye'de değerler ve doğurganlık*. Boğaziçi Üniversitesi, İdari Bilimler Fakültesi. İstanbul.
- Kağıtçıbaşı C. ve Kuşdil M.E. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri Ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikolojisi Dergisi*. 45(15), 59-76.
- Kapulu, S. ve Bayram Ö. (2016). *İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitabı 3.Sınıf 1. Kitap*.Ankara: Sevgi Yayınları.
- Kapulu, S. ve Bayram Ö. (2016). *İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitabı 3. Sınıf 2. Kitap*.Ankara: Sevgi Yayınları.
- Kapulu, S. ve Bayram Ö. (2016). *İlkokul Hayat Bilgisi Ders Kitabı 3. Sınıf 3. Kitap*.Ankara: Sevgi Yayınları.
- Karagöz, B. (2009). Yapılandırmacı Yaklaşımına Göre İlköğretim 6 Ve 7.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Değerlerin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Muğla.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Karaköse,T. ve Altınkurt,Y.(2009). Okul Yöneticilerinin Ve İl Milli Eğitim Müdürlüğü Çalışanlarının Değerlere Göre Yönetim İle İlgili Görüşlerinin İncelenmesi(Kütahya İli Örneği). *Değerler eğitimi dergisi*. 7(17), 49-67.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*.(26. Baskı). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2011). Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 9(21), 27-51.
- Kabapınar, Y. (2007). 1998 ve 2004 Öğretim Programlarına Göre Yazılmış Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sosyal Olay ve Değerlerin Sunumu: İşlev ve Nitelik Açısından Farklı Bir Noktaya Geldik Mi?.*Eğitim Bilimleri Dergisi*. 25(25), 109-127.

- Keskin, S.C.(2012).What Does ‘Value’ Evoke for Children? A Detection Study as to Transferring Values to Daily Life. *Educational Sciences: Theory & Practice*. 12(2), 1506- 1512.
- Kırmızı, F.S. (2014). 4.Sınıf Türkçe Ders Kitabı Metinlerinde Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 12(27), 217-259.
- Kuş, E. (2009). *Nvivo 8 İle Nitel Araştırma Projeleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kuş, Z., Merey, Z., Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11(25), 183-214.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2009). İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu. <http://ttkb.meb.gov.tr/www/ogretim-programlari/icerik/72>.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2010 a). İlk Ders Genelgesi. 2010/53. <http://www.egitimmezuat.com/index.php/201009091422/2010/ilk-ders-201053-genelge.html>.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2010 b). 18. Milli Eğitim Şurası Kararları. http://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2014_10/02113646_18_sura.pdf.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2015). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Önder, M. (2011). Din ve Temel Değerler. Değerler Eğitimi Sempozyumu’nda sunulan bildiri. Osman Gazi Üniversitesi: Eskişehir. <http://docplayer.biz.tr/8894746-Degerler-egitimi-sempozyumu.html>
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 1(3), 217-239.
- Özkan, R.(2010). Türk Eğitim Sisteminde Himayeci Değerler: İlköğretim Ders Kitapları Örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7(1), 1124- 1141.
- Özkan, İshak (1994). Benlik Saygısını Etkileyen Etkenler. *Düşünen Adam*. 7(3), 4-10.

- Polat, F.A.(2010). Küreselleşme Sürecinde Dini Diyalog Söylemlerinde Başvurulan Kuran Ayetlerinin İnanç ve Değer Kavramları Açısından Tahlili. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*. 15, 57-100.
- Selçuk, Z. (2000). *Okul Deneyimi ve Uygulama*. Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım.
- Slavoljub,J.,Zivkovic, L.,Sladjana, A., Dragica, G., Zorica, P.S. (2014).ToTheEnvironmentalResponsibilityAmongStudents Through DevelopingTheirEnvironmentalValues.Procedia - *SocialandBehavioralSciences*. 171, 317-322.
- Sönmez, Ö.F. (2014). Atasözlerinin Sosyal Bilgiler Programındaki Değerler Açısından İncelenmesi. *Journal of World of Turks*. C. 6(2), 101-115.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerin İlettiği Değerler Açısından İncelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 1(6), 763-779.
- Şerif, M. (1985). *Sosyal Kuralların Psikolojisi*.İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Şimşek, N. (2013). Hayat Bilgisinde Kişisel Nitelik(Değer) Öğretimi. *TheJournal Of AcademicSocialScienceStudies*. 6(1), 1325-1346.
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T., Çetin, T. (2010). Değer Eğitimi Yöntemlerine Uygun Geliştirilen Çevre Eğitimi Etkinliğinin, İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Çevreye İlişkin Tutumlarına Etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 30, 231-248.
- Topses, G., Güçlü, N., Yel, S., Korkmaz, A., Çakmak, M., Köksal, H., Albayrak, F. (2001). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Hayat Bilgisi 1-3*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Taşpınar, M. ve Atıcı, B. (2002). Öğretim Model, Strateji, Yöntem ve Becerileri/ Teknikleri: Kavramsal Boyut. *Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 2(8), 207-215.
- Türk Dil Kurumu(2017). Büyük Türkçe Sözlük.http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts. (08.01.2017).
- Ulusoy, K. ve Dilmaç, B.(2014). *Değerler Eğitimi*.(2. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Ulusoy, K. (2007). Lise Tarih Programında Yer Alan Geleneksel Ve Demokratik Değerlere Yönelik Öğrenci Tutumlarının Ve Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

- Uysal, E.(2003). Değerler Üzerine Bazı Düşünceler ve Bir Erdem Tasnifi Denemesi: İnsani Erdemler- İslami Erdemler. *Uhudağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 12(1), 51-69.
- Uzunkol, E. (2014). Hayat Bilgisi Öğretiminde Uygulanan Değerler Eğitimi Programının Öğrencilerin Özsaygı Düzeyleri, Sosyal Problem Çözme Becerileri Ve Empati Düzeylerine Etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi.Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Ünal, C (1980). *Genel Tutumların veya Değerler Psikolojisi Üzerine Bir Araştırma*.Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Yaman, H., Talan, S., Çolak, S. (2009). İlköğretim İkinci Kademe Türkçe DersKitaplarında Yer Alan Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 7(18), 107-120.
- Yaman, E. (2014). *Değerler Eğitimi*. (3. Baskı). Ankara: Akçağ Yayıncılık.
- Yaşaroğlu,C.(2013).Hayat Bilgisi Dersi Kazanımlarının Değerler Eğitimi Açısından İncelenmesi. *TurkishStudies*.8(7), 849-858.
- Yazıcı, K.(2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Tübar*. 19, 499-522.
- Yeşil, R. ve Aydın, D. (2007). Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 11(2), 66-84.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*.(9. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C. (1985). *Bilim Felsefesi*.İstanbul:Remzi Kitapevi.
- Yılmaz, K. (2006). İlköğretim Okulu Yönetici ve Öğretmenlerine Göre Kamu İlköğretim Okullarında Bireysel Ve Örgütsel Değerler ve Okul Yöneticilerinin Okullarını Bu Değerlere Göre YönetmeDurumları. Yayınlanmamış Doktora Tezi.Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Yiğittir, S. ve Öcal, A. (2011). Lise Tarih Öğretmenlerinin Değerler ve Değerler Eğitimi Konusundaki Görüşleri.*KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.13(20), 117-124.
- Yiğittir, S. (2010). İlköğretim Öğrenci Velilerinin Okullarda Kazandırılmasını Arzuladığı Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 8(19) 207-223.

Yurtbaşı, M. (2012). *Sınıflandırılmış Atasözleri Sözlüğü*. İstanbul: Excellence Publishing Yayıncılık.

EKLER

Ek 1: NVIVO 10 Programında Ders Kitabı İncelemesi

Ek 2: NVIVO 10 Programında Metin Kodlama Örneği

Ek 3: NVIVO 10 Programında Resim kodlama Örneği

Ek 4: Değer İnceleme Formu

Ek 1: NVIVO 10 Programında Ders Kitabı İncelemesi

The screenshot displays the NVivo 10 software interface. The top menu bar includes File, Home, Create, External Data, Analyze, Query, Explore, Layout, and View. The main workspace is divided into several sections:

- Sources:** A list of internal sources is shown in a table format.
- Internals:** A table listing internal sources with columns for Name, Nodes, References, Created On, Created By, Modified On, and Modified By.
- Preview:** A large central area showing a preview of a document page with the text: İLKOKUL, HAYAT BİLGİSİ 3, 1. KİTAP.

Name	Nodes	References	Created On	Created By	Modified On	Modified By
Hayat Bilgisi 3 (1 kitap)	14	56	09.11.2016 22:22	Z	09.11.2016 22:22	Z
Hayat Bilgisi 3 (2 kitap)	10	00	09.11.2016 22:22	Z	09.11.2016 22:22	Z
Hayat Bilgisi 3 (3 kitap)	11	55	09.11.2016 22:22	Z	09.11.2016 22:22	Z
1.1 sorumluluk	1	1	25.11.2016 23:43	Z	25.11.2016 23:43	Z

The preview area shows the following text:

İLKOKUL
HAYAT BİLGİSİ 3
1. KİTAP

The bottom status bar indicates: 2 / 1/5 Items, Nodes: 14, References: 56, Read-Only, Page: 1. The system tray shows the date 01.12.2016 and time 22:44.

Ek 2: NVIVO 10 Programında Metin Kodlama Örneği

The screenshot displays the NVivo 10 software interface. The main window shows a list of nodes with columns for Name, Sources, References, Created On, Created By, Modified On, and Modified By. The nodes listed are Adalet, Bilimsellik, Çalışkanlık, Dayanma, Duda Sevdiği, Doğruluk, Dürüstlük, Estetik, and Güven. Below the list, the selected node 'Çalışkanlık' is shown with its references and coverage percentages. The references are as follows:

Reference	Coverage	Text
Reference 1	0.07%	Ders başladığında kardeşimle ben, yeni bilgiler öğrenmeye başlayınca yorgunluğumuzu da yolda yaşadığımız zorluktan da unuttu unutuyoruz.
Reference 2	0.03%	Dünya okula gitmek için evinden zamanında çıktı
Reference 3	0.16%	Çok severiz biz okulu. Kitabımız bilgi dolu. Okur, yazar her Türk oğlu. Yükselmenin budur yolu. Biz okullu çocuklarız. Hem çalışır, hem oynarız. Kâğıt, kalem, kitap, defter. Üzün bunlar adam eder. Öğretmeni candan dinler. Öğreniriz pek çok şeyler. Biz okullu çocuklarız. Hem çalışır, hem oynarız.
Reference 4	0.08%	Ata türk, yaşamı bo yun ca yar du ve ulu su için ge ce gun düz çalığ t. Ö, bil gi li, ilo ni go ruş lu bir in san di. Hor za man du zen li çalığ t.

The interface also shows a sidebar with navigation options like Sources, Nodes, Classifications, Collections, Queries, Reports, Models, and Folders. The bottom status bar indicates 20 items, 32 sources, and 47 references.

Ek 3: NVIVO 10 Programında Resim kodlama Örneği

The screenshot displays the NVivo 10 software interface. The main window shows a list of nodes with columns for Name, Sources, References, Created On, Created By, Modified On, and Modified By. The node 'Çalışkanlık' is selected, and its associated images are displayed below the list. The interface includes a menu bar, a toolbar, and a sidebar with navigation options like Sources, Nodes, Classifications, Collections, Queries, Reports, Models, and Folders.

Name	Sources	References	Created On	Created By	Modified On	Modified By
Adilet	20	23	08.11.2016 22:26	Z	27.11.2016 01:15	Z
Düzensellik	12	12	08.11.2016 22:26	Z	27.11.2016 01:24	Z
Çalışkanlık	42	47	08.11.2016 22:27	Z	27.11.2016 01:21	Z
Uygunluk	16	21	08.11.2016 22:28	Z	27.11.2016 01:26	Z
Doğa Soruları	7	7	08.11.2016 22:28	Z	27.11.2016 01:26	Z
Doğruluk	21	24	08.11.2016 22:28	Z	27.11.2016 00:59	Z
Dürüstlük	21	22	08.11.2016 22:28	Z	27.11.2016 00:59	Z
Esnelik	6	6	08.11.2016 22:28	Z	27.11.2016 00:59	Z
Güven	13	19	08.11.2016 22:28	Z	27.11.2016 00:36	Z

The selected node 'Çalışkanlık' is associated with the following images:

- 1.25 çalışkanlık soru (1)
- 1.26 çalışkanlık soru (1)
- 1.27 çalışkanlık soru (1)
- 1.42 bilimsellik çalışkanlık soru (1)
- 1.47 paylaşma yar... (1)
- 1.52 çalışkanlık de... (1)
- 1.54 çalışkanlık soru (1)
- 2.13 bilimsellik çalışkanlık (1)
- 2.36 sorumluluk çalışkanlık (1)
- 2.37 sorumluluk çalışkanlık day... (1)
- 2.46 çalışkanlık (1)
- 2.47 sabır çalışkanlık (1)

The interface also shows a sidebar with navigation options: Sources, Nodes, Classifications, Collections, Queries, Reports, Models, and Folders. The bottom status bar indicates 20 items and the date 01.12.2016.

Ek 4: Değer İnceleme Formu

Adalet	<ul style="list-style-type: none"> • Kurallara katılma • Kurallara uyma • Etik değerleri ve davranışları fark etme • Görev paylaşımına katılma ve üzerine düşen görevi yapma • Türk milletinin sahip olduğu hak ve hürriyetleri araştırma • Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme • Kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve görüşlerini ifade etme • Kazanmanın ve kaybetmenin doğal olduğunu kabul etme • Görev dağılımının adil olup olmadığını sorgulama
Bilimsellik	<ul style="list-style-type: none"> • Akıl yoluyla hareket etme • Düşünceleri akıl ve mantıkla birleştirme
Çalışkanlık	<ul style="list-style-type: none"> • Gayretli olma • Görevine bağlı olma • Sürekli yapacağı işlerle ilgili çaba içinde olma
Dayanışma	<ul style="list-style-type: none"> • Bir işi birlik ve beraberlik içinde yapmak • Karşılıklı sorumluluk
Doğa sevgisi	<ul style="list-style-type: none"> • Doğayı sevme
Doğruluk	<ul style="list-style-type: none"> • Etik davranışların farkında olma • Trafikteki doğru ve yanlış davranışları ayırt etme • İlişkilerinde olumlu değerleri gözetme • Yanlı davranışların farkında olma • Yanlılık içermeyen davranışlar sergileme • Ön yargısız davranma
Dürüstlük	<ul style="list-style-type: none"> • Arkadaşlarının sergilediği davranışların etik olup olmadığını fark etme • Ailesinde ve akrabaları arasında sergilenen etik değerleri fark etme • Kendisinin ve arkadaşlarının etik olmayan davranışlarını fark etme • Arkadaşlarıyla ilişkilerinde olumlu değerleri gözetme • Başkalarına ön yargısız davranma • Başkalarının duyarlılıklarına saygı gösterme • Kendi ihtiyaçlarını, isteklerini ve

	görüşlerini çekinmeden ve olduğu gibi ifade etme
Estetik	<ul style="list-style-type: none"> • Sanatta güzelliği fark etme • Hayatta güzelliği fark etme • Güzel duyu algısına sahip olma
Güven	<ul style="list-style-type: none"> • Korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma • Bağlanma duygusu içinde olma
Hoşgörü	<ul style="list-style-type: none"> • Arkadaşları ile iyi ilişkiler geliştirme • Arkadaşlarıyla oynarken uygun davranışlarda bulunma • Bireysel ve grup çalışmalarında olumlu değerleri gözetme • Konuşanı dinleme • Hataları doğal karşılama • Farklılıkları kabul etme • Herkesin değerli olduğunu kabul etme • Sorunlara farklı çözümler önerme • Duygularını uygun bir dille ifade etme • Görevlerini yerine getirmekten mutluluk duyma
Merhamet	<ul style="list-style-type: none"> • Acıma ve şefkat duyma • Bir canlının karşılaştığı kötü durumdan dolayı üzüntü duyma
Misafirperverlik	<ul style="list-style-type: none"> • Konuksever olma • Davet etme • Davetlerden hoşnut olma
Özgüven	<ul style="list-style-type: none"> • Güçlü ve zayıf yönlerini tanıma • Ailesini tanıma ve onlarla işbirliği yapma • Kurallara neden gerek duyulduğunu bilme • Hatalardan ders çıkarma • Gerekğinde büyüklerinden yardım alma • Ailede alınan kararlara katılma • Etik davranışların güven artırıcı olduğunu bilme • Etkili “hayır” deme • Zaman içinde, duygu ve düşüncelerinde meydana gelen değişikliklerle ilgili çıkarımda bulunma • Kendisini ve ailesini ilgilendiren kararlarda görüşünü bildirme • Haksızlığa uğradığında, bunu sorgulama
Paylaşma	<ul style="list-style-type: none"> • Arkadaşlarıyla bölüşme, pay etme
Sabır	<ul style="list-style-type: none"> • Oyun oynarken uygun davranışlarda bulunma

	<ul style="list-style-type: none"> • Eğlenmek için uygun zamanı bekleme • Etkili dinleme • İsteklerini erteleme • Amaç belirleme • Hata yapmanın doğal olduğunu kabul etme • Duygularını kontrol etme
Saygı	<ul style="list-style-type: none"> • Kendine saygı duyma • Arkadaşlarına saygı duyma • Okulu ve sınıfı ile ilgili kurallara uyma • Öğretmenine karşı saygılı olma • Çevresindeki insanlara karşı saygılı olma • Ailesine saygılı olma • Kişisel eşyalarına ve başkalarının eşyalarına saygı gösterme • Doğaya saygı duyma • Dünyadaki insanlara saygı duyma • Türk Bayrağı'na, İstiklâl Marşı'na, Atatürk'e ve Türk büyüklerine saygı duyma
Sevgi	<ul style="list-style-type: none"> • Kendini sevme • Ailesini ve akrabalarını sevme • Arkadaşlarını ve başkalarını sevme • Arkadaşlarıyla ilişkilerinde sevgi duygusunu temel alarak onlarla iyi ilişkiler geliştirme • Okulda karşılaştığı kişilere ve durumlara sevgiyle yaklaşma • Başkalarıyla farklılıklarının doğal olduğunu kabul etme • Millî ve dinî bayramlarda sevgi duygusunu açığa vurma • Yaşadığı yerleşim birimini ve vatanını sevme • Ülkesini sevme • İnsanları sevme
Sorumluluk	<ul style="list-style-type: none"> • Disiplinli olma • Bilinçli olma • Üzerine düşen vazifeleri yapma
Vatanseverlik	<ul style="list-style-type: none"> • Türk Bayrağı'na ve İstiklâl Marşı'na saygı gösterme • Şeref Köşesi'ni tanıma • Millî bayramlara coşkuyla katılma • Millî bayramları kutlamak için alternatifler üretme • Yaşadığı yerleşim birimini ve vatanını yuva olarak görme • Türkiye'mizin bir bütün olduğunu farkında olma • Atatürk'ün ulusal bir lider olduğunu kabul

	<p>etme ve saygı gösterme</p> <ul style="list-style-type: none">• Millî bayram günlerimizle geçmişte yaşanan tarihi olaylar arasında bağ kurma• Cumhuriyetimizi korumak, güçlendirmek ve geliştirmek için yapılması gerekenleri belirleme• Yaşadığı yerleşim birimindeki değişiklikleri belirleme• Müzelerden yararlanma
Yardımlaşma	<ul style="list-style-type: none">• Kulüp ve diğer grup çalışmalarında arkadaşlarına yardım etme• Aile bireyelerine yardımda bulunma• Okulla ilgili sorunları çözerken arkadaşlarına ve başkalarına yardım etme• Doğal afetlere uğrayanlara yardım etme• Kaza ve acil durumlarda başkalarına yardım etme

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı :	Zeynep Sude ÖZKAN
Doğum Yeri ve Tarihi :	Ordu- 1991
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi :	Giresun Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi :	Ordu Üniversitesi Sınıf Öğretmenliği Tezli Yüksek Lisans Bölümü
Bildiği Yabancı Diller :	İngilizce
Bilimsel Etkinlikleri :	<p>Ulusal hakemli dergilerde yayınlanan makaleler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Öztürk, T. ve Özkan, Z. S. (2016). “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Eğitimde Karikatür Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi” Sosyal Bilimler Dergisi. <p>Bilimsel toplantılarda sunulan bildiriler</p> <ul style="list-style-type: none"> • Öztürk, T. ve Özkan, Z. S. (2016). “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Eğitimde Karikatür Kullanımına İlişkin Görüşlerinin Belirlenmesi” 5. Uluslararası Sosyal Bilgiler Eğitimi Sempozyumu. (28-30 Nisan), Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Denizli. • Güç, F. A., Aksu, H. H., Topal, M., Özkan, Z. S., Dur, N.(2013). “Sınıf Öğretmeni Adaylarıyla Matematik Eğitiminde İstasyon Tekniği Kullanımına Yönelik Farkındalık Çalışması”1.Türk Bilgisayar ve Matematik Eğitimi Sempozyumu. (20-22 Haziran), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fatih Eğitim Fakültesi, Trabzon. • Güç, F. A., Aksu, H. H., Topal, M., Özkan, Z. S., Dur, N.(2013). “İstasyon Tekniğine uygun Matematik Öğretimine Yönelik Etkinlik Geliştirilmesi: Problem Kurma ve Çözme Örneği” 1.Türk Bilgisayar ve Matematik Eğitimi Sempozyumu. (20-22 Haziran) Karadeniz Teknik Üniversitesi Fatih Eğitim Fakültesi.(Poster Bildiri)
İş Deneyimi	
Uygulamalar :	<ul style="list-style-type: none"> • “Beyaz Bulut” Çocuk Edebiyatı Dergisinde çizerlik • “Kundak” ve “Genç Öncüler” edebiyat dergilerinde karikatür çizerliği.
Projeler:	
Çalıştığı Kurumlar:	Açı Etüt Merkezi
İletişim	
E-Posta Adresi :	zeynepsudeozkan@gmail.com
Telefon	
Cep:	0507 895 46 53
Tarih ve İmza:	

